

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Anamarija Samec

Nasilje nad starostniki

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Anamarija Samec

Mentorica: doc. dr. Zdenka Šadl

Somentorica: izr. prof. dr. Valentina Hlebec

Nasilje nad starostniki

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

Zahvala

Zahvaljujem se CSD Sežana; posebno socialnemu delavcu Klemnu Mozetiču, ter vsem intervjuvanim in anketiranim osebam za sodelovanje v raziskavi.

Za vse izčrpne, strokovne pripombe in koristne napotke se zahvaljujem mentorici doc. dr. Zdenki Šadl in somentoriciizr. prof. dr. Valentini Hlebec.

Zahvaljujem se vsem, ki so na kakršen koli način doprinesli k nastajanju diplomskega dela.

Posebna zahvala pa vsem mojim za podporo v času študija.

Nasilje nad starostniki

Delež starejših se v družbeni strukturi prebivalstva povečuje, zato se bomo v bodoče srečevali tudi s pojavom nasilja nad starejšo populacijo. O obsegu nasilja nad starejšimi ne moremo natančno govoriti, saj večina tega ostane skrita. V nalogi sem z namenom širšega vpogleda in prepoznavanja nasilja nad starejšimi raziskovala prisotnost, vrste in vzroke nasilja nad starejšimi; v katerem okolju so starejši izpostavljeni nasilju ter kdo izvaja nasilje nad njimi. Pri reševanju in preprečevanju problema bi izpostavila pomen pravočasnega prepoznavanja vrst in vzrokov nasilja nad starejšimi predvsem s strani strokovnih institucij, katere so neposredno v stiku s starostniki. Empirični del naloge predstavlja kvantitativna raziskava izvedena med strokovnimi delavci, kateri so neposredno v stiku s starejšo populacijo na področju Upravne enote Sežana. Drugi del empirične naloge obsega kvalitativno raziskavo izvedeno med starejšimi, kateri so žrtve nasilja.

Ključne besede: starost, starejši ljudje, nasilje, dejavniki tveganja.

Violence against elder

The elderly section of the population is increasing, therefore in the future we will also face the phenomenon of violence against elder. We do not know exactly in what extension the phenomenon occurs as most of it remains hidden. This thesis deals with a research of the presence, types and causes of violence over elder related to the environment in which they are exposed to it and to the person who inflicts it. The purpose of this research is to recognize violence and to wider our knowledge of it. Recognizing types and causes of violences is crucial in preventing and solving the problem, especially for the professional institutions and personnel that are constantly in contact with elders. The empiric part of this thesis represents a quantitative research conducted among professional personnel that are in direct contact with elder population in the Administrative Unit of Sežana. The second part of the empiric part represents a qualitative research conducted among elders who are victims of violence.

Key words: age, elder people, violence, risk factors.

KAZALO

1 UVOD	6
2 STARANJE PREBIVALSTVA	8
2.1 DEMOGRAFSKI PREGLED STARANJA PREBIVALSTVA V SVETU	9
2.2 DEMOGRAFSKI PREGLED STARANJA PREBIVALSTVA V EVROPI	10
2.3 DEMOGRAFSKI PREGLED STARANJA PREBIVALSTVA V SLOVENIJI	11
2.4 POSLEDICE STARANJA PREBIVALSTVA	13
3 STAROST IN STARANJE	15
4 PREHOD IZ MODERNE V POSTMODERNO DRUŽBO	17
4.1 POLOŽAJ STAREJŠIH V DRUŽBI	18
4.1.1 INSTITUCIONALNA OSKRBA STAROSTNIKOV	20
4.1.2 DRUŽINSKA OSKRBA STAROSTNIKA	21
4.1.3 SOCIALNA OMREŽJA STAROSTNIKOV	24
5 NASILJE	26
5.1 OBLIKE NASILJA NAD STAROSTNIKI	28
5.1.1 MATERIALNO OZ. FINANČNO NASILJE	30
5.1.2 FIZIČNO NASILJE	31
5.1.3 ZAPUŠČENOST	31
5.1.4 SPOLNO NASILJE	32
5.1.5 PSIHIČNO OZ. ČUSTVENO NASILJE	32
5.1.6 ZANEMARJANJE	33
5.1.7 SAMOZANEMARJANJE	33
5.1.8 MEDICINSKE ZLORABE – NASILJE V ZDRAVSTVU	34
5.2 DEJAVNIKI TVEGANJA ZA IZVAJANJE NASILJA NAD STAROSTNIKI	35
5.2.1 MEDGENERACIJSKO NASILJE V DRUŽINI	37
6 EMPIRIČNI DEL	40
6.1 PREDMET RAZISKOVANJA	40
6.2 ANKETIRANJE	41
6.3 REZULTATI ANKETE	41
6.4 KVALITATIVNA RAZISKAVA	49
6.4.1 METODA IN OPIS VZORCA	49
6.4.2 ANALIZA INTERVJUJEV	51
7 ZAKLJUČEK	68
8 LITERATURA	72
9 PRILOGE	78
PRILOGA A: INTERVJUJI	78
PRILOGA B: VPRAŠALNIK ZA STROKOVNO OSEBJE	91
PRILOGA C: ZAKON O NASILJU (ZPND)	93

1 UVOD

Sodobne družbe se na prehodu iz moderne v postmoderno družbo soočajo z naraščanjem števila starejših ljudi, ki postajajo vedno bolj marginalizirana in stigmatizirana družbena skupina. V vsakdanjem življenju pogosto zanemarjamo čustvene vezi z bližnjimi starostniki, tudi zaradi lastne delovne in psihološke preobremenjenosti. V Sloveniji v zadnjih letih ugotavljamo tudi porast nasilja, diskriminacije, zlorabe in zanemarjanja starostnikov, zlasti v primeru starejših žensk znotraj družinskega okolja, pojavljajo pa se tudi v socialnih, zdravstvenih institucijah in v širšem socialnem okolju (Kožuh – Novak 2005, 48).

V diplomski nalogi bom obravnavala perečo, tabuizirano in nevidno problematiko nasilja nad starejšimi. Interes za preučevanje problema starostnikov izhaja iz moje lastne izkušnje dela s starejšimi ljudmi ter iz opažanj na delovnem mestu. Dodatno me je k tej odločitvi spodbudila raziskava o socialnem, materialnem in zdravstvenem stanju ter potrebah po pomoči in negi na domu, ki jo je na področju UE Sežana leta 2006 med svojimi člani izvedlo Društvo upokojencev Sežana (občina Komen, Sežana, Divača, Hrpelje-Kozina). Na podlagi raziskave so prišli do nepričakovanih ugotovitev glede prisotnosti nasilja med starejšimi občani; 7,1 % anketiranih je namreč odgovorilo, da poznajo primere nasilja nad starejšimi, navedli so tudi, da poznajo primere nasilja, ki se dogaja v družini in izven nje (Kjuder 2008)¹. Na podlagi rezultatov te raziskave so na Centru za socialno delo Sežana razpisali delovno mesto za socialnega delavca, za izvedbo programa Kakovostno staranje in sožitje generacij; socialni delavec v sklopu programa obiskuje starostnike in jih oskrbuje z informacijami o njihovih pravicah.

Naloga je sestavljena iz dveh delov. V prvem delu naloge predstavim demografske projekcije starajoče se populacije, saj tako upadanje števila rojstev kot tudi podaljševanje življenjske dobe močno spreminjata starostno sestavo prebivalstva. V nadaljevanju naloge predstavim različne teoretične poglede na starost. V naslednjem sklopu teoretskega dela sem predstavila različne oblike in vidike nasilja nad starejšimi.

Drugi del naloge je empiričen. Problematiko nasilja sem namreč želela bolj poglobljeno raziskati še z lastno raziskavo. Opravila sem anketo med strokovnim osebjem, ki je preko

---

¹ Rezultati so bili predstavljeni na posvetu pristojnih institucij UE Sežana (v sklopu programa Kakovostno staranje in sožitje generacij) v bolnišnici Sežana.

svojega dela neposredno v stiku s starostniki na področju UE Sežana. V anketo sem tako vključila zdravstveno osebje v zdravstvenih domovih, socialne delavce na centru za socialno delo, reševalce, negovalce zasebnih organizacij, ki nudijo oskrbo na domu, ter patronažno osebje, ki oskrbuje starostnike na domu. Zanimalo me je, ali strokovno osebje opaža prisotnost nasilja na območju UE Sežana, katere vrste nasilja najpogosteje opažajo, kdo so žrtve nasilja, kdo ga izvaja ter kateri so potencialni vzroki za izvajanje nasilja nad starejšimi.

Za boljši vpogled v problematiko nasilja sem na istem območju opravila tudi osem intervjujev s starejšimi ljudmi, ki so žrtve nasilja. Z intervjuji sem skušala ugotoviti, v kakšnih okoliščinah živijo žrtve nasilja, katere oblike nasilja in na kakšen način se izvajajo nad njimi, kdo so izvajalci nasilja in zakaj se vedejo nasilno. Med drugim me je zanimalo tudi, ali so žrtve nasilja poiskale kakršnokoli obliko pomoči.

Starejša populacija v porastu je ena izmed ranljivih družbenih skupin. Vse pre pogosto je stigmatizirana in celo žrtv odklonskega vedenja. Z diplomsko nalogo sem skušala podrobneje raziskati problematiko nasilja nad starejšimi, in sicer z namenom osveščanja pristojnih organov in organizacij o tovrstni problematiki ter z možnostjo preventivnega ukrepanja in medinstitucionalnega sodelovanja za preprečevanje nasilja nad starejšimi.

Starost je eno izmed življenjskih obdobij, ki ima svoje zmožnosti in naloge, svoje tegobe in zagate; z vsemi svojimi specifikami pa je enako smiselno obdobje življenja, kot sta npr. mladost in srednja leta. Starejši ljudje potrebujejo marsikaj, da je njihovo življenje kakovostno, prav tako pa lahko družbi marsikaj dajo.

2 STARANJE PREBIVALSTVA

Za staranje prebivalstva je značilno povečevanje deleža prebivalcev, starejših od 65 let. Proces staranja prebivalstva prikazujemo z naraščanjem odstotka starega prebivalstva in je definiran kot "povečevanje deleža starega prebivalstva nad neko starostno mejo v celotnem prebivalstvu" (Malačič 2000, 23). Prebivalstvo je opredeljeno kot staro, ko delež prebivalcev, starejših od 65 let, preseže 7 %.

Staranje prebivalstva je razmeroma nov demografski pojav, saj se je večji delež starejše populacije izrazil pojavil šele v 20. stoletju (Dimovski in Žnidaršič 2007, 2). Globalno staranje prebivalstva je stranski produkt demografske tranzicije, pri kateri sta se smrtnost in rodnost občutno znižali. V razvitejših deželah je staranje prebivalstva hitrejše kot v manj razvitih deželah; v manj razvitih deželah se delež starega prebivalstva večja zaradi hitrega zniževanja smrtnosti, v razvitejših deželah pa je eden izmed primarnih vzrokov za povečevanje števila starejšega prebivalstva upadanje števila rojstev. Na povečano koncentracijo starejše populacije vplivajo tudi migracijski procesi (Medvešek 2002). V razvitejših deželah se je smrtnost občutno znižala tudi zaradi uspešnega podaljševanja življenjske dobe, kar močno vpliva na starostno strukturo prebivalstva (Združeni narodi 2006).

Na uspešno staranje oz. podaljševanje življenjske dobe vpliva več različnih dejavnikov: biološko zdravje, mentalno zdravje, kognitivna učinkovitost, socialna kompetenca in učinkovitost, osebna kontrola in zadovoljstvo z življenjem, boljše življenjske razmere, razvoj znanosti in medicine, relativno boljši ekonomski položaj, možnosti informiranja in izobraževanja itd. (Vertot 2008).

Staranje prebivalstva je dolgotrajen proces. Leta 1950 je bilo v svetu 8 % oseb starejših od 65 let, leta 2000 jih je bilo 10 %, do leta 2050 pa jih bo po projekcijah predvidoma 21,8 %. Starostna skupina starejših se vsako leto poveča za 2 %, kar pomeni, da narašča veliko hitreje kot celotno prebivalstvo (SURS 2009a).

Zaskrbljujoče so projekcije najstarejše starostne skupine prebivalstva, ki vključuje stare 80 let in več. Za razvite države je namreč značilen t.i. fenomen dvojnega staranja, tj. hitrejšega naraščanja skupine najstarejših glede na druge starostne skupine starih ljudi. Najstarejša

skupina naraste vsako leto za 3,8 % in predstavlja več kot desetino vseh starejših prebivalcev sveta. Do leta 2050 bo po projekcijah predstavljal več kot 19 % vseh starejših (Vertot 2008, 12-16).

2.1 DEMOGRAFSKI PREGLED STARANJA PREBIVALSTVA V SVETU

Staranje prebivalstva je večje v razvitejših državah sveta. Leta 2008 je bila povprečna starost svetovnega prebivalstva 26 let. Država z najmlajšo populacijo je bila Jemen s srednjo starostjo 15 let (50 % prebivalstva je mlajšega od 15 let). Japonska je bila država z najstarejšo populacijo, saj je bila srednja starost prebivalstva 41 let (50 % prebivalstva je mlajšega od 41 let). Do leta 2050 se bo po pričakovanjih povprečna starost svetovnega prebivalstva povzpela na 36 let. Leta 2050 bo po projekcijah država z najmlajšo populacijo Nigerija (50 % prebivalstva bo mlajšega od 20 let), dežela z najstarejšo populacijo pa Španija (50 % prebivalstva bo mlajšega od 50 let) (Vertot 2008, 12).

Danes imajo največje število najstarejše stare populacije (80 let in več) Kitajska (12 milijonov), ZDA (9 milijonov), Indija (6 milijonov), Japonska (5 milijonov), Nemčija (3 milijone) in Rusija (3 milijone). Po projekcija Združenih narodov se bo število najstarejše populacije (80+ let) občutno povečalo v danes manj razvitih deželah, medtem ko se bo v danes razvitih deželah zmanjšalo. Več kot 6 dežel bo imelo nad 10 milijonov najstarejših starih ljudi: Kitajska (99 milijonov), ZDA (30 milijonov), Indija (48 milijonov), Japonska (17 milijonov), Indonezija (10 milijonov) in Brazilija (10 milijonov). Najstarejše staro prebivalstvo v teh deželah skupaj, bo po projekcijah predstavljal 57 % vseh najstarejših starih v svetu (Združeni narodi 2006).

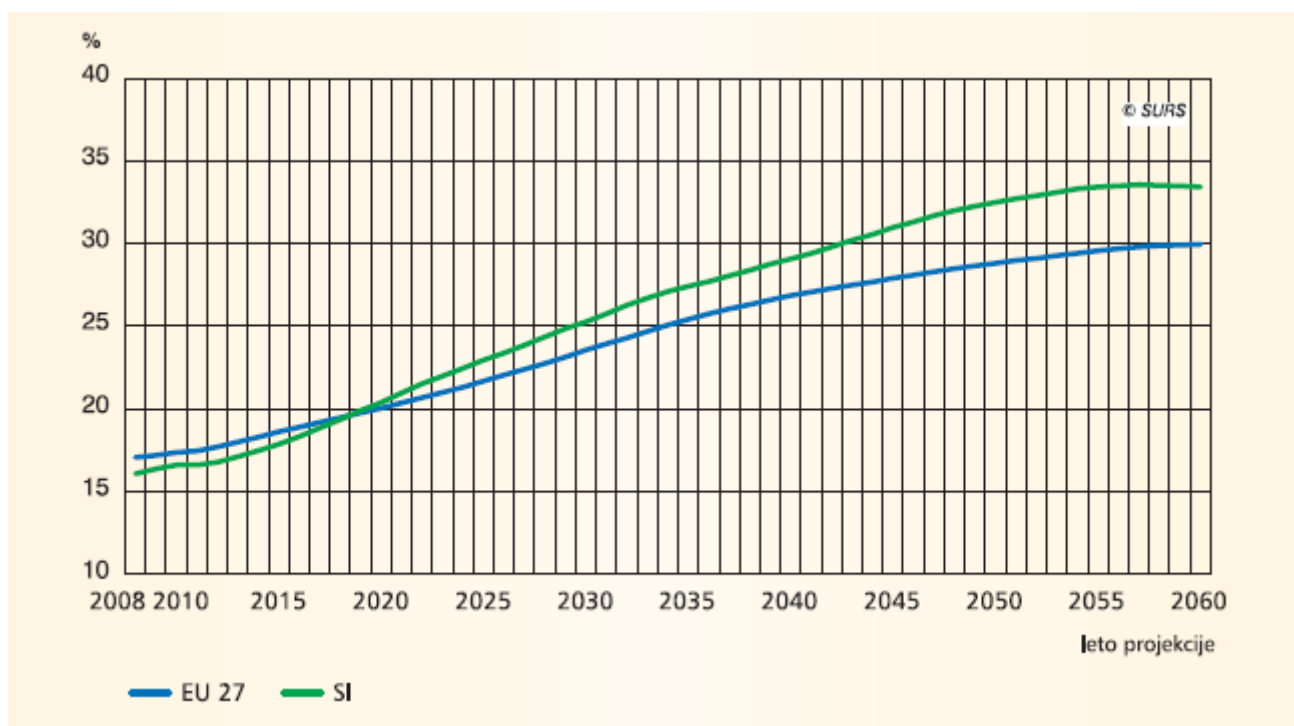
V zadnjem desetletju je staranje prebivalstva vedno bolj v središču pozornosti različnih znanstvenih smeri in politik. Projekcije namreč kažejo, da bo do leta 2025 starega 60 let in več 13,7 % celotnega prebivalstva, do leta 2050 pa 21,8 % celotnega prebivalstva (Vertot 2008, 15).

Med starejšim prebivalstvom je več žensk, saj predstavljajo 55 % celotnega starejšega prebivalstva, med najstarejšimi (80 let in več) pa je delež žensk 65 % (Vertot 2008, 13-12).

2.2 DEMOGRAFSKI PREGLED STARANJA PREBIVALSTVA V EVROPI

V letu 2008 je bilo v EU starejših prebivalcev (65 let in več) 18 %, leta 2060 pa jih bo po Eurostatovih projekcijah 30 %. V Sloveniji se bo število starejših do leta 2060 povzpelo na dobrih 33 %, kar je več, kot je po projekcijah za leto 2060 evropsko povprečje (glej tabelo 2.1). Najstarejših starih (80 let in več) je bilo znotraj deleža oseb, starih 65 let in več, med državami članicami EU v letu 2008 okoli 4 %, leta 2060 pa jih bo po projekcijah 12 %.

Tabela 2.1: projekcija deležev starejših prebivalcev v Sloveniji in EU v letu 2008 do 2060

Vir: Vertot (2008, 16).

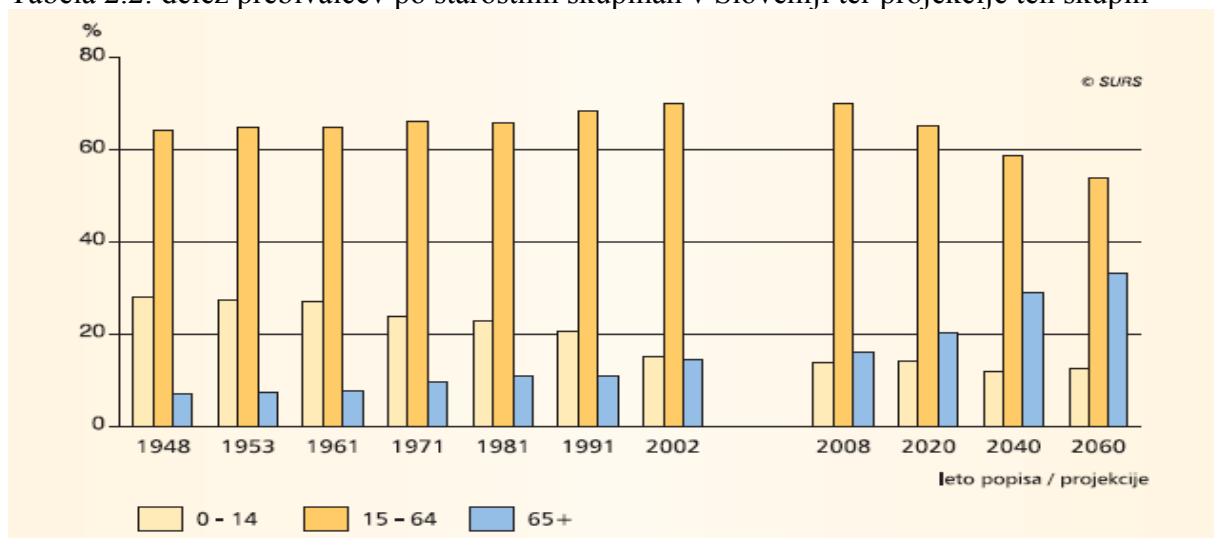
Prebivalstvo bo po projekcijah naraščalo predvsem v zahodnoevropskih državah: Združeno kraljestvo 77 milijonov, Francija 72 milijonov, Nemčija 71 milijonov, Italija 59 milijonov, Španija 52 milijonov prebivalcev. Število prebivalcev EU naj bi se povečevalo na račun priseljevanja, a le do leta 2035, potem naj bi se kljub priseljevanju začelo zmanjševati. Medtem bo v vzhodno in srednjeevropskih državah število prebivalcev naraščalo počasneje oz. bo celo upadalo (SURs 2009a). Leta 2015 bo v državah članicah EU-27 več prebivalcev umrlo, kot se jih bo rodilo.

2.3 DEMOGRAFSKI PREGLED STARANJA PREBIVALSTVA V SLOVENIJI

Populacijsko gibanje lahko v Sloveniji spremljamo zadnjih 150 let, upoštevajoč dejstvo, da smo bili Slovenci skozi zgodovino pod Avstro-Ogrsko, Italijo, Avstrijo in Madžarsko. Šele od drugega popisa po drugi svetovni vojni zajemajo popisi sedanje ozemlje samostojne države Slovenije. Iz popisov je razvidno, da v zadnjih 100 letih prebivalstvo Slovenije ni bilo nikoli mlado; prva tri desetletja je bilo zrelo, v letih 1931–1971 je bilo staro, od takrat dalje pa spadamo v skupino starega prebivalstva (Ramovš 2003). V Sloveniji je prebivalstvo najhitreje naraščalo v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, predvsem zaradi visoke rodnosti in velikega selitvenega prirasta. Z upadanjem števila rojstev in upočasnjevanjem umrljivosti se spreminja starostna sestava prebivalstva. Delež starejših od 65 let je v osemdesetih letih stagniral na ravni 10 %, od tedaj se stalno povečuje in je leta 2007 dosegel 14,9 %, od tega je bilo dobre 3 % starejših od 80 let (SURS 2009a).

Po Eurostatovih podatkih (v Vertot 2008, 21) projekcij prebivalstva naj bi se do leta 2060 število prebivalstva v Sloveniji zmanjšalo za okoli 5 %. Od tega naj bi bilo 33,4 % prebivalstva starejših od 65 let (kot je prikazano v tabeli 2.2), medtem ko naj bi bil delež mlajših od 15 let manjši od 13 % (SURS 2009a). Po Eurostatovih podatkih Europop2008 za obdobje 2008–2060 in po študiji Svetovne banke bo imela Slovenija do konca tretjega desetletja tega stoletja eno najstarejših prebivalstev na svetu (Vertot 2008, 29). Po starosti prebivalcev bo Slovenija v EU kmalu stara država.

Tabela 2.2: delež prebivalcev po starostnih skupinah v Sloveniji ter projekcije teh skupin

Vir: Vertot (2008, 24).

Leta 2007 je bil v Sloveniji delež starejših (65 let in več) 14,9 %, tj. 0,9 % več kot mladih (0–15 let). Delež starejših je bil večji kot v Sloveniji v 18 državah članicah EU-27, manjši pa v Avstriji, na Danskem, Madžarskem, Nizozemskem, Poljskem, v Latviji, Grčiji in Islandiji. Le malo višje deleže starejših (65 let in več) so imeli Slovaška, Luksemburg in Irska.

Najhitreje naraščajoča in obenem najmanj raziskana je skupina ljudi, starejša od 80 let, v strokovni literaturi imenovana najstarejši stari (Hvalič Touzery 2005, 3). Kot je razvidno iz tabele 2.3, se bo po projekcijah delež najstarejših starih (80 let in več) s 3,5 % v letu 2008 do leta 2060 povzpел na 13,9 %. Delež starih 60 let in več se bo z 21,1 % v letu 2008 do leta 2060 povzpел na 39,0 %. Delež mlajših od 14 let pa se bo do leta 2060 zmanjšal z današnjih 13,9 % na 12,8 % (SURs 2009a).

Tabela 2.3: projekcije števila prebivalcev za Slovenijo, 2008–2060

Leto	Skupaj	Starost (leta)				%			
		0–14	15–59	60+	80+	0–14	15–59	60+	80+
		števílo							
2008	2.022.644	280.865	1.314.228	427.551	71.176	13,9	65,0	21,1	3,5
2010	2.034.220	281.651	1.305.198	447.371	79.622	13,8	64,2	22,0	3,9
2020	2.058.003	291.580	1.200.415	566.008	111.320	14,2	58,3	27,5	5,4
2030	2.022.872	258.508	1.110.151	654.213	135.110	12,8	54,9	32,3	6,7
2040	1.957.942	235.960	1.005.948	716.034	193.333	12,1	51,4	36,6	9,9
2050	1.878.003	239.902	898.509	739.592	224.641	12,8	47,8	39,4	12,0
2060	1.778.573	227.648	857.263	693.662	246.372	12,8	48,2	39,0	13,9

Vir: Vertot (2008, 18).

Na območju UE Sežana, kjer raziskujem prisotnost nasilja nad starejšimi, je po podatkih SURS-a (SURs 2009a) 24.305 prebivalcev. Od tega je starejših od 65 let 5.238 oz. 21,6 % celotne populacije v upravni enoti, starejših od 85 let pa je 405 oz. 1,7 % vseh prebivalcev UE Sežana.

Tendenca upadanja deleža mladih in povečevanja deleža starejših prebivalcev (65 let in več) je najmočnejša v obalno-kraški, posavski, zasavski in goriški statistični regiji. Proces staranja prebivalstva v Sloveniji bi bil še hitrejši, če starostne strukture prebivalstva ne bi "pomlajevalo" priseljevanje delovno aktivnega prebivalstva (SURs 2009a).

2.4 POSLEDICE STARANJA PREBIVALSTVA

Različni avtorji opozarjajo na razsežne posledice staranja, vendar ni nujno, da se bodo tovrstni scenariji res zgodili (Malačič 2000, 24). Zdravstvenega stanja in s tem potreb prihodnjih starejših generacij ne moremo v celoti predvideti, saj ne moremo predvideti vpliva današnjega načina življenja na prihodnje starejše generacije. Vendar so programi na področju zaposlovanja, zdravstva in zdravstvene oskrbe, ki bodo upoštevali povečan delež starejše populacije v svetu, nujni (Bond in Coleman 1992).

Dimovski (2007) ugotavlja, da se spremembe, povezane s staranjem, odvijajo na več ravneh. Na individualni ravni se kažejo kot "vprašljivo zdravje in zagotavljanje ekonomske blaginje v starosti" (padajoča delovna motivacija, kompetence in znanja, socialna izključenost, poupokojitvena depresija, nov življenjski cikel, nova medgeneracijska razmerja, spremembe v pogledu na delo in življenje). Na organizacijski ravni se kažejo kot "starajoča se delovna sila" (pomanjkanje delovne sile, izguba znanj, izkušenj in veščin, poslovni stiki, iskanje konkurenčnih prednosti, spremenjena organizacijska kultura). Na družbeni ravni pa se kažejo "spremembe na trgu dela, nova medgeneracijska razmerja, povečevanje stopnje celotne demografske odvisnosti, nedopustnost starostne diskriminacije in pritiski na izdatke države blaginje" (Dimovski 2007, 9).

Nekateri avtorji (Ramovš v Kožuh - Novak 2005, 34–45; Hvalič-Touzery 2005; Dimovski in Žnidaršič 2007; Ramovš 2003 in 2005; Pahor in Domanjko 2007) navajajo naslednje spremembe, ki jih prinaša staranje prebivalstva:

- Zaradi večjega števila starejše populacije, ki potrebuje pomoč, bo vse večji pritisk starih ljudi na državo in druge organizacije, ki zagotavljajo različne oskrbovalne storitve.
- Neformalni oskrbovalci (člani družine) so danes pomemben vir pomoči starejši populaciji, vendar kljub temu niso deležni niti pravne niti socialnopolitične podpore. Temu bo treba v prihodnje posvetiti večjo pozornost, sicer obstaja tveganje, da bo ta pomemben vir pomoči težje dostopen.
- Po navedbah Ramovša (v Kožuh - Novak 2005, 34-45) industrijsko-potrošniška družba pripomore k večji marginalizaciji starejše populacije, povečevanju medgeneracijskih razlik in izolaciji starostnikov.

- Pričakujemo lahko spremembe v strukturi socialnih mrež in družinskih odnosov. Starejši so bili v obdobju po drugi svetovni vojni bolj integrirani v družinske odnose, v zadnjih letih pa so se odnosi v družinah spremenili.
- Z naraščanjem števila starejšega prebivalstva se posledično slabša tudi zdravstveno stanje prebivalstva, kar povečuje stroške zdravstvenih storitev in oskrbe. Potrebe po zdravstvenih storitvah in oskrbi so v povprečju večje pri starejših od 65 let kot pri ostalih starostnih skupinah (Jošt 2005). Povečevanje deleža starejše populacije vpliva na zagotavljanje dolgotrajne oskrbe² zdravstvene nege, povpraševanje po možnosti dolgoročne nege starejših, preventive, terapije ipd. Na socialnem področju se uvajajo novi oskrbovalni sistemi za starostnike ter razne formalne in neformalne oblike pomoči starostnikom in svojcem (Pahor in Domajnko 2007; Hvalič Touzery 2005; Ramovš 2005). Najbolj opazne ekonomske posledice staranja populacije se kažejo v porastu izdatkov za pokojnine ter zdravstveno, socialno varstvo in nego starejših.
- Proces staranja prebivalstva bo vplival tudi na povečevanje starostne odvisnosti starejših. Posledično se vse bolj poudarja problem socialne varnosti starejših. Sprejeti so že bili posamezni ukrepi, ki zagotavljajo prihodke starejšim prebivalcem, upokojenim in tistim, ki upokojene preživljajo. Potrebna je in bo solidarnost med generacijami (Vertot 2008, 30).
- S povečevanjem števila starejše populacije se povečujejo tudi zlorabe in napadi na ostarele, saj je približno 60 % starejših, starih 80 let in več, odvisnih od pomoči drugih ljudi. Na podlagi teh podatkov S. Hvalič - Touzery (2005, 18) navaja, da je v Sloveniji velika potreba po oblikovanju sistema zagovornišva za stare ljudi ter drugih mehanizmov proti nasilju in zlorabi starih ljudi.
- Določen delež starejše populacije živi izolirano zaradi oddaljenosti ali neprilagojenosti bivališč njihovim potrebam. Neprimerno vzdrževana stanovanja in hiše, v katerih živijo zaradi pomanjkanja finančnih sredstev, imajo lahko posledice za njihovo zdravstveno stanje (Kjuder 2008).

---

² Dolgotrajna oskrba obsega organizacijo in zagotavljanje zdravstvenih in socialnih storitev osebam, ki zaradi zmanjšane stopnje neodvisnosti in zmožnosti samostojnega življenja potrebujejo pomoč pri vsakodnevnih opravilih v daljšem časovnem obdobju. Odvisnost od pomoči je lahko posledica fizičnih ali psihičnih omejitev, katerih posledica je nezmožnost samostojnega opravljanja vsakodnevnih opravil, kot so hranjenje, oblačenje, kopanje, uporaba sanitarij, vstajanje iz postelje in s stola, ali instrumentalnih vsakodnevnih opravil, ki so potrebna za samostojno življenje: nakupovanje, priprava hrane, pranje perila, urejanje računov, čiščenje (Javornik 2006, 101).

3 STAROST IN STARANJE

Pojma starost in staranje imata različen pomen. Starost je stanje posameznika ali naroda. Staranje pa je proces, ki traja od rojstva do smrti (Fonda in Panič, 2007). Starosti ne moremo preprečiti, lahko pa vplivamo na njeno kakovost.

Ramovš (2003), podobno kot I. Hojnik - Zupanc (v Hamler 2007, 5), navaja vrste starosti tretjega starostnega obdobja, ki so prav tako del ostalih dveh življenjskih obdobj (mladost, srednja leta):

- **Kronološka starost:** določena je z rojstnim datumom; dogodki so določeni s strani družbe, vendar pa po mnenju I. Hojnik - Zupanc (1999) niso vsi ljudje pri določenih letih pripravljani na določen življenjski dogodek (npr. upokojitev).
- **Biološka starost:** značilno je, da se telesne in psihološke lastnosti ljudi enake starosti razlikujejo glede na to, koliko posameznik zmore samostojno opravljati temeljna življenjska opravila.
- **Psihološka starost:** pogojena je z našim počutjem glede na starost. Na ljudi tekom življenja vplivajo različni osebni in družbeni dejavniki, zato se stari ljudje enake starosti ne počutijo enako stare.

Vidiki staranja:

- Biološka teorija povezuje proces staranja z upadom telesnih zmogljivosti, ki nastopijo v različnih starostnih obdobjih in se končajo s smrtjo.
- Psihološka teorija govori o staranju kot obdobju, v katerem se zmanjšujejo senzorične in intelektualne funkcije človeka, pa tudi sposobnost za prilagajanje na nove življenjske okoliščine.
- Socialna teorija govori o starosti kot pojavu, ko se posameznik umakne iz dotedanjega aktivnega življenja in postane pri zadovoljevanju svojih potreb vedno bolj odvisen od pomoči drugih. Ločimo teorijo zmanjšane aktivnosti, ko staranje spremlja proces upadanja aktivnosti (vedno manj je interakcij, umika se v zasebnost), in teorijo o aktivnosti oz. o kontinuiteti v starosti, ko starejši vzdržujejo aktivnost in ostajajo aktivni v družbi (Fonda in Panič 2007, 8).

Ramovš (2003, 74) pravi, da je treba obdobje srednjih let in starosti razdeliti na podobdobja, brez katerih ni mogoča orientacija pri znanstvenem raziskovanju in praktičnem socialnem delu. Starost tako razdeli v tri obdobja:

- a) zgodnje starostno obdobje: od 66. do 75. leta, ko se posameznik privaja na upokojsko življenje ter še vedno živi zelo dejavno;
- b) srednje starostno obdobje: od 76. do 85. leta, ko posameznik svoje dejavnosti prilagaja ter se doživljajsko privaja na upadanje svojih moči in zdravja, naglo izgublja vrstnike in veliki večini že umre partner oz. partnerica;
- c) pozno starostno obdobje: po 86. letu, ko posameznik postaja prejemnik pomoči in sam opravlja zadnje naloge v življenju.

Ramovš (2003) razlikuje tudi četrto starostno obdobje, ki se nanaša na zadnje, onemoglo obdobje pred smrtjo, ko je starostnik odtrgan od okolja zaradi bolezni ali starostne oslabelosti in funkcionalne nesamostojnosti. To obdobje pa je neodvisno od kronološke starosti oz. je lahko značilnost kateregakoli starostnega obdobja. Podobno Bond (v Lah 2007, 12) kritizira opredelitev zadnjega starostnega obdobja nekaterih avtorjev, za katere je značilen negativen prizvok "slabotni starostniki". Meni, da pod tem opisom starostniki niso nujno iz iste starostne kohorte, zgodovinskega ali kulturnega okolja v strukturi družbe.

Pogled na starost in vloge moških in žensk v tretjem starostnem obdobju so različno ovrednoteni v različnih kulturah. Vloga starejših ljudi v različnih kulturah torej ni povsem primerljiva. Znano je, da imajo starejši ljudje v vzhodnih kulturah bistveno višji družbeno-kulturni položaj kot njihovi vrstniki na zahodu. Na zahodu je pogled na starost pogojen z relativno družbeno vrednostjo in koristnostjo oz. "posamezniki, ki niso več mladi in telesno privlačni, glede na splošno sprejeta merila, ko niso več produktivni in koristni za družbo, veljajo za breme družbe" (Hamler 2007, 7).

Različni avtorji različno definirajo starost in stare ljudi, odvisno od teme preučevanja. V nalogi se deloma opiram na socialno teorijo o staranju (Fonda in Panič 2007, 8), ki opisuje starost kot pojav, ko se človek umakne iz dotedanega aktivnega življenja in postane pri zadovoljevanju svojih potreb vedno bolj odvisen od pomoči drugih.

V nalogi me ne zanima, ali je nasilje nad starejšimi prisotno med posameznimi starostnimi skupinami, temveč, ali je nasilje nad starostniki oz. starejšimi sploh prisotno. Zato bom v nalogi uporabljala izraz starostniki oziroma starejši ljudje.

4 PREHOD IZ MODERNE V POSTMODERNO DRUŽBO

Stari ljudje so postali samostojna družbena kategorija šele v moderni industrijski družbi, ki je z upokojitvijo starost institucionalizirala. V tradicionalni družbi je družina združevala proizvodno in socializacijsko funkcijo ter s tem omogočala aktivno vlogo tudi starejšim članom družine. S funkcionalno diferenciacijo sistema in vpeljevanjem tehnologije v proizvodnjo je prišlo do podcenjevanja sposobnosti starejše populacije. Kot posledica tega je bil vpeljan pokojninski zavarovalniški sistem, ki je starejšim delavcem zagotavljal legitimiteto homogene družbene kategorije ter s kronološkim kriterijem jasno ločil generacijo od aktivne zaposlene in šoloobvezne generacije (Hojnik – Zupanc 1999).

Druga pomembna sistemska sprememba, ki je starejšo generacijo oddvojila od mlajših generacij, je bilo uvajanje institucionalne oskrbe, namenjene starim in bolnim ter drugim onemoglim osebam, bolnikom in socialno ogroženim. Moderna industrijska družba je s tem za stare ljudi ustvarila materialno varnost, po drugi strani pa je razdvojila generacije (Hojnik – Zupanc 1999, 45). V bivalnem okolju starega človeka je tako ob odsotnosti družinske mreže nastajal socialni vakuum. Družbeni sistem se je na to problematiko odzval z institucionalnim nadomeščanjem družinskih funkcij, ki so zagotavljale uniformno socializacijo v starosti. Tudi Š. Jošt (2005) pravi, da se je velika sistemska sprememba zgodila z uvedbo institucionalnega varstva, ki je bil med drugim namenjen tudi starejši populaciji. Danes živi v specializiranih institucionalnih ustanovah malo starejših posameznikov in pogosto so družinski člani tisti, ki prevzamejo skrb zanje.

V prehodni družbi iz moderne v postmoderno na položaj stare populacije vplivajo naslednji tipični družbenorazvojni procesi (Hojnik - Zupanc 1999):

- v ekonomskih procesih prevzame prevladujočo vlogo industrijskega sektorja storitveni sektor;
- demografski procesi vodijo v ponovno populacijsko stabilnost s porušenim starostnim ravnovesjem;
- narašča število individualnih gospodinjstev ter drugih oblik sožitja;
- družinski vzorci se spreminjajo iz razširjenih v dvogeneracijske oblike bivanja. Sorodstvena mreža izgublja jasno definirano družinsko strukturo in postaja vse bolj kompleksna in fleksibilna zaradi ustvarjanja več družin v enem življenjskem obdobju. Družinsko integracijo zamenja individualna socializacija;

- prostorska določljivost posameznikove identitete in njegovega življenja postaja vedno manj pomembna, pomen pridobivajo individualne izkušnje in znanje. Krepi se proces individualizacije;
- osamosvajajo se posebne družbene skupine, ki pridobivajo na moči vplivanja na sistem in s tem pri uveljavljanju svojih pravic. Sistem se vedno bolj senzibilizira za posebnosti posameznih skupin civilne družbe;
- hierarhične odnose v večji meri zamenjajo mrežni odnosi. Za starejše imajo dvojen pomen: na eni strani se lahko sami vključujejo v številne samoiniciativne skupine civilne družbe, na drugi strani pa so jim lažje dostopne mrežno organizirane oblike strokovne pomoči, na katere lahko tudi sami lahko vplivajo kot nosilci povratnih informacij (Hojnik – Zupanc 1999, 47).

S preseljevanjem družin v mesta in z drugimi spremembami, ki jih je prinesla industrijska doba, za stare ljudi v družini ni več prostora, zato mora skrb za njih prevzeti družba z ustreznimi institucijami (Fonda in Panič 2007). Te spremembe so opazne predvsem na širši ravni družbe; medsebojne solidarnosti ni več, število starejših, ki živijo v krogu lastne družine, upada, povečujejo se razlike in več je odtujevanja med posameznimi generacijami.

4.1 POLOŽAJ STAREJŠIH V DRUŽBI

Ko se človek stara in pripravlja na upokojitev, to ne pomeni, da se poslavlja od aktivnega in ustvarjalnega načina življenja. Starost mora ostati obdobje aktivnosti, v katerem vsak posameznik svoje znanje in izkušnje, pridobljene v življenju, posreduje na mlajše posameznike. Po mnenju Cvahtejeve (2006) je družba, ki potencialne znanja in izkušnje svojih starejših članov ne zna uporabiti in se z njimi obogatiti, zelo revna družba.

Po mnenju Kranjčeve (2003) si zaposleni posamezniki tekom svojega življenja prizadevajo pridobiti višji družbeni status. To pa se običajno konča ob upokojitvi. Oseba s statusom upokojenca pogosto živi na robu družbe, kar ustvarja duševne občutke manjvrednosti, negotovosti vase, zmedenost in podobno. Starostnike z njihovo upokojitvijo največkrat družbeno izoliramo in jim pripišemo status družbeno neaktivnih posameznikov, jih stigmatiziramo, kar jim vzame samospoštovanje in samozavest. Premalo se zavedamo, da so razvite sposobnosti starejših posameznikov del nacionalnega bogastva. Poleg psihosocialne podpore in človeškega kapitala starostniki nudijo tudi ekonomsko podporo mlajšim generacijam, s katero zagotavljajo določeno kontinuiteto v preživetju (Kranjc 2003).

Po mnenju M. Pahor in B. Domajnko (2007, 270–273) je v Sloveniji močno prisotno pojmovanje starejših ljudi kot starajočih se teles, nagnjenih k visoki stopnji tveganja in obolevnosti. Ravno razumevanje starosti kot slabše fizične kondicije pa ima lahko zelo negativno posledico, in sicer razvrednotenje in posledično izključevanje starejših ljudi iz aktivne populacije. Z izključevanjem starostnikov iz družbe pa je bolj obremenjena mlajša generacija, saj se družba opira zgolj nanjo, kar pa povzroča krize izčrpanosti, poslabšanje odnosov in slabše rezultate dela. Družba pri tem gleda na upokojence in starejše ljudi kot na breme, politika pa se jih spomni le v predvolilnih kampanjah (Kranjc 2003, 6).

Funkcionalistična teorija staranja razume starost in bolezen kot odmik od aktivnega dela in družbenega življenja. Če gledamo na staranje in starost kot na upad fizičnih sposobnosti ter obdobje slabšega in poslabšanja zdravstvenega stanja, lahko zlahka interpretiramo staranje kot destruktivni proces in s tem starejšo populacijo kot breme družbi (Pahor in Domajnko 2007, 270). Socialni gerontologi opozarjajo, da je doživljanje starosti vse pogosteje stigmatizirano in negativno stereotipizirano, kar pa posledično uničuje odnose med generacijami (Coleman in Bond 1992, 253).

Doživljanje starosti je v veliki meri odvisno tudi od preteklega življenja, čustev, stopnje samozavesti, osebne zrelosti. Stereotipe o starosti sprejemajo in sčasoma ponotranjijo predvsem osebnostno manj zreli ljudje, s slabo osebno identifikacijo in s težavami glede samostojnega odločanja, saj so navajeni živeti tako, kot jim narekujejo drugi. Stereotipom pa se ob upokojitvi preda tudi veliko starejših. Stereotipi o starejših ljudeh so popolno nasprotje in negacija vsega doživetega skozi prejšnja starostna obdobja. Najpogostejši stereotipi o starostnikih so fizična, intelektualna in spolna nemoč, odvisnost od drugih, slab spomin, duševna odsotnost, konzervativnost, egocentričnost, cinizem in podobno (Deželan – Murgelj 2007). Redkejši so pozitivni stereotipi o starostnikih, kot so ljubeznivost, modrost, izkušnost in podobno; v današnji družbi jih težko zasledimo. Po mnenju Hamlerja (2007) na starostne stereotipe vplivajo mnenja delovno aktivnih generacij iz bojazni po preobremenjenosti njihovega dohodka. A. Kristančič (in Coleman in Bond 1992, 252) meni, da starostnikom pripisujemo negativne stereotipe, ker pretirano povzdigujemo mladost, ki se manifestira skozi lepoto, radoživost, energijo in seksapilnost. Nasprotje temu so togost, nekompetentnost, staromodnost, aseksualnost, nekretnost, bolezen in počasnost, ki jih pripisujemo tretjemu življenjskemu obdobju/starostnikom (Kristančič 2005, 41).

Potrošniška družba povečuje mladost, drznost, uspešnost in lepoto, kar pa zavira pozitivno podobo starosti in iz nje izvirajoče prednosti. Kot posledica se pojavi občutek osamljenosti starih oseb, ki tudi same pogosto ne sprejemajo starosti in ne vidijo priložnosti, ki jim jih ponuja starost kot tretje življenjsko obdobje³ (Javornik 2006, 99).

4.1.1 INSTITUCIONALNA OSKRBA STAROSTNIKOV

Institucionalna oskrba nudi starostniku zadovoljitev osnovnih življenjskih potreb, ki jih sam ne more več zadovoljiti. Vključuje medicinsko, socialno in moralno oskrbo. Institucionalno skrbstvo omogoča maksimalno prostorsko povezanost (jedilnica, spalnica, družabni prostori), obenem pa minimalno stopnjo zasebnosti, saj je večina sob dvoposteljnih (Hojnik-Zupanc 1999). Institucije odražajo le delček dejanskega doma; ne omogočajo izražanja lastne identitete, občutka pripadnosti, emocionalnih in identifikacijskih funkcij, občutka pripadnosti. Socialna institucija je oblika kolektivnega bivanja, ki ga določajo predpisane norme in pravila. V institucijah starostniki ne uspejo uveljaviti in izraziti lastne identitete, saj se v večini primerov počutijo kot del večje organizacije, v kateri je treba sprejemati kompromise (Fonda 2007).

Potrebe po vključevanju starejše populacije v institucije z organizirano oskrbo naraščajo povsod po svetu, tako zaradi povečanega števila starostnikov kot tudi zaradi prepada med generacijami. Ta se izraža na različnih ravneh; prek neustreznih stanovanjskih razmer za trogeneracijsko sožitje, vsakdanjega delovnega urnika srednje generacije, do povečanja števila ločenih oz. ovdovelih starostnikov. Nekateri morajo oditi v institucionalno oskrbo iz objektivne nuje, nekateri pa zato, ker današnja družba odklanja starost, človekovo nebogljenost in umiranje.

Po podatkih Svetovne zdravstvene organizacije (v nadaljevanju SZO), naj bi bilo trenutno institucionalno varstvo namenjeno 5 % starostnikov, starejših od 65 let (SZO 2008b). Za institucionalno varstvo starejših ljudi v Sloveniji skrbijo predvsem domovi za starejše, ki so praviloma javni socialnovarstveni zavodi. V letu 2007 jih je bilo v Sloveniji 69, skrbeli pa so za 13.856 oskrbovancev (10.359 žensk in 3.497 moških) (SURs 2009a). Omenjeni socialnovarstveni zavodi lahko glede na svoje zmogljivosti sprejmejo dobre 4 % prebivalcev

---

³ Raziskava nepremičninskega sklada pokojninskega in invalidskega zavarovanja v letu 2002, ki jo je izvedla Fakulteta za družbene vede v Ljubljani (Javornik 2006, 100-101).

Slovenije, starih 65 let in več (SURs 2009a). Glede na strukturo prebivalstva in vedno večje število starostnikov, ki so potrebni pomoči, jih je torej še vedno premalo. Poleg tega se danes različni sodobni programi usmerjajo k podaljševanju samostojnega življenja starostnika, pri čemer se izvajajo različni institucionalni, formalni in neformalni programi oskrbe starostnikov.

Na delovnem mestu opažam, da so svojci velikokrat primorani prevzeti oskrbo starostnika, predvsem zaradi pomanjkanja ležišč v institucijah, slabe informiranosti in mnogokrat tudi zaradi narave bolezni starostnika. Veliko je tudi primerov, ko se družinski člani ne morejo ali nočejo dogovoriti o doplačevanju institucionalnega varstva, predvsem zaradi dediščinskih interesov. Svojci se tako pogosto odločijo, da prevzamejo skrb za starostnika na svojem domu.

Brišar - Slana (v Majhenič 2005) navaja podatke iz ankete, ki jo je leta 2001 opravila Zveza društev upokojencev Slovenije. Svojo prihodnost v domu vidi le 16,6 % anketirancev. Med starejšimi, ki živijo doma, jih 30 % v starosti od 70 do 80 let potrebuje različne oblike pomoči, v starosti nad 80 let pa je takšnih že 60 % (Majhenič 2005). Na kraško-brkinskem območju je starejših od 65 let 18,9 % prebivalcev, kar je precej nad slovenskim povprečjem. 24-urno oskrbo pa potrebuje 95 % starostnikov, starejših od 85 let (Fojan 2008), kar nakazuje na veliko potrebo po širjenju formalne oz. institucionalne oblike pomoči na tem območju.

Za starostnika je bivanje v domu velika življenjska sprememba, saj je že sama ločitev od primarne družine in njegovega socialnega okolja svojevrsten šok. Čeprav se zaposleni trudijo, da je njihovo bivanje v domu kar najbolj prijetno, pa vseh emocionalnih in osebnostnih potreb oskrbovancev ne morejo zadovoljiti. Poleg tega obiski svojcev niso tako pogosti, skrb za pripravo hrane pa ni več vsakodnevna obveza, ki marsikateremu starostniku osmisli vsakdanjik v njegovem domačem okolju. Star človek ima v domu naenkrat več prostega časa, kar pri nekaterih oskrbovancih privede v pasivnost in jim vzbuja občutek negotovosti (Fonda 2007). Velikokrat je institucionalni odnos do oskrbovancev preveč zaščitniški, kar starostnike posledično postavlja v odvisen položaj, tudi takrat, ko so še sposobni zase skrbeti sami (Peroša 2008).

4.1.2 DRUŽINSKA OSKRBA STAROSTNIKA

Povprečno število članov gospodinjstva se v Sloveniji zmanjšuje, vse več je dvogeneracijskih družin staršev z otroki, obenem pa se s tem povečuje število družin, katerih člani so

posamezniki tretje generacije, torej starejši ljudje. Glede na predvidene demografske trende in zlasti ob upoštevanju zaposlenosti žensk, ki nosijo glavnino bremena skrbi za svoje starše in druge ostarele sorodnike, je le še vprašanje časa, kdaj bodo te kapacitete znotraj družin presahnile, če vanje ne bo prišlo dovolj vzpodbud in opore od zunaj (Hojnik - Zupanc 1999).

Družina je najbolj optimalna osnovna celica, ki zadovolji vse eksistencialne in emocionalne potrebe starostnika. Življenje starostnika je usmerjeno predvsem v interakcijo s partnerjem in otroki. Socialna opora, ki jo star človek dobi v tem okviru, pozitivno vpliva na njegovo funkcioniranje in psihično počutje, uravnava napetost stresa in pozitivno vpliva na posameznikovo zdravje. Danes je za družine značilno, da ima odrasla oseba več staršev kot otrok. Zaradi povečanega števila razvez in novih oblik družinskih skupnosti se večja kompleksnost družinskih odnosov in spreminjajo vzorci bivanja. Naraščajo individualna gospodinjstva, s čimer tradicionalna družina izgublja svojo vlogo v starostnem varstvu in se spreminja, družinski odnosi pa niso več trajni. Kljub prostorski bližini sorodnikov obstajajo razlike med generacijami, medgeneracijski odnosi se spreminjajo (Hojnik-Zupanc 1999).

Mnoge raziskave ugotavljajo velik pomen medsebojne pomoči med generacijami. Po mnenju I. Hojnik - Zupanc (1999, 141) je družina poleg sosedov in sorodnikov pomemben partner v neformalni mreži pomoči starostniku. Y. Schutze in B. Hollstein (v Hojnik - Zupanc 1999) sta ugotovili, da hčerke nudijo več instrumentalne pomoči (pomoč v gospodinjstvu, prinašanje stvari iz trgovine, pomoč pri drugih opravkih) kot pa sinovi. Enako velja za emocionalno pomoč (pogovor o osebnih problemih, spodbujanje v depresivnih situacijah). Ugotovili sta tudi (v Hojnik - Zupanc 1999, 142–143), da starši bolj pomagajo svojim hčerkam kot sinovom. Starši podcenjujejo pomoč svojih otrok (ocenjujejo, da jim pomagajo manj, kot bi jim lahko), medtem ko otroci precenjujejo svojo pomoč staršem. Starši imajo v mislih večja konkretna dejanja, otroci pa manj pomembne stvari. Avtorici med drugim ugotavljata statistično zvezo med kvaliteto medgeneracijskih odnosov in emocionalno pomočjo, medtem ko z instrumentalno pomočjo ta zveza ni bila potrjena. To pomeni, da otroci občutijo obveznost, da ostarelim staršem nudijo instrumentalno pomoč, ne glede na kvaliteto medsebojnih odnosov. Z nudenjem instrumentalne pomoči je povezana tudi prostorska oddaljenost; otroci si želijo večje prostorske oddaljenosti od staršev. V Veliki Britaniji so v longitudinalni študiji (Hojnik - Zupanc 1999, 142) ugotovili, da so ostareli starši bolj odvisni od pomoči družine, če njihovi otroci živijo v njihovi bližini; ostareli starši so bili bolj in dlje časa samostojni, če so njihovi otroci živeli v oddaljenih krajih. Vzorci družinske povezanosti so odvisni tudi od življenjskega stila v preteklem življenju; tisti, ki so že predhodno razvili

vzorec družinske povezanosti in medsebojne pomoči, ga ohranijo tudi v starosti, tisti, ki so živeli precej neodvisno, pa ta vzorec ohranijo tudi v starosti.

I. Hojnik - Zupanc (1999) pravi, da je ravno družina prvi pomočnik staremu človeku v težavah. Obstajajo tudi razlike med ruralnim in urbanim okoljem. Starostniki iz urbanega okolja bi prej poklicali formalno pomoč kot pa njihovi vrstniki v ruralnem okolju; ti bi najprej prosili za pomoč družino.

S procesom deinstitucionalizacije so začeli uvajati različne sisteme pomoči in oskrbe starostnikov na domu. Potreba in ponudba pa ne raste proporcionalno. Današnji sistemi oskrbe se pri reševanju vedno večje problematike ukvarjajo z različnimi vprašanji: koliko in kakšne pomoči so stari ljudje danes deležni v svojih družinah; s kakšnimi problemi se srečujejo oskrbovalci/negovalci v družinah, kako obvladujejo s tem delom povezano telesno in duševno izčrpanost, pa tudi trpljenje, konflikte in težave na delovnem mestu in v družini; na kakšno in kolikšno angažiranje pripadnikov danes srednje in mlade generacije za oskrbovanje ostarelih družinskih članov lahko računamo v prihodnje (Ramovš 2003).

Vsekakor lahko kot enega od izzivov v sodobnih družbah naslednjih desetletij predvidimo nujnost sistemskih sprememb, ki bodo zagotovile vso možno podporo družinam, v katerih naraščajo potrebe po oskrbi in negi družinskih članov. V Sloveniji bo treba nujno izboljšati sedanje stanje na področju socialne oskrbe na domu. Majhenič (2005) označuje to stanje kot izjemno nestabilno in negotovo. K temu prispeva več dejavnikov: nedorečena zakonodaja; standardi in normativi, ki jih je praksa že preseгла; različnost posameznih lokalnih politik v odnosu do zagotavljanja dostopnosti storitve uporabnikom in njenega prihodnjega razvoja; delovna razmerja izvajalcev storitve, ki so sklenjena zlasti za določen čas in jim ne zagotavljajo varnosti; visoke telesne in duševne obremenitve izvajalcev, ki se kažejo v obolevnosti, invalidaciji in pregorelosti; za obvladovanje tega procesa nista dovolj zgolj njihova pripravljenost za pomoč in naklonjenost starim ljudem, temveč potrebujejo več znanja (izobraževanja, usposabljanja in supervizije); starim ljudem in tudi ožjim svojcem obolelega starostnika neprijazni postopki uveljavljanja pravice do pomoči na domu in zlasti do oprostitev pri plačilu storitev (Majhenič 2005).

4.1.3 SOCIALNA OMREŽJA STAROSTNIKOV

Socialna omrežja so ključnega pomena za zadovoljevanje potreb posameznikov. Tovrstnim omrežjem se posveča vedno večjo pozornost, saj so eden ključnih dejavnikov pri ohranjanju kvalitete (socialnega) življenja. Najbolj občuten vpliv socialnih omrežij je vpliv na zdravje z zagotavljanjem ustrezne opore.

"Socialna opora je dejavnik preprečevanja bolezni in izboljševanja zdravja" (Pahor in Domajnko 2007, 224). Večino opore v bolezni nudijo socialna omrežja, najpogosteje sorodniška. Socialna izolacija izzove kronično stresno stanje, na katero se organizem odzove s hitrejšim staranjem, upadom življenjskih funkcij, kognitivnih sposobnosti ter upadom imunskega sistema, ki regulira latentne infekcije. Konflikti in stres imajo lahko močne negativne vplive na zdravje. Poleg tega na zdravje starostnikov vplivajo tudi drugi dejavniki, povezani s spremembami socialne organizacije, kot so geografski premiki, urbanizacija, zaposlitev ter velike družbene spremembe. Fiziološke raziskave na vzorcu starejših moških in žensk so pokazale ugodnejše stanje pri osebah z višjim statusom, socialnim omrežjem in oporo (Pahor in Domajnko 2007).

V. Hlebec (2003, 173) ugotavlja, da v Sloveniji prevladuje družinski oz. sorodniški tip omrežij socialne opore, kar pomeni dobro opremljenost z neformalnimi viri. Po drugi strani pa to pomeni večjo obremenitev ženskih članic omrežja. Razvoj formalnih virov pomoči je potreben predvsem v mestnih okoljih, vsekakor pa je treba razvijati servise oz. storitve, ki bodo nudile pomoč neformalnim virom pomoči oz. opore. Avtorica poudarja pomen neformalnih omrežij za zadovoljevanje potreb starostnika, ki nastajajo pod vplivom treh ključnih dejavnikov: družinske značilnosti, kot so poroka, rojstvo in selitev, ter posameznikova osebnost in temperament. Tipično omrežje starostnika obsega od 5 do 7 oseb, med katerimi so na prvem mestu člani družine, sledijo sorodniki, prijatelji in nekateri sosedje.

Naj omenim še mnenje Dragoša (v Novak 2004, 143–159) o socialnih omrežjih kot pomembnem viru družbenega kapitala. Avtor pravi, da socialni kapital nastaja v socialnih omrežjih, ki so ključnega pomena za preživetje posameznikov, skupin in v širši skupnosti. Meni, da bo v Sloveniji v naslednjih desetletjih največje vprašanje zagotavljanje skrbi za starejše.

M. Pahor in B. Domajnko (2007) ugotavljata, da socialna opora, ki jo nudijo socialna omrežja, ni edini dejavnik, ki vpliva na kvaliteto življenja, treba je "upoštevati še družbeno-kulturno pogojena pričakovanja o ustreznem ravnanju nosilcev družbenih vlog pričakovanja".

V ožji družini je najbolj pričakovana opora partnerja v primeru hude bolezni. Od otrok se pričakuje čustveno oporo, pogoste kontakte in obiske, moralno oporo, pomoč ob nujnih primerih ter prisotnost ob pomembnih družinskih dogodkih v družini. Od bratov in sester se pričakuje predvsem čustveno oporo, druženje, redne stike, medsebojno prijaznost in oporo pri reševanju večjih problemov. Od sosedov so pričakovanja manjša in zaželena, to so: dostopnost, skrb, nadzor ter pomoč v nujnih primerih.

Starostniki, ki so vključeni v socialna omrežja, imajo boljše telesno in psihično zdravje ter višje samospoštovanje. Emocionalna opora, ki jo nudijo družinski člani in prijatelji, je ključna pri doseganju in ohranjanju dobrega počutja in se neločljivo povezuje z uspešnim staranjem (Šadl 2005).

Dremelj (v Novak 2004, 73) ugotavlja, ali člani družine in sorodstva predstavljajo pomemben vir socialne opore posamezniku. Kot posledica sodobnih družbenih procesov nastajajo sodobne neosebne organizacije, ki naj bi nadomeščale zaščitne okvire majhnih skupnosti. V preteklosti naj bi imeli družinski člani večji občutek skrbi za mlajše, bolne in ostarele. Danes je tega občutka odgovornosti manj, tako da so "ljudje manj pripravljeni nuditi oporo oz. pomoč svojim sorodnikom" (Novak 2004, 73–84). Razloge za to vidijo nekateri v porastu državnih storitev, ki predstavljajo alternativne vire socialne opore. Navkljub temu Dremljeva v raziskavi ugotovi, da ima sorodstvo, večinoma ožji družinski člani, še vedno pomembno vlogo pri nudenju socialne opore, pri čemer izpostavi pomen ožjega družinskega omrežja. Vezi sorodstva se kažejo še vedno kot pomembne, vezi sosedstva pa so pomembne pri manjših praktičnih pomočeh. Starostniki, ki so vključeni v socialna omrežja, imajo boljše telesno in psihično zdravje ter višje samospoštovanje.

5 NASILJE

V nalogi obravnavam starejšo populacijo (65 let in več) oz. starostnike, ki so žrtve različnih vrst nasilja. V empiričnem delu naloge sem iz vzorca izključila starostnike z demenco, saj menim, da ta skupina starejše populacije potrebuje posebno strokovno obravnavo in pristop.

Navajam nekaj opredelitev nasilja:

a) Zloraba in nasilje nad starejšimi ljudmi se lahko kažeta v različnih oblikah in ju lahko definiramo na veliko načinov. Najpogostejša definicija je: zloraba in nasilje nad starim človekom je vsako njemu škodljivo dejanje, ki mu ga stori oseba, ki ji starostnik zaupa (Slovenska zakonodaja 2008).

b) V Društvu za nenasilno komunikacijo nasilje definirajo kot način, s katerim si povzročitelj skuša v odnosu zagotoviti moč in nadzor nad žrtvijo ter uresničiti svoje interese, ki izhajajo iz neravnovesja moči med dvema osebama. Povzročitelj s psihičnimi, spolnimi, fizičnimi, ekonomskimi in drugimi oblikami nasilja posega v osebno integriteto žrtve in omejuje njen človeški potencial, in sicer z namenom, da bi si drugo osebo ali skupino podredil oz. nad njo pridobil, povečal ali ohranil moč. V društvu za nenasilno komunikacijo označijo za nasilje vsako zlorabo moči (Društvo za nenasilno komunikacijo 2007).

c) V 299. členu Kazenskega zakonika RS je nasilje opredeljeno kot večkrat ponavljajoče se nasilno, poniževalno dejanje, pri katerem gre za izkazovanje moči ali uveljavljanje volje ene osebe nad drugo oziroma ko nekdo grdo ravna z drugo osebo, nad njo izvaja nasilje ali ogroža njeno varnost in s tem v javnosti ali v družini povzroči ogroženost, zgražanje ali prestrašenost (Slovenska zakonodaja 2008).

Vsa dejanja nasilja nimajo enakih posledic, zato je treba uporabljati ustrezne izraze za posamezna dejanja. Termin zlorabe (ang. abuse) je čustveno nabit z negativnimi konotacijami in izzove predstave, podobe o ekstremnih formah nasilja. Termin trpinčenje ali maltretiranje (ang. maltreatment) se uporablja za označevanje vrst nasilja, ki nimajo hudih posledic, lahko pa imajo tudi pozitivne oziroma vzgojne posledice. Termin nasilje (ang. violence) obsega negativne oblike nasilja s škodljivimi posledicami (Decalmer in Glendenning 1993). Pri obravnavi in definiranju nasilja pa je treba upoštevati širši družbeno-kulturni kontekst in percepcijo žrtve nasilja.

V zadnjih petnajstih letih so začeli v ZDA, Kanadi in Veliki Britaniji govoriti, pisati in osveščati javnost o nasilju in zlorabi starostnikov. Zaradi vedno večjega števila starostnikov je

različnih nasilnih dejanj, pri katerih se stari ljudje pojavljajo kot žrtve ali tudi storilci, vse več. V večini primerov se kot žrtev pojavljajo stari ljudje, kot storilci pa njihovi sinovi, hčere, vnuki in drugi svojci, pa tudi neznanci, ki iščejo lahke žrtve za okoriščanje vseh vrst (Veber 2004).

Nekaj raziskav, izvedenih v Sloveniji v zadnjem času, nakazuje, "da je stopnja obče tolerance in sprejemanja družinskega nasilja še vedno izjemno visoka. Vrednostno ozračje (slovenske) družbe, ki družinsko nasilje percipira in sprejema kot nekaj danega, neizogibnega in neproblematičnega, vpliva tudi na to, da se žrtve družinskega nasilja v svoji usodi počutijo osamljene in prepuščene same sebi" (Sedmak in dru. 2006, 5).

Posebej bi izpostavila pomen percepcije nasilnih dejanj s strani prejemnikov teh dejanj in družbe, tudi kot posledico socializacije in vrednotnih medgeneracijskih razlik. V določenih kulturah je namreč lahko neko dejanje razumljeno kot produktivno oz. je del družbeno-kulturne vzgoje.

Varuhinja človekovih pravic "opozarja na različne oblike nasilja nad starejšimi osebami v družini in širši družbi, ki ostajajo prikrite ali se jih celo dopušča. Tudi zato bi se morali lotiti vprašanja zagovornišтва za starejše". Starejše osebe se na varuha zelo redko obračajo po pomoč, domnevajo, da se "starejši pritožujejo manj ali pa so z možnostmi, ki jih za varovanje svojih pravic imajo, premalo seznanjeni". Zato predlagajo informiranje in spodbujanje starejših, da se zavedajo svojih pravic; treba jim je pojasniti, kje in kako jih lahko uveljavljajo (Varuh človekovih pravic 2008).

Nasilje v družinah ni in ne more biti zasebna stvar posameznikov, saj gre v primeru nasilja v družini v prvi vrsti za vprašanje varnosti državljana, torej za obče državljanske pravice, kot so pravica do nedotakljivosti, osebne varnosti idr. (Filipčič 2002).

Za razumevanje nasilja nad starejšimi je treba upoštevati dejstvo, da se "odnos med nasilnežem in žrtvijo ne oblikuje v nekem družbenem vakuumu, temveč je pogojen s specifičnimi socialnimi, kulturnimi in ekonomskimi pogoji" (Filipčič 2002, 246). V predindustrijski dobi so posamezniki postali ekonomsko neodvisni šele po smrti svojih staršev; kot je včasih veljal rek; "ti meni luč, jaz tebi ključ"⁴. Industrializacija je prinesla

---

⁴ Intervju z oskrbovanko v domu upokoencev (17).

socialne in ekonomske spremembe, ki so zmanjšale družinske konflikte, saj so se mlajši lažje ekonomsko osamosvojili in s tem dobili možnost, da živijo ločeno od svojih staršev (Filipčič 2002).

Stearn (v Filipčič 2002, 247) navaja nekaj ključnih dejavnikov za ponovni porast nasilja nad starejšimi:

- spremembe v gospodarstvu (zaposlovanje žensk, ki poleg dela skrbijo za ostarele svojece),
- daljšanje življenjske dobe (skrb za enega ali več ostarelih svojcev),
- razvoj medicine (daljša življenjska doba),
- politizacija starejših zvišuje konflikt med generacijami,
- zaton razširjene družine (izolacija starostnikov).

5.1 OBLIKE NASILJA NAD STAROSTNIKI

Žrtev zlorabe in nasilja lahko postane vsak starostnik. Najbolj so izpostavljeni stari ljudje, ki so izrazito oslabei, bolni in se težko fizično branijo, depresivni in dementni bolniki ter starostniki z drugimi kroničnimi duševnimi motnjami.

O obsegu nasilja nad starostniki je težko govoriti zaradi težav, vezanih na raziskovanje različnih oblik zlorab v družini. V ZDA so ugotovili, da 3 % starejših od 65 let zlorablajo družinski člani, angleška raziskava poroča o 10 % verbalnega nasilja nad starostniki in 1 % telesnega nasilja. Po nekaterih ocenah je zlorabljenih 4–10 % starejših, nekateri menijo, da so številke še večje, saj prevladuje mnenje, da se le vsak 6. primer prijavi ustreznim institucijam (Filipčič 2002).

Obširna raziskava o nasilju v družinah je bila narejena v Znanstveno-raziskovalnem središču Koper (glej Sedmak in drugi 2006), ki pa le nekaj vprašanj namenja nasilju nad starejšimi. V nadaljevanju povzemam njihove ugotovitve. Anketirani z nižjo stopnjo izobrazbe (osnovna šola ali manj) poznajo več družin, v katerih je prisotno nasilje nad starejšo osebo. Posamezniki, ki bivajo v mestih, v primerjavi s tistimi, ki bivajo v predmestju ali na vasi, v večji meri poznajo družine, v katerih je prisotno nasilje nad starejšo osebo. Ko so anketirane zaprosili, da navedejo, za kakšno obliko oz. oblike nasilja gre v navedenih primerih, je 4,8 %

anketiranih odgovorilo, da gre za zanemarjanje osebe; 4,3 %, za fizično nasilje; 4,2 % za ekonomsko nasilje in 0,5 % za spolno nasilje. Največ, in sicer 9,1 % anketiranih je odgovorilo, da gre za psihično nasilje nad starim človekom. Po podatkih raziskave Eurobarometer skoraj polovica (47 %) evropskih državljanov meni, da se tudi v njihovi državi dokaj pogosto pojavlja slab odnos do starejših, kot je zanemarjanje starejših in celo zlorabljanje starejših (SURS 2009a).

V Sloveniji je bila leta 2004 (Kožuh - Novak 2005, 94–102) med člani 187 društev upokojencev narejena raziskava o nasilju nad starejšimi. Po podatkih raziskave je 42 % anketiranih izjavilo, da opažajo, da se nad člani njihovega društva izvaja/dogaja nasilje. Žal v Sloveniji še nimamo reprezentativne raziskave, ki bi omogočala podrobnejši vpogled v tovrstno problematiko, saj je način zbiranja informacij o še vedno tabuizirani tematiki nereprezentativen, informacije pa so pridobljene predvsem posredno preko strokovnih delavcev.

Kuzmanič Korva (v Kožuh–Novak 2005, 74) je izvedla anketo med 58 centri za socialno delo (anketiranih je bilo 67 socialnih delavcev in 221 socialnih oskrbovalcev) in prišla do rezultatov, ki govorijo, da je najpogostejša oblika nasilja izkoriščanje (finančno izkoriščanje ali omejevanje pravic), nato sledijo zanemarjanje (opustitev nege, omejevanje stikov), psihično nasilje (verbalno, osamitev) in fizično nasilje (lasanje, pretepanje). Rezultati so pokazali, da je za kar 74,6 % pogosteje izvajano nasilje nad tistimi posamezniki, ki živijo sami. Starostniki, ki so žrtve nasilja, v največji meri nasilja ne prijavijo oz. se podredijo, molčijo. Naslednji najpogostejši ukrep je umik iz okolja. Sledi negiranje nasilja v družini, šele na zadnjem mestu pa je prijava nasilja pristojnim organom.

S. Veber (2004) je izvedla manjšo (nereprezentativno) raziskavo med zaposlenimi v domovih upokojencev. Zanimalo jo je, ali so medicinske sestre dovolj pozorne na delovnih mestih in ali so sposobne prepoznati nasilje nad starejšimi v instituciji ter katere vrste nasilja so prisotne in kdo ga izvaja nad starostniki v institucionalnem varstvu. Ugotovila je, da je najbolj prisotno fizično nasilje, nato psihično in finančno nasilje, sledijo zanemarjanje in zapuščenost ter spolno nasilje. V največji meri so storilci sooskrbovanci v instituciji ali pa bližnji svojci, ki jim ni mar za potrebe njihovih ostarelih svojcev. Sama predlaga večje osveščanje oz. informiranje zdravstvenega kadra in svojcev o tovrstni problematiki. Iz podatkov v raziskavi sklepa, da so medicinske sestre sposobne prepoznati nasilje nad njihovimi oskrbovanci, da pa

jih je treba glede na demografske projekcije vedno bolj izobraževati na področju geriatrije in gerontologije.

V nadaljevanju so predstavljene različne oblike nasilja. V literaturi se največkrat omenjajo fizično, psihično, materialno, spolno nasilje ter primeri zanemarjanja in zlorab v institucionalni oskrbi. V slovenski literaturi pa nekaj avtorjev omenja tudi primere samozanemarjanja in zapuščenosti (Veber 2004; Kožuh - Novak 2005).

Poleg opisanih nasilnih dejanj sem dodala še nekaj svojih opažanj iz prakse. V večini opisanih dejanj je po mojem mnenju treba pogledati tudi ozadje dogodkov. Tenka je namreč meja med resničnim nasiljem in percepiranim nasiljem s strani starostnika.

5.1.1 MATERIALNO OZ. FINANČNO NASILJE

"Finančno ali materialno izkoriščanje je nelegalna ali nepravilna uporaba prihrankov, posesti ali lastnine starostnika: unovčevanje čekov brez dovoljenja, ponarejanje podpisa starostnika, kraja denarja ali lastnine, zlatnine, s prisilo ali prevaro doseči, da starostnik podpiše nek dokument (na primer pogodbo ali oporoko), zloraba položaja pokrovitelja, skrbnika ali odvetnika" (Pentek v Veber 2004, 150 in Pentek v Kožuh - Novak 2005, 57). Finančnim zlorabam so bolj izpostavljeni manj informirani in neizobraženi starostniki in posamezniki, ki so izgubili možnost presoje in odločanja ali so oslabeli zaradi duševnih motenj (demenca in depresija). Pogosto so zlorabljeni tisti starostniki, ki so morali zaradi narave svoje bolezni svoje pooblastiti za upravljanje premoženja. Finančne zlorabe se dogajajo tako v institucionalnem varstvu kot tudi na domu starostnika.

V študiji, ki so jo izvedli v Avstriji (SZO 2008a) med oskrbovanci v domovih upokojencev, so prišli do ugotovitve, da sta današnji pohlep in potrošništvo velik generator finančnega nasilja in tudi nezadovoljstva med zaposlenimi.

Odrasli otroci v kriznih ekonomskih situacijah (brezposelnost, nizek ekonomski status) še vedno pričakujejo, da jim bodo starši pomagali oz. jih finančno podpirali⁵. V Sloveniji so pogosti primeri, ko oskrbovalci sprejmejo skrbništvo za onemoglega svojca v zameno za pridobivanje formalne podpore s strani države ali si celo pridobijo večinsko pravico do dedovanja. Oskrbniki tako vzamejo v svojo oskrbo ostarelo osebo; v veliko primerih poznano, lahko pa tudi popolnoma neznano osebo. Zadovoljujejo jim minimalne življenjske potrebe,

vendar postanejo ostarele osebe s časom njihova "lastnina" in vir zaslužka, s čimer se vzpostavijo odnosi odvisnosti med skrbnikom in oskrbovancem (Knific v Kožuh - Novak 2005, 70-73).

5.1.2 FIZIČNO NASILJE

Telesna zloraba pomeni uporabo fizične sile, ki lahko povzroči telesne poškodbe, fizične bolečine ali okvare. Ni omejena samo na očitno nasilna dejanja, temveč vključuje tudi neupravičeno dajanje zdravil, fizično omejevanje, nasilno hranjenje in telesne kazni vseh vrst, kot so udarjanje, butanje, suvanje, stresanje, ščipanje, brcanje, povzročanje opeklin ipd. Načrtnih nasilnih dejanj verjetno ni veliko. Več je takih, ki so posledica različnih predsodkov, napačnih prepričanj ali pomanjkljivega znanja ter strokovnosti svojcev in zdravstvenega osebja (Veber 2004; Pentek v Kožuh - Novak 2005, 55).

Ozka je včasih ločnica med koristmi starih ljudi in zlorabami. Če bomo imeli v mislih predvsem koristi starih ljudi, je le malo možnosti, da bi zašli na pota zlorab, četudi se bomo kdaj morali odločiti za nepriljubljene ukrepe ali pa bomo tvegali možnost poškodbe. Če pa bomo imeli v mislih predvsem, kako bi si olajšali delo, ob tem pa nam bodo koristi starih ljudi postranskega pomena, smo že na poti zlorab (Kogoj v Veber 2004, 150).

5.1.3 ZAPUŠČENOST

"Zapuščenosť pomeni, da posameznik, ki je odgovoren za oskrbo starostnika, ali oseba, ki ji je bilo zaupano skrbništvo, le-tega zapusti. Zapuščeni starostnik doma nima osnovnih materialnih pogojev za normalno življenje in nikogar, ki bi mu pri tem pomagal. Svojci so ga zapustili in mu odklanjajo pomoč" (Pentek v Veber 2004, 151). Svojci zapustijo starostnike v bolnišnicah, ker jih po končanem zdravljenju ne morejo ali nočejo vzeti domov. Po mnenju S. Veber (2004) se svojci bojijo obremenitev, ki jih prinaša nega bolnega starostnika. Zapuščeni starostnik v domskem varstvu pa ponavadi nima obiskov in kakršnihkoli stikov s svojci, tako da težje sodeluje pri zdravstveni negi in rehabilitaciji.

Poudariti je treba, da o zapuščenosťi govorimo tudi v primeru, ko starostnik pričakuje in si želi opore svojcev ali oskrbnikov, a jo ti ne nudijo oz. ostarelega svojca prepustijo samega

---

⁵ V praksi sem večkrat slišala »saj, kaj pa jaz potrebujem, važno je, da imajo otroci, kaj bom jaz ... saj mene že sveti Peter čaka«. Gre v tem primeru za nezavedanje samega sebe, svojih potreb ali nadaljevanje življenjske vloge, poskrbeti za otroka?

sebi ali formalni oskrbi, ki pa vselej ne more nuditi zaželene emocionalne opore. Dogaja se tudi, da starostniki sami zavračajo pomoč svojcev ali oskrbnikov ter jim ne dovolijo, da prevzamejo skrb za njih, ker so prepričani, da so sposobni sami skrbeti zase. S tem dejanjem bi se jim namreč porušila samozavest in neodvisnost.

5.1.4 SPOLNO NASILJE

Spolna zloraba je vsake vrste neprostoovoljni spolni kontakt z osebo, ki ne more ali ne želi dati svojega pristanka za tovrstno dejanje. Vključuje tudi nezaželeno otipavanje, prisilno goloto in fotografiranje ter poniževanje človeka glede njegove spolnosti. "Starostni stereotip prikazuje starega človeka kot osebo brez spolnega nagona, pogosto kot nezmožnega za spolne odnose, kar pa je daleč od resnice. Tudi stari ljudje lahko imajo spolno življenje in so lahko tudi žrtve spolne zlorabe" (Veber 2004, 151).

V Sloveniji raziskave (Fojan 2008) ne odkrivajo prisotnega spolnega nasilja nad starostniki. Vendar moramo upoštevati dejstvo, da je tovrstno nasilje zelo obremenjujoče in sramotno za žrtev tega nasilja. Po tujih raziskavah (SZO 2007 in SZO 2008b) je spolnega nasilja nad starostniki veliko, vendar je zamolčano v krogu družine. Posledice spolnega nasilja so največkrat odkrite v zdravstvenih institucijah, ko starostnice tožijo za abdominalnimi bolečinami, nepričakovanimi anogenitalnimi krvavitvami, posledično pa so odkrite razne brazgotine, raztrganine in podplutbe v predelu genitalij ali prsnega koša, prsi.

Spolno nasilje je za žrtev sramotno in o tem nerada govori. V praksi pa se zdravstveno osebje pri daljši hospitalizaciji večkrat srečuje s posledicami spolne zlorabe.

5.1.5 PSIHIČNO OZ. ČUSTVENO NASILJE

Čustvena oz. psihična zloraba vključuje verbalne napade, žalitve, grožnje, sramotenje, poniževanje in nadlegovanje, kričanje, ustrahovanje, pomilovanje (ravnanje s starostnikom, kot da je otrok), preprečevanje stikov z družino in prijatelji, ignoranca ali prisilna izolacija od družbe.

Ponavljajoča se zloraba ima duševne posledice, ki se kažejo v manjšem samospoštovanju, motnjah spanja, pasivnosti ter umikanju, zapiranju vase, trpljenju, čustveni bolečini in žalosti. Posledično pa lahko sproži tudi procese fizioloških bolezni. Žrtve verbalnega nasilja so poročeni stari ljudje, enako pogosto moški in ženske. Do psihičnega nasilja pride največkrat zaradi različnih pričakovanj, vlog in potreb med generacijama. "Povzročitelj je ponavadi

partner ali kakšna druga oseba, ki ga neguje. Starostnika je strah v prisotnosti oseb, ki ga zlorablajo, ali pa je opazno zgolj popuščanje taki osebi" (Kogoj v Veber 2004, 150 in Pentek v Kožuh - Novak 2005, 56).

5.1.6 ZANEMARJANJE

Zanemarjanje je zavračanje ali neizpolnjevanje kakršnihkoli obveznosti, ki jih ima nekdo do starostnika. Tipično zanemarjanje je nepripravljenost ali nesposobnost, zagotoviti starostniku življenjsko nujne potrebe, kot so: hrana, voda, oblačila, bivalni prostor, osebna higiena, zdravila in varnost ter ostali osnovni pogoji, ki izhajajo iz osebne odgovornosti ali pogodbenega dogovora. Zanemarjen starostnik tako toži o osamljenosti in ima potrebo po stikih s svojci (Veber 2004, 152). Ločimo pasivno (nehoteno ali pomanjkljivo nudenje oskrbe zaradi pomanjkanja informacij in znanja) in aktivno obliko zanemarjanja (zavestno izvajano dejanje) (Pentek v Kožuh - Novak 2005, 57).

Pri svojem delu sem opazila, da prihaja do zanemarjanja starostnikov s strani svojcev tudi zaradi pomanjkanja komunikacije med njimi. Odrasli otroci na svoje ostarele starše pogosto gledajo še vedno kot na nekoga, ki jih je rodil, jih prehranjeval in jih celo življenje podpiral. Nehote še vedno ohranjajo vlogo otrok v odnosu do svojih ostarelih staršev in ne sprejmejo nove vloge ostarelih in onemoglih staršev. Proces staranja, kot sem že pisala, zahteva spremembo in sprejemanje novih družbenih vlog, ki so primerne psihofizičnemu stanju posameznika.

5.1.7 SAMOZANEMARJANJE

Samozanemarjanje je oblika zlorabe in nasilja, pri kateri starostnik zanemarja samega sebe, s tem pa ogroža svoje zdravje in življenje (samomor). Kaže se kot nepripravljenost ali nesposobnost, da bi se sami oskrbeli s hrano in vodo, skrbeli za obleko in bivališče ter poskrbeli za svojo varnost, osebno higieno in zdravila (Veber 2004).

V primerih samozanemarjanja gre največkrat za osebnostno motene osebe ali osebe s pomanjkljivimi informacijami, slabo izobražene in slabo podučene, s pomanjkljivim vrednostnim sistemom ali celo s pomanjkanjem volje do življenja. Prisotne so tudi življenjske navade, do katerih so starostnike privedle bivanjske okoliščine (varčevanje z vodo, elektriko, toploto, nimajo kopalnice, umivalnika). Pomanjkanje ekonomskih virov oziroma prilagajanje vsakdana minimalnim

izdatkom lahko posameznika privede do samozanemarjanja; vzroke za to lahko najdemo na formalni ravni materialne oskrbe.

5.1.8 MEDICINSKE ZLORABE – NASILJE V ZDRAVSTVU

Medicinska zloraba je oblika zlorabe in nasilja nad starimi ljudmi, o kateri se v zadnjem času veliko govori. Nanaša se na zlorabe starih ljudi s strani zdravnikov, zdravstvenih delavcev in samega zdravstvenega sistema. Tako na primer bolnik prejema določena zdravila, ki zanj niso nujno potrebna (uspavala, pomirjevala itd.). V nekaterih primerih prihaja do neutemeljene prekinitve terapije (bolnik naj bi bil prestar za določeno obliko zdravljenja). Primer zlorabe oz. nasilja je tudi, ko mnenje bolnika z demenco ni upoštevano. Nasilno je tudi opravljanje agresivnih in ogrožajočih preiskav pri umirajočih starostnikih. "Ta vrsta zlorabe se v večini nanaša na odnos zdravnika do starostnika, vendar ima medicinska sestra lahko velik vpliv na pojavnost le-teh" (Veber 2004, 151).

Po podatkih WHO (SZO 2008b; SZO 2007; Decalmer in Glendenning 1993) so zlorabe v zdravstvu prisotne skoraj v vseh državah. Povzročitelji so zaposleno zdravstveno osebje, prostovoljci, obiskovalci ter ostalo zaposleno osebje, zabeležili pa so tudi nasilje med sostanovalci. Nasilje se kaže v neprimerni oskrbi, slabi hrani in neupoštevanju prehranjevalnih navad, vsiljevanju psihotropov, infantilizaciji oskrbovancev, omejevanju obiskov, prilagajanju oskrbovancev rigidnim institucionalnim urnikom, neprimernem pristopu zdravstvenega osebja do fizično onemoglih in v omejevanju informacij. Vzroke za takšno vedenje in odnos povezujejo s preobremenjenostjo zdravstvenega kadra, kadrovskimi konflikti in s pomanjkanjem komunikacije med njimi.

Phillipson (v Decalmer in Glendenning 1993, 84) navaja štiri tipe institucionalne zlorabe oz. nasilja nad starostniki, ki so primerljivi tudi z družinskim nasiljem:

- infantilizacija, ko starostnika obravnavajo kot nesposobnega in odvisnega po modelu otroka;
- depersonalizacija, ko osebje ne upošteva oskrbovalčevih osebnih potreb;
- dehumanizacija oz. ignoriranje osebnosti starostnika, omejevanje njegovega zasebnega življenja;
- viktimizacija, šikaniranje, manipulacija s posameznikovo osebnostno integriteto (verbalno nasilje, grožnje, zastraševanje, siljenje v nekaj ...).

Davies (v Decalmer in Glendenning 1993, 102–116) izpostavi nekatere iztočnice za odkrivanje in preprečevanje nasilja v institucionalni oskrbi. Poudarja pomen izobraževanja strokovnega kadra na področju staranja, predvsem za prepoznavanje znakov oz. posledic nasilja, ne samo fizičnega, temveč tudi psihičnega. Avtor meni, da so potrebni ukrepi s strani vodstva, ter poudari, da je zdravstveni kader v današnjem času bolj obremenjen kot kadarkoli prej in da geriatrija zahteva visoko profesionalen kader s širokim spektrom znanja. Obravnava starostnika namreč zahteva holističen pristop zdravstvene obravnave, kar pa naj bi vzpostavili z izobraževanjem, mediacijami, participacijo celotnega tima v evalvacijskih procesih, informiranjem, učinkovito komunikacijo ter primerno urejenim in opremljenim delovnim okoljem.

Cvahte (2005) pa opozarja, da gre pogosto pri pritožbah nad nekakovostnim izvajanjem nege in oskrbe v institucionalnem varstvu najpogosteje za primere osamljenih oskrbovancev, ki s pritoževanjem polnijo praznino osamljenosti.

5.2 DEJAVNIKI TVEGANJA ZA IZVAJANJE NASILJA NAD STAROSTNIKI

Za vse, ki živijo in delajo s starimi ljudmi, je pomembno, da poznajo in prepoznajo njihove fizične in psihične spremembe, ki nastanejo zaradi samega staranja ali kot posledica bolezni. Problem je v nepoznavanju in nerazumevanju starostnika v njegovem procesu staranja, ki je lahko podlaga za pojav zlorabe in nasilja nad starimi ljudmi s strani svojcev ali zdravstvenih delavcev (Veber 2004, 149).

Dejavniki tveganja za izvajanje nasilja nad starejšimi so: izoliranost starostnikov, odvisnost od drugih, nizka kompetenca (nimajo znanj, informacij), majhna moč v socialnem okolju ter majhna alternativna socialna omrežja. Pomemben dejavnik tveganja je tudi vpliv religioznih vrednot oz. norm pri starejših generacijah (tradicionalne vrednote so temeljile na zadovoljstvu, lojalnosti, skrbi, sočutju, sprejemanju, strpnosti in kavalirstvu) (Fojan 2008).

Med drugim so dejavniki tveganja še:

- fizična in/ali psihična prizadetost žrtve,
- revščina, nezaposlenost, stanovanjska stiska mlajših generacij,
- izginjanje tradicije skrbnega odnosa znotraj družine in soseske,

- starejši ne želijo biti v breme mladim in sprejmejo nasilje kot usodo,
- starejši nimajo možnosti sprejema v institucionalno oskrbo,
- vrednotne medgeneracijske razlike
- starostnikovi občutki sramu ("kaj bodo drugi rekli", ščitijo svoje bližnje navkljub njihovemu trpljenju),
- nizka izobraženost starostnikov, nezaposlenost, revščina,
- socialna izključenost starostnikov iz njihovih družin,
- negovalec, ki je neprestano pod stresom (zlorabe so pogosto nenamerne),
- storilec je na nek način (denarno, bivanjsko) odvisen od žrtve,
- mentalna prizadetost ali psihopatologija povzročitelja nasilnega dejanja (povzročitelji imajo osebne težave in motnje, so duševni bolniki ali imajo izbruhe jeze),
- pomanjkljivo medinstitucionalno sodelovanje,
- vzorci vedenja, ki so prisotni v družinah, kjer se dogaja/se je dogajalo nasilje nad ženskami in/ali otroki,
- žrtve imajo v družinski anamnezi pogosto alkoholizem, duševne bolezni, revščino, družinsko neskladje,
- otroci pogosto osvojijo nasilen način obnašanja in kasneje v življenju zlorablajo partnerja, svoje otroke in ostarele starše (Fojan 2008; Kožuh Novak 2005; Filipič 2002; Hampton 1993).

Osebnostne lastnosti potencialne žrtve so: fizično, duševno in ekonomsko prikrajšanje z zmanjšano stopnjo samooskrbe ali popolna odvisnost od svojcev, žrtve se počutijo nemočne, nepotrebne, imajo negativno samopodobo (stari nad 80 let in več), občutek krivde, da so v breme svojcem ali tujemu negovalcu, živijo v skupnem gospodinjstvu z nasilnežem, so depresivni, dementni, zmedeni ali izjemno rahločutni starostniki (Veber 2004, 151).

Vebrova pravi, da podobne značilnosti veljajo tudi za storilce nasilnih dejanj in zlorab. Značilno je, da fizično ali psihično niso kos skrbi za fizično in psihično spremenjenega svojca. Njihova odgovornost in fizična preobremenjenost sta vzrok za stres, ki ga nad starostniki izražajo nehote ali pa hote (v primerih, ko se je storilec nasilnega dejanja že srečal z nasiljem v svojem primarnem družinskem okolju). V kolikor se svojci odločijo dati starostnika v dom, se pogosto zgodi, da ga zanemarijo, zapustijo in nanj pozabijo. V moji praksi pa se je izkazalo, da nekateri svojci prelagajo odgovornost za emocionalno oporo na zdravstvene delavce, ki so v vsakodnevem v stiku z njihovim oskrbovanim svojcem.

V procesu socializacije se posamezniki srečujejo z različnimi informacijami o nasilju, bodisi v primarnem družinskem okolju, šoli, na ulici ali pa preko medijev, raznih revij in knjig. V tej povezavi so ruski psihologi in sociologi iskali vzroke za zanemarjanje in zlorabljanje starostnikov v vsakdanjem življenju. Izvedli so analizo vsebine pravljic in narodopisja za otroke z domnevo, da se skozi te pravljice prenašajo stari vzorci oz. izginule oblike socialnega življenja v sodobni kontekst družbe. Propp (v Puchkov in Damzaev 2007) namreč pravi, da so pravljice vir informacij o nasilju oz. zlorabi nad starejšimi. Posamezniki se v zgodnji dobi socializacije srečujejo s pravljичnimi bitji in si na podlagi tega v zgodnji dobi kognitivnega in emotivnega razvoja ustvarijo predstave o realnem svetu, ki preko identifikacije z domišljjskimi liki omejujejo spoznavanje realnih medosebnih odnosov in obnašanja. Otroci se najpogosteje identificirajo s pozitivnimi liki, ki so neustrašni, vsemogočni, zviti in ki premagujejo "grde" in relativno šibkejše like. Slednje lahko v realnem svetu povezujejo s starejšimi posamezniki. Lahko rečemo, da imajo pravljice določene psihološke, kulturne in zgodovinske predizpozicije, ki imajo sicer korenine v starodavnih časih, ampak imajo še vedno vpliv na moderno družbo (Puchkov in Damzaev 2007). Do podobnih rezultatov so prišli v Veliki Britaniji z analizo ljudskih in tipično angleških pravljic. Rezultati so pokazali, da so lahko vsebine pravljic negativne ali pozitivne (vzpodbujajo k doseganju cilja in vztrajnosti). Prisotnost nasilja, brezčutnosti in neusmiljenosti v odnosu do starosti in starostnikov v pravljicah pa je v nasprotju z ideologijo moderne psihologije in moderne družbe, ki zagovarja enakopravnost in pravičnost vseh posameznikov (Puchkov in Damzaev 2007).

Vzrokov nasilja nad starejšimi je več, prav gotovo pa jih moramo kontekstualno razumeti in interpretirati. V današnji družbi je namreč še vedno prisotna družbena toleranca do nasilja in negativnih pojavov. Skrb in pomoč za druge danes ni ena od osrednjih moralnih vrednot, prav tako je pomanjkljiva družinska vzgoja. Leta 2008 pa je bil sprejet Zakon o preprečevanju nasilja v družini, ki posega tudi na področje nasilja nad starostniki; povzetek zakona je v prilogi naloge.

5.2.1 MEDGENERACIJSKO NASILJE V DRUŽINI

"Človek se ne rodi kot socialno ali nesocialno bitje, temveč kot bitje s potencialom za socialni razvoj. Dejavnik, ki najpomembneje vpliva na razvoj otroka, je okolje, v katerem živi. To okolje pa je najpogosteje družina, ki predstavlja prvi stik otroka z zunanjim okoljem" (Vanček

2007). V primarnem socializacijskem okolju dobi otrok prve vzorce vedenja, ki jih kot odrasla oseba pogosto prenaša na naslednje generacije in jih tudi uporablja v določenih stresnih situacijah. "Ena najpogostejših ugotovitev pri raziskovanju zlorabe otrok je t. i. medgeneracijski prenos nasilja, ki ta pojav enostavno pojasnjuje s tem, da so otroci, ki so bili (fizično) zlorabljeni, nagnjeni k temu, da odrastejo v nasilne osebe" (Gelles v Vanček 2007, 15).

"Nasilje v družini pogosto izvira ravno iz stisk posameznika, ki so posledica omejevanja zasebnosti v družini ali pa je nasilje samo ena od oblik nadzora enega družinskega člana nad drugim" (Vanček 2007, 18). Vanček (po Filipčič 2002) ugotavlja, da je pri razumevanju visoke stopnje nasilja v družinah treba upoštevati različne značilnosti družinskega življenja, kot so:

- različna pričakovanja družinskih članov, kar privede do razočaranj, jeze, depresije;
- želja po vplivu in moči (zaradi neuspešnosti pri realizaciji želja se pojavi nezadovoljstvo, konflikt);
- spolne in generacijske razlike, kar privede do konfliktov interesov;
- družinske vloge so pogojene z družbenimi vlogami spolov in starostnimi razlikami, ne pa z interesi in sposobnostmi družinskih članov (seksistična organizacija družine);
- družina je zatočišče pred javnostjo, formalni in neformalni družbeni nadzor je omejen (zato je zasebnost družine povezana z možnostjo nasilnega vedenja);
- za družine je značilen čustveni naboj, ki pa se lahko ob življenjskih prelomnicah izkaže kot velik dejavnik stresa.

"Pri oblikovanju teorije o družinskem nasilju ne moremo mimo dejstva, da sta intimnost in primarna narava družine kot skupnosti zelo pomembni lastnosti za razumevanje dinamike nasilja v družini, ni pa nujno, da sta bistveni za razumevanje motivacije storilcev" (Filipčič 2002, 43). Filipčičeva (2002) tako navaja, da je za razumevanje pojava nasilja v družini potreben vpogled v več različnih teorij; v nadaljevanju bom predstavila le nekaj relevantnih kriminalističnih teorij (po Filipčič 2002):

– Teorije stresa izhajajo iz premise, da skrb za starejšega člana povzroča stresno situacijo v družini. Ta pogosto sproži ekonomske težave, pomanjkanje spanca, poruši se ritem vsakodnevnih opravil, oskrbnik je ujet v pričakovanja dveh generacij. Zaradi tako spremenjenega življenjskega ritma lahko oskrbniki razvijejo sovražen odnos do ostarelega svojca.

– Teorija o alkoholu nasilno vedenje pojasnjuje s pomočjo alkoholizma, vendar je treba upoštevati več dejavnikov, pri čemer je uživanje alkohola posledica nezadovoljstva, stresa in občutka nemoči.

– Teorija socialnega učenja je najpopularnejša pri razlagi nasilja, deli pa se na dva pristopa. Prvo učenje poteka neposredno na podlagi izkušenj, drugo pa posredno z opazovanjem agresivnih vzornikov. Predstavniki teorije izhajajo iz predpostavke, da svoje vedenje oblikujemo na podlagi izkustev iz otroštva. "Veliko raziskav je našlo dokaze za potrditve hipoteze o medgeneracijskem "ciklu nasilja", ki pravi, da so se nasilni starši, ki zlorablajo otroke tega ravnanja naučili v svojem otroštvu, ko so bili sami žrtve ali priče nasilja. Z izkušnjami iz otroštva pa se ne naučimo samo vloge nasilneža, ampak tudi vloge žrtve" (Filipčič 2002, 55). To teorijo je Straus (v Filipčič 2002, 55) tudi empirično potrdil, saj pravi: "Biti žrtev nasilja je močno povezano z biti nasilen". Filipčič pa pravi, da je treba upoštevati mehanizme prenosa in vpliva nasilja, saj niso vsi primeri nasilja preneseni v naslednjo generacijo ali pa se v določenih generacijah pojavljajo, medtem ko jih v prejšnjih ni bilo.

– Teorija izmenjave izhaja iz predpostavke, da "vse človeške interakcije vodi želja po koristi, nagradi (določeni obliki zadovoljstva) in ogibanju neprijetnostim, kar se lahko kaže v obsojanju posameznika s strani okolja, kaznovanju in materialnih stroških" (Filipčič 2002, 64) (A povzroči B-ju ugodnost in to predstavlja za B-ja obvezo, da bo ustregel A-jevemu pričakovanju po vrnitvi ugodnosti). Za doseg cilja so posamezniki pripravljani sprejeti tudi neugodnosti ali stroške.

– Teorija statusne nekonsistentnosti temelji na spoznanju, da je verjetnost nasilnega vedenja večja, ko sta moč in status posameznika nekonsistentna ali ko se norme, ki določajo status v družini, spreminjajo. Ta teza je primerna za razlago pretepanja žensk v sodobni družbi, v kateri moški izgublja tradicionalno moč.

Filipčičeva (2002) tudi navaja, da je primerjava zlorabe starejših z zlorabo otrok možna, saj odnos odvisnosti postavlja tako otroke kot ostarele v podobno situacijo, v kateri lahko hitro pride do zlorab s strani osebe, ki ji je zaupana skrb nad otrokom oziroma ostarelo osebo. Ta izhodiščna točka izhaja iz prepričanja o infantilizaciji starejših ljudi, ki naj bi jih delala odvisne. Pa vendar so nekatere raziskave pokazale, da ni starostnik odvisen od storilca oz. skrbnika, ampak je storilec oz. skrbnik ostarele osebe odvisen od starostnika (Filipčič 2002, 244).

6 EMPIRIČNI DEL

Za sodelovanje sem zaprosila vse pristojne institucije in organizacije, ki delujejo na tem področju neposredno s starejšimi posamezniki. Na mojo prošnjo o sodelovanju pri raziskavi so se odzvali Zdravstveni dom, Center za socialno delo, Dom upokojencev, kateri je tudi izvajalec pomoči na domu na področju UE Sežana ter zasebna služba za pomoč na domu Zavod Pristan, Patronažna služba in Reševalna služba, ter Društvo upokojencev v Sežani.

Med strokovnimi službami, katere sem prosila za sodelovanje pri anketi, sem opazila najmanj interesa za sodelovanje s strani Zdravstvenega doma in reševalne službe, ter članov Društva upokojencev. S slednje organizacije sem bila predhodno opozorjena na nezainteresiranost članov društva za izpolnjevanje anket.

6.1 PREDMET RAZISKOVANJA

V diplomski nalogi se ukvarjam z nasiljem nad starostniki. Nasilje je vsako škodljivo ponavljajoče se, nasilno, poniževalno dejanje, kjer gre za izkazovanje moči ali uveljavljanje volje ene osebe nad drugo, predvsem osebe kateri starostnik zaupa. Različne oblike nasilja nad starejšimi v širši družbi in v družini so še vedno prikrite. Zato sem iskala podatke pri strokovnih službah, ki so v neposrednem stiku s starostniki.

Zanimalo me je ali na področju UE Sežana, kjer je število starejših ljudi za 3 % nad slovenskim povprečjem (Fojan 2008), strokovno osebje, ki je neposredno v stiku s starostniki opaža prisotnost nasilja nad starostniki. Zanimalo me je tudi katere vrste nasilja so opažene in v katerem okolju, kdo ga izvaja, kdo so žrtve nasilja, ter kateri so morebitni vzroki za izvajanje nasilja nad starostniki. Do teh podatkov sem prišla z anketnim vprašalnikom odprtega tipa vprašanj.

Predmet raziskovanja opredelim s slednjimi odprtimi vprašanji (vprašalnik je v prilogi B):

1. Ali opazate, da se nad starejšimi ljudmi na vašem območju dogaja nasilje? Po čem sklepate/prepoznate, da gre za primer nasilja nad starejšimi?
2. Katere oblike nasilja opazate, da jih doživljajo moški in katere ženske?
3. Kdo so po vašem opažanju najpogostejši povzročitelji/ce nasilja: zanemarjanje, fizična zloraba, psihična zloraba, materialna zloraba, spolno nasilje in zapuščenost?

4. Ocenite po lestvici od 1 do 10 (1-najmanj, 10-največ), v katerem okolju je po vaših opažanjih najmanj oz. največ prisotno nasilje nad starostniki: družina, dom, bolnišnica, sosedje, zdravstveni dom, dom upokojencev, državne institucije, trgovina, društva, ulica/mesto, vas ali drugo.
5. Ocenite z lestvico od 1 do 5 (1-najmanj, 5-največ), v kateri starostni skupini, se po vaših opažanjih pojavlja največ oz. najmanj nasilja: 50 do 60 let, 60 do 70 let, 70 do 80 let, 80 do 90 let, 90 in več let.
6. Vzroki nasilja nad starejšimi po vašem opažanju: psihično nasilje, fizično nasilje, finančno nasilje, zanemarjanje, spolna zloraba, zapuščenost.

6.2 ANKETIRANJE

Anketne vprašalnike sem po predhodnem dogovoru predala nadrejenim v posamezni instituciji in jih seznanila z namenom raziskave. Le-ti so ankete razdelili med svoje strokovne sodelavce, ki so v posamezni instituciji zaposleni in neposredno, preko njihovega dela, v stiku s starostniki. Ankete sem pustila v izpolnjevanju od 5. avgusta do 30. oktobra 2008.

Tabela 6.2.1: vključene institucije v raziskavo ter število anket

Institucija	vse ankete	vrnjene ankete	% vrjjenih anket
CSD	8	8	100
Zdravstveni dom	40	15	37
Dom upokojencev	9	4	44
Dom Pristan	10	6	60
Društvo upokojencev	30	11	37
Skupaj	97	44	45

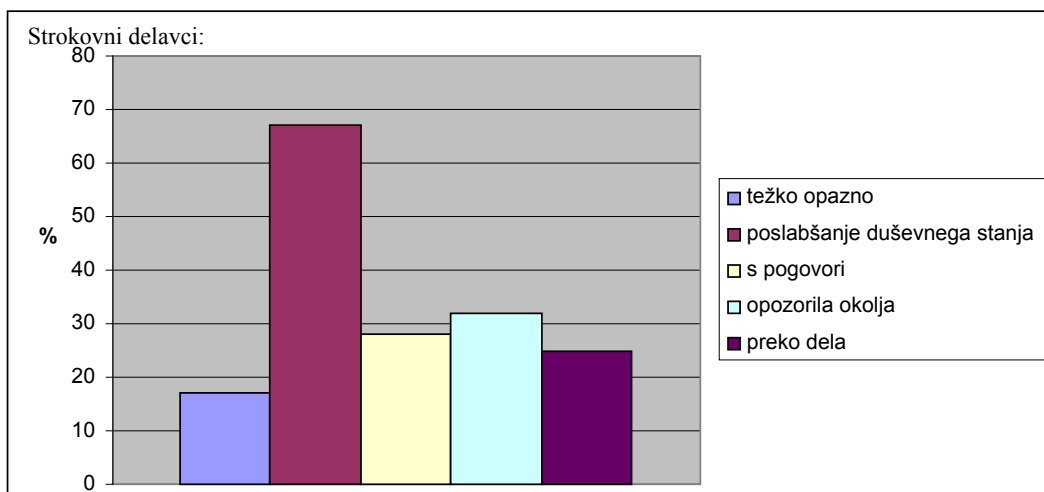
6.3 REZULTATI ANKETE

Tabela 6.3.1: a) Ali opazate nasilje nad starejšimi ljudmi na vašem območju?

Vprašanje 1a	strokovni delavci	DU	skupaj %
da	22	6	64
ne	11	5	36
Skupaj	33	11	44/100

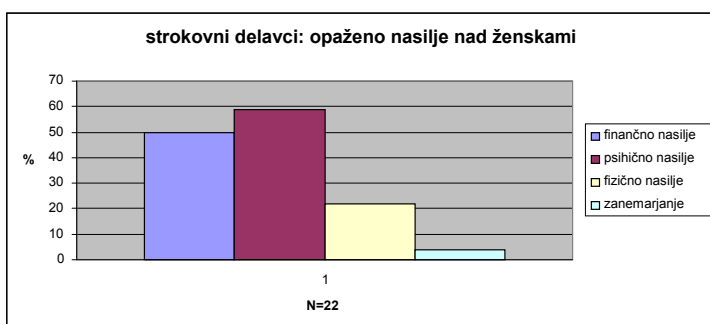
Od vseh vrjjenih anket med strokovnim osebjem (socialni delavci, zdravstveno osebje, negovalke na domu in patronažna služba) in člani društva upokojencev (DU), jih 64 % opaža nasilje nad starejšimi, v njihovem delovnem in bivanjskem okolju.

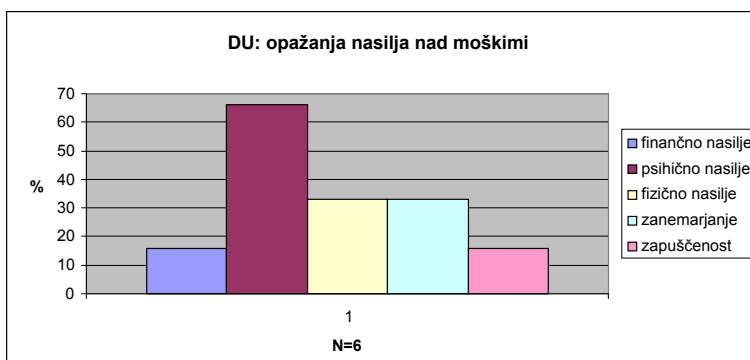
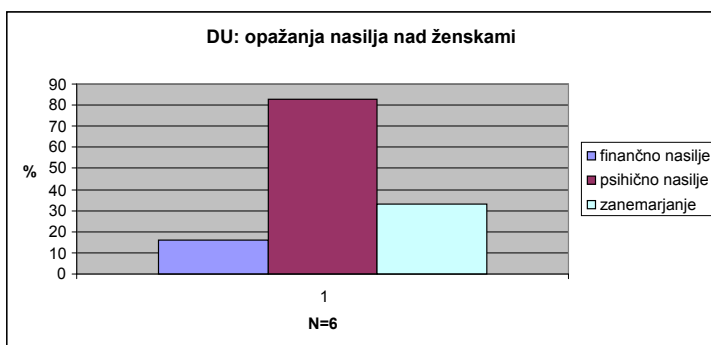
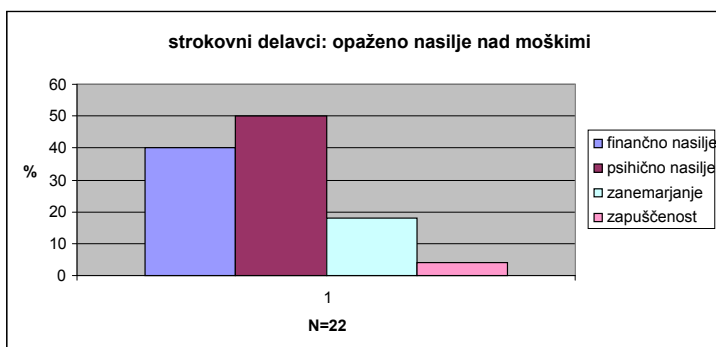
Tabela 6.3.1: b) Po čem prepoznate, da gre za nasilje nad starejšimi? N=22

Vsi anketirani strokovni delavci, ki prepoznavajo nasilje nad starejšimi, v 67 % deležu navajajo, da najpogosteje opazijo poslabšanje duševnega stanja starostnika, ki se manifestira z zagrenjenostjo, molčečnostjo in prestrašenostjo, nesposobnostjo formuliranja lastnega mnenja in odločanja. V 32 % deležu anketirani prepoznajo nasilje nad starostniki preko opozoril okolja (socialna izolacija in zanemarjanje starostnika, bivanje starostnika v slabih življenjskih razmerah, ne-razpolaganje z lastnim denarjem). V 28 % deležu anketirani prepoznavajo nasilje nad starejšimi s pogovori. V 25 % deležu anketiranih strokovnih sodelavcev opažajo nasilje preko njihovega dela; odkrivanje posledic nepopolne nege in prikritih udarcev ali poškodb. Strokovni delavci so v 17 % deležu mnenja, da je nasilje nad starejšimi težko razpoznavno.

Tabela 6.3.2: Katere oblike nasilja opažate da doživljajo ženske in katere moški?

Tako strokovno osebje, kot tudi člani društva upokojencev opažajo, da so ženske in moški, v največji meri deležni psihičnega nasilja. Pri obeh spolih sledijo finančno nasilje, fizično nasilje, ter zanemarjanje starostnikov, tako ženskega kot moškega spola. Primeri zapuščenosti so najmanj opaženi, predvsem pri osebah moškega spola.

Tabela 6.3.3: Kdo je po vaših opažanjih povzročitelj posamezne vrste nasilja (možnih več odgovorov)? {N(strokovni delavci)= 22, N(DU)= 6 }

	Zanemarjanje %(n)		fizično nasilje %(n)		Psih. nasilje %(n)		Finanč. nasilje %(n)		Zapuščenost %(n)	
	strok. del./ DU	strok. del./ DU	strok. del./ DU	strok. del./ DU	strok. del./ DU	strok. del./ DU	strok. del./ DU	strok. del./ DU	strok. del./ DU	strok. del./ DU
anketiranci	32 (7)	33(2)	13 (3)	83 (5)	36 (8)	83 (5)	36 (8)	66 (4)	36 (8)	16 (1)
Svojci (partner, nečaki/nje, snaha, zet, brat, sestra)	77(17)	50(3)	73 (16)	50 (3)	81 (18)	50 (3)	77(17)	66 (4)	77 (17)	16 (1)
sosedje	4 (1)		18 (4)		31 (7)		9 (2)			
Institucije (zdr. ustanove, trgovine)	9 (2)	16 (1)	9(2)		4 (1)		4 (3)		23 (5)	16 (1)

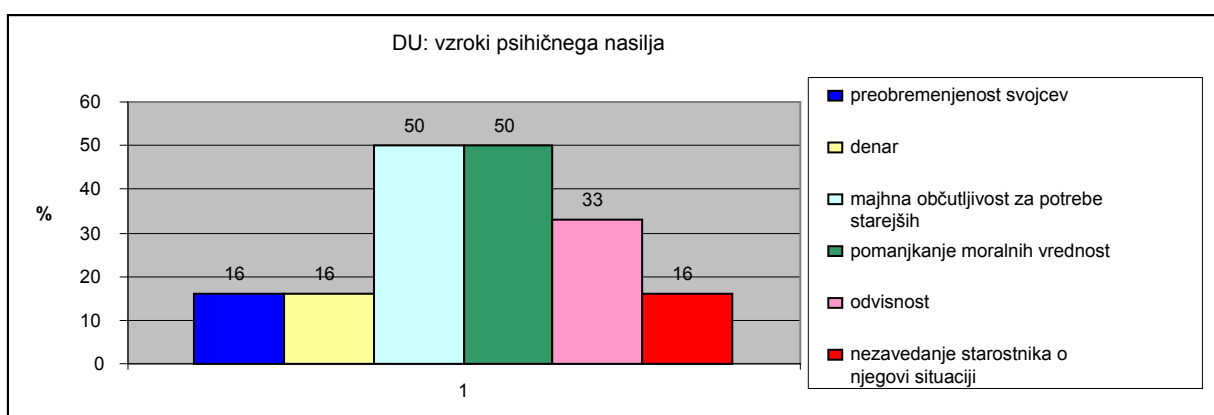
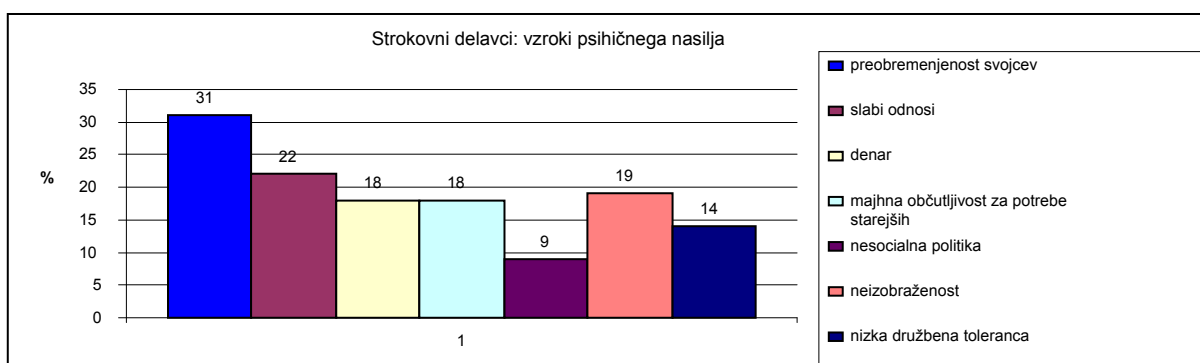
Po mnenju strokovnih delavcev so v največjem deležu povzročitelji fizičnega, psihičnega, finančnega nasilja, ter zanemarjanja in zapuščenosti; svojci (partner, snaha, zet, nečak/inje, sestra, bratje, vnuki). Sledijo jim otroci starostnikov, v manjši meri so omenjeni sosede in institucije (skrbniki, zdravstveno osebje, osebe na javnih delovnih mestih). Po opažanjih članov DU so svojci najpogostejši izvajalci zanemarjanja, fizičnega, finančnega in psihičnega nasilja.

6.3.4 Vzroki nasilja nad starejšimi po vašem opažanju?

Pri vprašanju o vzrokih nasilja nad starejšimi po opažanju anketirancev (psihično nasilje, fizično nasilje, finančno nasilje, zanemarjanje, spolna zloraba, zapuščenost) je bilo podanih več različnih odgovorov. Posamezne odgovore sem strnila v smiselne skupine.

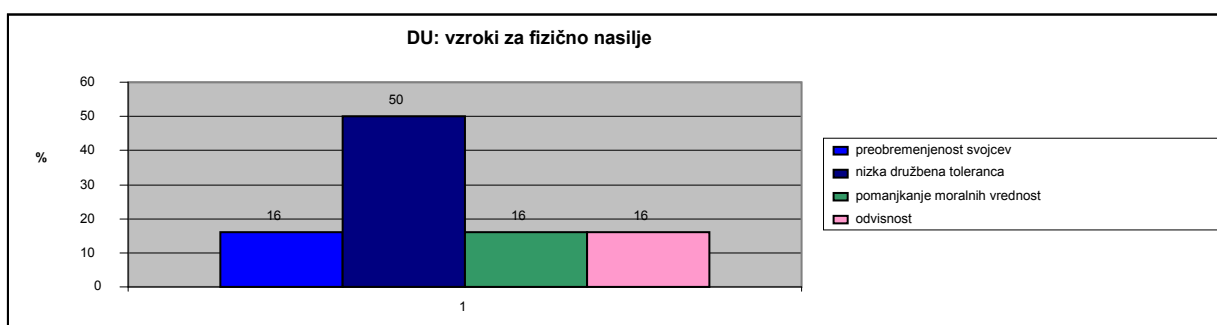
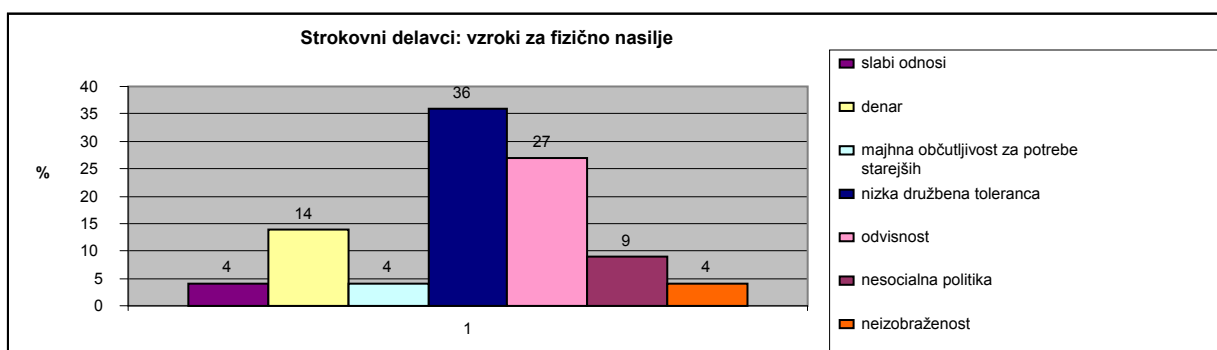
- **Preobremenjenost svojcev:** pomanjkanje časa, hiter tempo življenja, obremenjenost z lastnimi težavami in potrebami.
- **Slabi odnosi:** razkol med generacijami, nerazumevanje s svojci, konflikti med zakonci.
- **Majhna občutljivost za potrebe starejših:** nerazumevanje starostnikov, miselnost da starejši ne potrebujejo pozornosti, neodgovornost.
- **Nizka družbena toleranca:** nespoštovanje, nestrpnost, depresija, izolacija, maščevanje, brezbriznost, izvajanje terorja nad starejšimi, izživljanje oz. praznjenje stresa nad šibkejšimi, nepripravljenost reševanja konfliktnih situacij.
- **Pomanjkanje moralnih vrednot:** neodgovornost svojcev in skrbnikov, izkoriščanje, dokazovanje moči, okoriščanje, življenjski slog, pomanjkanje moralnih norm, nemoralnost, odsotnost čuta za humanost, premajhna motivacija za urejanje sebe in okolice, svojci pozabijo na ostarele, brezvestnost, brezčutje, brezbriznost, premalo pridobljenih pozitivnih čustev.
- **Nezavedanje starostnika o njegovi situaciji:** nezavedanje psihičnega nasilja (sprejemajo takšen način obnašanja v okolju katerem živijo), šibka socialna mreža.
- **Odvisnost:** alkohol, različne vrste zasvojenosti, droge.
- **Denar:** koristoljubje, dediščinski interesi, miselnost, da starejši ne potrebujejo denarja, premajhni prihodki, slabo materialno stanje druge generacije, pohlep.
- **Neizobraženost:** pomanjkanje informacij, nizek življenjski slog.
- **Nesocialna politika:** zapostavljanje starejših, pomanjkljiva socialno politična integracija starejših

Tabela 6.3.4 a) Vzroki psihičnega nasilja po vašem opažanju? {N(strok. del.) = 22, N(DU) = 6}

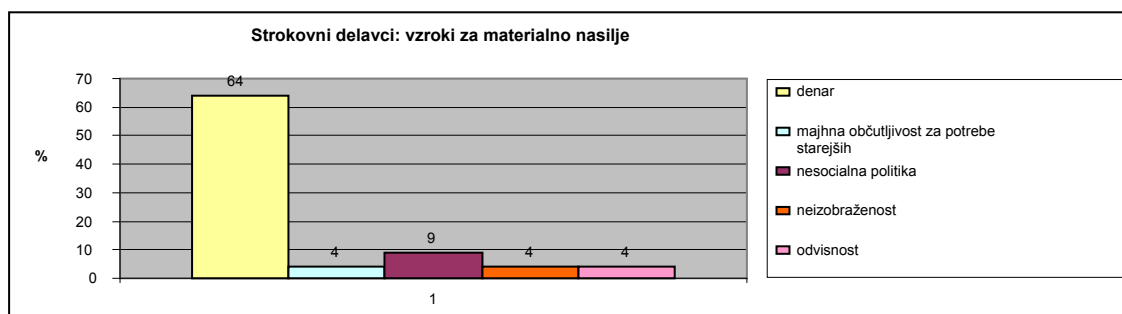
Kot najpogostejše vzroke za izvajanje psihičnega nasilja nad starostniki, po opažanju strokovnega kadra, navajajo v 31 % deležu preobremenjenost, in v 22 % deležu slabe odnose s svojci (medosebni in medgeneracijski). Naslednje najpogostejše vzroke navajajo v 19 % deležu neizobraženost, sledijo premajhna občutljivost za potrebe starostnikov, nizka družbena toleranca (nestrpnost, neodgovornost), pomanjkanje moralnih vrednot (nespoštovanje, izkoriščanje, dokazovanje moči, pohlep) in nesocialna politika. Člani društva upokojencev opažajo kot najpogostejše vzroke za pojav psihičnega nasilja predvsem pomanjkanje moralnih vrednot in premajhno občutljivost družbe za potrebe starostnika, preobremenjenost svojcev, odvisnost, ter med drugim so v 16 % deležu anketiranih mnenja, da se starostniki v veliki meri ne zavedajo psihičnega nasilja, saj so tak način življenja sprejeli kot del njihovega življenja.

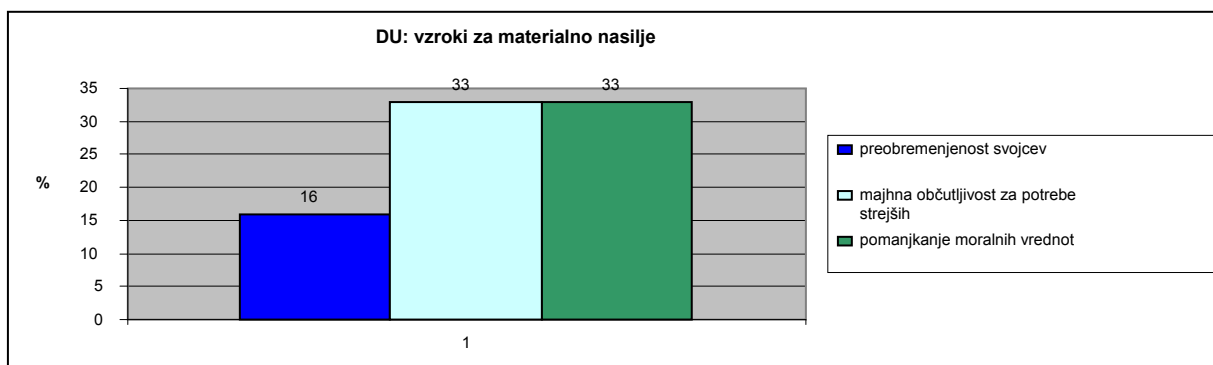
Tabela 6.3.4 b) Vzroki fizičnega nasilja po vašem opažanju? {N(strok. del.) = 22, N(DU) = 6}

Strokovni delavci, podobno kot člani društva upokojencev, kot najpogosteje opažene vzroke za izvajanje fizičnega nasilja navajajo v največji meri nizko družbeno toleranco (nestrpnost, dokazovanje moči, nespoštovanje, ne-sprejemanje bolezni starostnika). Strokovni delavci v 27 % deležu opažajo kot pogost vzrok fizičnega nasilja odvisnost (alkohol, droge). Kot vzroke opažajo še denar (pohlep, izkoriščanje), slabe odnose (medgeneracijski, osebni), ter nesocialno politiko in neizobraženost. Člani društva upokojencev, kot poglavitni vzrok za izvajanje fizičnega nasilja navajajo nizko družbeno toleranco (nespoštovanje, nestrpnost, maščevanje, brezbriznost), sledijo preobremenjenost svojcev, pomanjkanje moralnih vrednot (neodgovornost svojcev in skrbnikov, izkoriščanje, dokazovanje moči, okoriščanje) in odvisnosti.

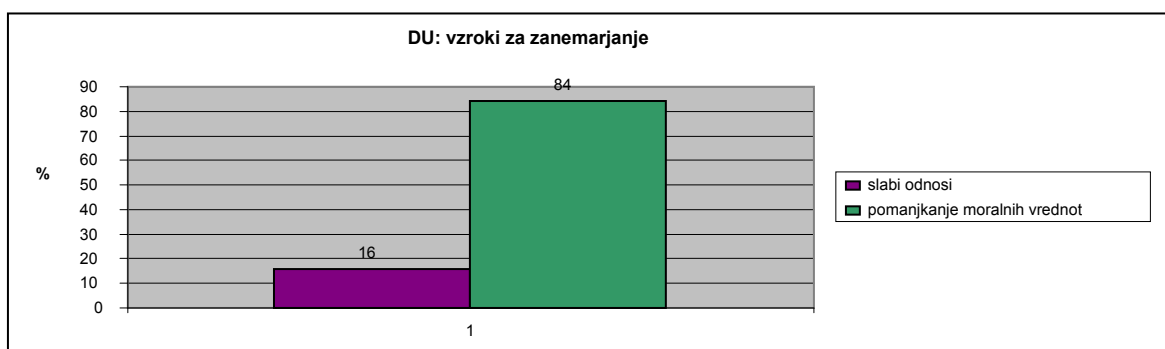
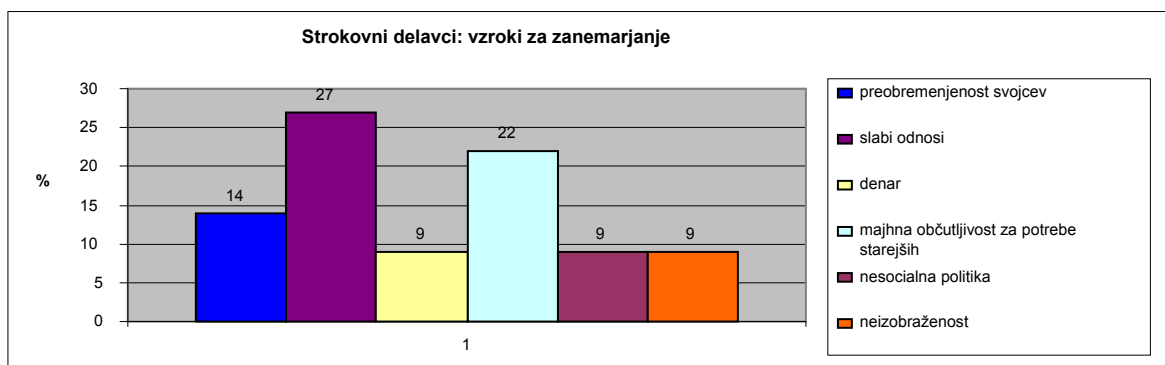
Tabela 6.3.4 c) Vzroki materialnega nasilja po vašem opažanju? {N(strok. del.) = 22, N(DU) = 6}

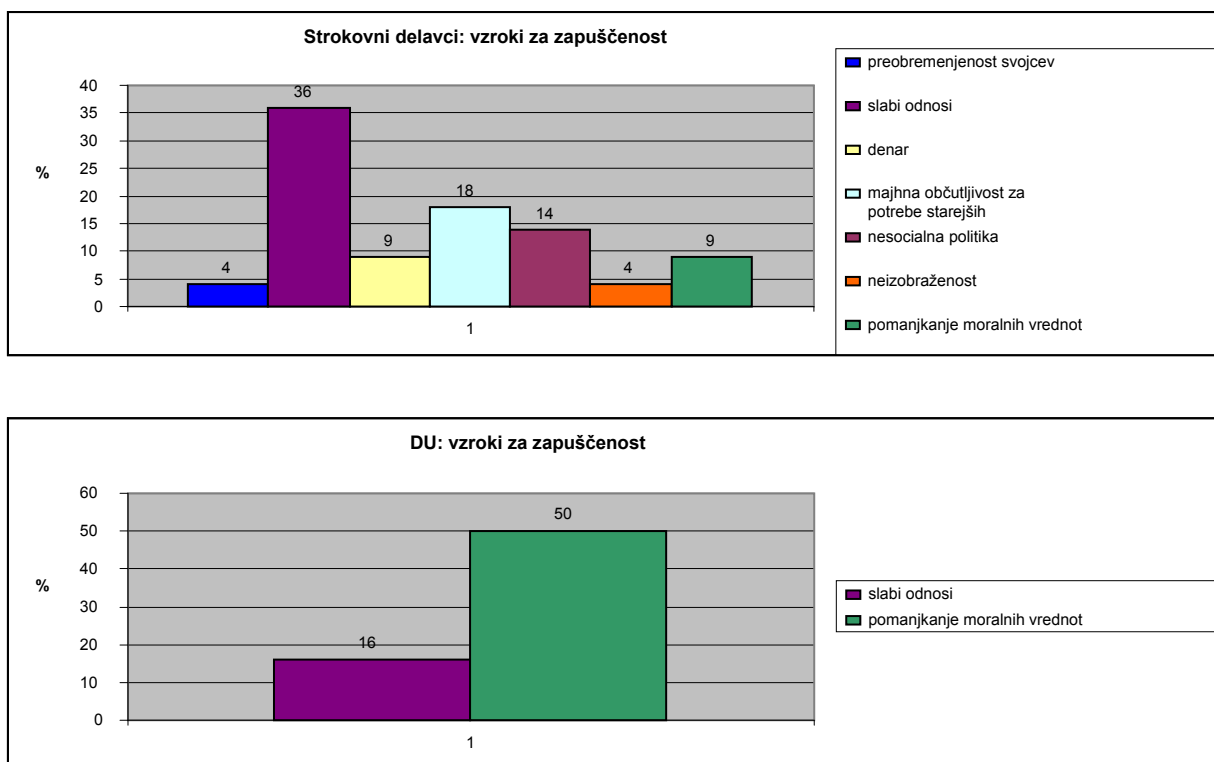
Strokovni delavci navajajo, da je po njihovih opažanjih najpogostejši vzrok za materialno nasilje denar (izkoriščanje, slabo materialno stanje mlajše generacije, koristoljubje in dediščinski interesi), kot manj opažene vzroke navajajo nesocialno politiko, neizobraženost (pomanjkanje informacij starostnikov, nepoznavanje denarja), odvisnost in majhno občutljivost okolja za potrebe starejših (miselnost, da starejši ne potrebujejo denarja). Člani društva upokojencev pa v 33 % deležu navajajo kot pogoste vzroke za materialno nasilje, majhno občutljivost za potrebe starejših in pomanjkanje moralnih vrednot (izkoriščanje, dokazovanje moči, okoriščanje, življenjski slog).

Tabela 6.3.4 d) Vzroki za zanemarjanje po vašem opažanju? {N(strok. del.) = 22, N(DU) = 6}

Tako strokovni delavci, kot člani društva upokojencev, po njihovem opažanju navajajo kot poglavitni vzrok zanemarjanja starostnika, slabe odnose (neodgovornost svojcev in skrbnikov do ostarelih svojcev), pomanjkanje moralnih vrednot in nizko občutljivost za potrebe starostnika. Med drugim strokovni kader navaja še preobremenjenost svojcev, neizobraženost in nesocialno politiko.

Tabela 6.3.4 e) Vzroki za zapuščenost po vašem opažanju? {N(strok. del.) = 22, N(DU) = 6}

Strokovni delavci in člani društva upokojencev so mnenja, da je najpoglavitejši vzrok zapuščenosti starostnika pomanjkanje moralne odgovornosti in slabi odnosi (pomanjkanje odgovornosti svojcev in skrbnikov, šibka socialna mreža, maščevanje). Strokovni delavci med drugim opažajo kot vzroke zapuščenosti starostnikov še; premajhno občutljivost svojcev do potreb starostnika (nepoznavanje in strah pred boleznimi, neizobraženost, depresija, demenca, socialna izolacija), denar (pomanjkanje denarja) in pomanjkanje časa svojcev, nesocialna politika (neorganiziranost institucij).

Tako strokovni delavci, kot člani društva upokojencev opažajo, da je nasilje nad starostniki v največji meri prisotno v krogu družine, na domu, od sosedov, šele na četrto mesto so postavili ulico, oz. mesto. Sledijo si vas, bolnišnica, dom upokojencev, zdravstveni dom, državne institucije in razna javna mesta (trgovine). Po opažanjih strokovnih delavcev je nasilje nad

starostniki najbolj prisotno v starostni skupini od 70 do 80 let, nato v starostni skupini od 80 do 90 let, sledijo pa starostna skupina od 60 do 70 let, 50 do 60 let, najmanj je opaženega nasilja v starostni skupini nad 90 let. Po opažanjih članov društva upokojencev pa je najbolj ogrožena starostna skupina 90 let in več, sledijo ji 80 do 90 let, 70 do 80 let, najmanj nasilja pa je po njihovem opažanju prisotnega v starostni skupini od 50 do 60 let.

6.4 KVALITATIVNA RAZISKAVA

S strokovnim sodelavcem iz CSD Sežana sem na terenu opravila kvalitativne intervjuje s starejšimi žrtvami nasilja. Zanimalo me, je katera vrsta nasilja se izvaja nad njimi, kdo so izvajalci in vzroki za izvajanje nasilja nad njimi, ter kako to starejše osebe sprejemajo.

V dogovoru z direktorico CSD in nosilcem programa Kakovostno staranje in sožitje generacij, sem šla na teren k posameznim starostnikom, ki so po podatkih CSD žrtve nasilja. Pri izbiri vzorca sem upoštevala tudi mnenje strokovnega sodelavca, glede pripravljenosti in zdravstvenega stanja intervjuvanih oseb. Obenem sem upoštevala predhodno situacijo, delo in zaupanje, ki si ga je strokovni sodelavec z delom pridobil od žrtev nasilja.

Pri vseh intervjujih je bil prisoten strokovni sodelavec. Po predhodnem dogovoru in tudi njegovi presoji sva na ustrezen način obrazložila mojo prisotnost, oz. mojo nalogo. Glede na to, da intervjuvanci niso imeli zaupanja vame, temveč v strokovnega sodelavca, mi je po predhodnem dogovoru pomagal poiskati stik in zaupanje z intervjuvanci ali celo postavljati vprašanja. Sama sem bila pozorna tudi na gestikulacijo intervjuvancev. Menim, da bi sama s samo enim srečanjem z žrtvami nasilja, težko prišla do ključnih podatkov o njihovem načinu življenja in nasilja, ki se izvaja nad njimi.

6.4.1 METODA IN OPIS VZORCA

a) Metoda

Opravila sem poglobljene intervjuje, s kombinacijo standardiziranih in polstandardiziranih intervjujev, kar pomeni, da so bila pri vsakem anketirancu postavljena enaka vprašanja z minimalnimi odstopanji; odvisno od tega ali je bil anketiranec sam žrtev nasilja in katere vrste nasilja, ter ali je le poznal problematiko v njegovem okolju.

- Predmet raziskovanja sem opredelila s pomočjo slednjih odprtih vprašanj:
  1. Kje in s kom živijo? Kdo jim pomaga v skupnem gospodinjstvu? Kako preživljajo dneve?
  2. Kdo jih obiskuje? Ali jih obiskujejo svojci? Zakaj da, ali zakaj ne?
  3. Kdo grdo ravna z njimi, odnosno izvaja nasilje nad njimi?
  4. Katere oblike nasilja se pojavljajo? Na kakšen način se izvajajo nasilna dejanja?
  5. Zakaj neprimerno, nasilno ravnajo z njimi? Od kdaj neprimerno, nasilno ravnajo z njimi?
  6. Ali so poiskali pomoč? Kako sprejemajo pomoč CSD-ja?
  7. Kako je bilo včasih in kako danes?
  8. Razna opažanja.

b) Vzorec

V vzorec sem skušala vključiti tako moške, kot ženske različnih starosti, ter žrtve različnih oblik nasilja. Intervjuje sem opravila anonimno s petimi žrtvami nasilja, ter tremi osebami, ki niso žrtve nasilja, v starosti od 60 let in več. V nalogi podam izmišljena imena intervjuvancev.

Intervjuje sem opravila v obdobju med 20. avgustom in 30. novembrom 2008. Vsi intervjuvanci izhajajo iz vaškega okolja. Najstarejša oseba je imela 82 let, najmlajša pa 63 let. Povprečna starost anketirancev je bila 76 let. Intervjuji so trajali približno po 2 uri.

Ena izmed intervjuvanih oseb, ki ni žrtev nasilja, živi v domu upokojencev. Z njo opravim intervju na priporočilo strokovnega delavca na CSD Sežana, saj je bila oseba skozi delovno dobo kot negovalka v domu upokojencev, v stiku s primeri nasilja nad starejšimi. Druga intervjuvanka, je stara 76 let in živi na vasi. Zanja je lepo poskrbljeno s strani svojcev. Gospa je precej komunikativna in po presoji socialnega delavca dober vir informacij o nasilju nad starostniki v njenem okraju. Tretja gospa živi na vasi in občasno poskrbi za gospoda, ki se samozanemarja.

Intervjuvanci so bili seznanjeni s tem, da opravljam raziskavo na temo nasilje nad starejšimi. Izjemoma v enem primeru nismo povedali, da opravljam raziskavo na temo nasilje nad starejšimi in v tem primeru sem bila prisotna pri pogovoru kot zunanji opazovalec. Postavila

sem minimalno število vprašanj, pogovor je vodil strokovni sodelavec CSD, kot del njegovega kontinuiranega dela. Ob koncu intervjuja sem se vsem zahvalila za sodelovanje.

Intervjuvanci so bili veseli najinega obiska. Nekateri izmed njih so želeli, da se k njim še vrnem na pogovor. Opaziti je bilo, da so le ti osamljeni, ter da jim je vsaka družba in pogovor dobrodošel. Pri intervjujih sem imela težave s preusmerjanjem pogovorov na mojo temo naloge. Razlogi so bili različni. Intervjuvanci niso hoteli takoj podati mnenja, oz. izpostaviti težave, ki jo imajo, ali pa so bili tako veseli obiska, da so v tistem času, ki sem jim ga namenila, hoteli povedati kar največ o sebi in svojem življenju. Izpostavljali so predvsem negativne dogodke njihovega življenja.

6.4.2 ANALIZA INTERVJUJEV

Vsebino sedmih pogovorov sem snemala z diktafonom (zvočni zapis), ter si obenem delala zapiske. Posnetke sem kasneje prepisala v računalnik. Pridobljene podatke sem analizirala kvalitativno. Izbrala sem relevantne kategorije in pojme s podčrtovanjem delov besedil. S klasificiranjem enot gradiva sem oblikovala pojme, jih med seboj povezala in oblikovala teoretično pojasnitev, ki jo predstavim v nadaljevanju naloge (po Mesec 1998).

1) Kje in s kom živijo? Kdo jim pomaga v gospodinjstvu? Kako preživljajo dneve?

Intervjuvanci v celoti ne skrbijo sami zase. Deležni so instrumentalne pomoči njihovih svojcev in storitev Centra za socialno delo. Starostniki v institucionalni oskrbi se radi udeležujejo aktivnosti, katere jim institucija nudi.

- Tri intervjuvanke so v domski oskrbi, kar pomeni, da imajo preskrbljene osnovne življenjske pogoje. Ostali živijo na vaseh, v starih kmečkih hišah, imajo zemljo, ki jo še, kolikor uspejo obdelujejo, ali pa dajejo v obdelavo sosedom ali svojcem. Vsi intervjuvanci s pokojninami, ki jih prejemaajo shajajo skozi mesec. Navajeni so skromnega življenja in si ne delajo večjih stroškov, razen nujnih adaptacijskih popravil hiše.
- Intervjuvanci iz vasi si dneve krajšajo z gledanjem televizije, poslušanjem radia, ter z raznimi opravili okoli hiše in po hiši. Ženske gospodinjijo, ena gospa še vedno obdeluje zemljo in ima tudi nekaj glav živine, za katero skrbi sama. Intervjuvanke nastanjene v

domu upokojencev si dneve krajšajo z udeleževanjem pri raznih predstavah in krožkih, ki jih organizira institucija, z gledanjem televizije, poslušanjem radia, s klepeti in sprehodi v okolici doma upokojencev. Intervjuvanke v institucionalni oskrbi z veseljem poudarijo aktivnosti, ki jim jih institucija nudi, ter njihovo sodelovanje in udeleževanje pri raznih programih. Navkljub njihovem podrejanju institucionalnim pravilom, si posamezniki najdejo svoj prostor znotraj teh pravil in znotraj aktivnosti, ki jim jih nudi institucija, ter skušajo zadovoljiti in izraziti svojo lastno identiteto.

(I1) Agata-žena: "ma kej skuham,...in tko,... pometem,...ja Tv...in taku...."

(I3) Danica: "...ma ja preberm kašno knjigo,...in TV gledam, ja..."

(I4) Eva: "...ma ja se dosti gibam, hodim,...sam težko sedim veste,...jaz mam živino veste,.. in vrt... to ni kar taku, uzame dosti cajta.... Zjutrej zgodi ustanem, da nardim,..."

- Starostniki še vedno nadaljujejo z aktivnim in družabnim načinom življenja, navkljub njihovem zdravstvenemu stanju, tako na lastnem domu, kot tudi v institucionalni oskrbi. Z navdušenjem poudarijo, da jim veliko pomeni to, da še vedno lahko sami nekaj postorijo v lastnem domu, ter da se imajo s kom pogovoriti in zabavati, pa čeprav je to gledanje televizije ali prebiranje časopisov.

(I8) Irena: "Grem vsak dan na sprehod, do bolnice in ke okuli... in TV pogledam,... ma kej vsak dan je kej,... poklepetam in grem h maši al pej na večerne molitve,... in u petek mam ples u domu,... tako, se zgubim... al pa kašn k meni pride..."

- Intervjuvanci živijo v dokaj urejenih bivanjskih razmerah, razen v primeru samozanemarjanja. Primer je vdova, ki je žrtev materialnega nasilja lastnega sina. Živi v precej neurejenih in zanemarjenih prostorih. Med drugim tudi zato, ker svojci ne spoštujejo in ne vzdržujejo njenih prostorov, vendar kljub temu poskrbi sama, da ima za sebe urejen dom.

(I6) Gina: "eno in isto je oblečen poleti in pozimi,... imel je zanemarjen odtok, umiva se z mrzlo vodo,.. pozimi je najhuje, ko ima vse mrzlo, si ne ogreva. Spi v istem prostoru kjer kuha in se umiva."

(I4) Eva: "ko pridejo u hišo se ne sezujejo,...ku pada dež jim rečem, nej ne hodjo k meni".

- Iz primerov lahko razberemo, da intervjuvanci na svojem domu skromno živijo in so deloma odvisni od pomoči svojcev in formalnih institucij. Tu gre predvsem za instrumentalno obliko pomoči in pomoč v obliki informiranja, katero z veseljem sprejemajo.

(I1) Agata-žena: "ku sm bla jaz u bolnici so mu na centru zrihtali, da je meu za jest....in je klicaru na center za pomoč, ku ni blo mene."

(I4) Eva: "je bujše kot je blo, se vas bojijo....če bi vedla bi prej vas poklicala (CSD)...."

2) Kdo vas obiskuje? Zakaj vas ne obiskujejo?

Starostniki vzdržujejo socialne stike s svojci in sosedi. Svojci in sosedge se izogibajo konfliktnim starostnikom, ki imajo težave z alkoholom, ter starostnikom, ki se samozanemarjajo. Starostniki vzdržujejo stike tudi s svojci, ki jim povzročajo nasilna dejanja (primeri: I5, I3, I4, I8).

- Vsi intervjuvanci so deležni obiskov sosedov in njihovih svojcev (otroci, snahe, vnuki). Med drugim tudi tistih najbližjih, kateri izvajajo nasilna dejanja nad njimi.

(I4) Eva: "se razumem se,... sosedi nisem nobenmi neč škodovala, če kej rabim pokličem, mi pridejo nardit,...ne przadanem nobenega in tud oni mene ne.... poklepetam s sosedi, pridejo oni h meni"

(I2) Cilka: "imam precej dobre sosede,...mi pomagajo,... pridejo vsak dan....pridejo zvečer...K meni pridejo vsi radi,.. župnik, sosedge, moji...ma jaz ne vem zakaj, vsak pride k meni... imam strašanskih obisku."

(I5) Fani in mož: "(hči) hodila je čistit hišo in pod pretvezo pobrala vse dokumente... je pršla pomagat, ja...ma je tudi pobrala vino in pridelk...."

(I8) Irena: "ja pride nečak, ma žena njegova ne pride... Sestra... al pa grem jaz njej, me pride njen sin iskat in sem pr njih več dni..."

- V primeru para kjer je mož alkoholik, so obiski zelo redki, ali pa jih sploh ni, saj je le ta z njimi v konfliktu. Sam gospod v besu pove, da se je z vsemi skregal, da ne pridejo na obisk, ker po njegovem mnenju, zagotovo hočejo nekaj pobrati od njega. Zatorej se njihovi najbližji izogibajo stikov z njima. Ravno tako v primeru gospoda, ki se samozanemarja. Le ta se je posledično izoliral od svojcev in sosedov. K njemu ne pridejo na obisk, saj naletijo na zaprta vrata. Gospod je v dokaj dobrem odnosu le z eno sosedo kateri zaupa in pride večkrat k njej na obisk, vendar največkrat s potrebo po prehrani. V obeh skrajnih primerih lahko govorimo o socialnem omrežju z zaprto zasebnostjo (Hlebec v Novak 2004, 111), pri katerih je bila nujna intervencija, oz. pomoč formalnih institucij, v tem primeru CSD.

(I1) Bine-mož: "ne sosedi ne pridejo,...ma kaj jebenti boga, če mi hočejo vse pobrat,.. un сосед mi ja kar pobral parcelo....vas bom prjavu vseh...."

Agata-žena: "ma je z vsemi skregan,...nečakinja pride na obisk,...mogoče za veliko noč."

(I6) Gina: "ima sestro v Ljubljani, ma ji ni hotel odpret, šla je spat v hotel. .... jaz mu večkrat nesem kosilo, ... je trmast človek, ... hodi po hišah, ker se ljudem zasmili mu dajo za jesti, ..."

- Iz intervjujev je razvidno, da med intervjuvanimi prevladujejo družinski, oz. sorodniški tipi socialnega omrežja, kot je podobno v svoji raziskavi ugotovila že Hlebec (2003, 173), da med starejšimi ljudmi prevladuje sorodniški tip omrežji. Starostniki vzdržujejo socialno omrežje tudi s sosedi, saj jim le ti deloma nudijo instrumentalno obliko pomoči in druženje. Med drugim pa intervjuvanci koristijo tudi neformalno obliko pomoči, ki jim jo nudi CSD, v obliki informiranja in deloma tudi emocionalne opore, ter v nekaterih primerih instrumentalno obliko pomoči.
- Starostniki vzdržujejo stike z družinskimi člani, kateri jim hkrati povzročajo tudi nasilna dejanja (primer: I3, I8, I4). Kot sta ugotovili že Mandič in Hlebec (v Šadl 2007, 226-251) ima pomembno vlogo pri nujenju socialne opore ravno družina (partner in otroci). Glede na to, da med socialno oporo prištevamo tudi emocionalno oporo, katera ima velik pomen za kvaliteto življenja starostnika (Šadl in Hlebec 2007, 228) so intervjuvani starostniki skozi pomanjkanje, oz. nepopolno emocionalno oporo, prikrajšani za psihološko dobro počutje in varnost, ki jo nudi emocionalna opora (gl. Šadl in Hlebec 2007, 226). Starostniki od svojcev pričakujejo emocionalno oporo, da jih razumejo, da imajo v svoji bližini nekoga, ki mu zaupajo, vendar iz povedanega, tega niso deležni. Iščejo zaupnika in del emocionalne opore, ali vsaj nasvete za rešitev njihovih odnosov pri formalni obliki pomoči. Ta se manifestira v obliki pogovorov, saj na ta način rešujejo stresne in konfliktne situacije, ki jim jih povzročajo najbližji člani njihovega sorodniškega socialnega omrežja.
- V enem primeru (I2) je lepo razvidno, da ima intervjuvana gospa vso obliko socialne in emocionalne opore s strani svojcev in sosedov, kar je bilo možno razbrati iz njenega obraza in pripovedovanja. Navkljub njenemu slabemu zdravstvenemu stanju je gospa zadovoljna s svojim življenjem. Kot navaja Šadl (Šadl in Hlebec 2007, 228), obstaja povezava med emocionalno oporo in dobrim psihološkim počutjem, ki se kaže kot odsotnost negativnih emocionalnih stanj in prisotnost pozitivnih življenjskih izkustev, oz. globalno zadovoljstvo z življenjem.

(I2) Cilka: "sem srečna ja, ... ma doker lohku sama skuham, pometem, .. sej mi tud kej moji pomagajo..."

3) Kdo izvaja nasilje nad starostniki?

Nad starostniki izvajajo nasilna dejanja v največji meri njihovi ožji družinski člani (otroci, partner, snaha/zet, nečak/inje), sosedje, ter trgovci.

- Iz intervjujev je razvidno, da so najpogostejši povzročitelji nasilnih dejanj člani ožjega, družinskega socialnega omrežja (njihovi ožji člani družine; otroci, partnerji (v intervjujih je omenjen mož), nečaki, vnuki, pastorki, ter njihovi sosedje) in posamezniki, od katerih so starostniki odvisni (trgovci). V dveh intervjujih navajajo, da so zaposleni v trgovini večkrat izkoristili njihovo nepoznavanje denarja. Z institucionalno oskrbo so zadovoljni in ne navajajo, da bi se s strani zaposlenih izvajala kakršna koli oblika nasilja nad njimi.

(I1) Agata-žena: "komando drži on pr hiši... ne jaz neč...prav neč."

(I3) Danica: "ja..sem šla v dom,...ker se nism razumela s sinom,... ni govoril z mano,...me je tudi žalil,...me ni spoštoval preveč, ne... v življenju je slabo in dobro..."

(I4) Eva: "nič nism več u hiši,.. ku od starega človeka ni to ku je blo kašn bot. Neč nistem, nimam besede, tiho bodi,...ne ukažem neč več, so me imeli pod komando, ma vendar je vse moje...pridejo...jaz rabim mir."

(I5) Fani in mož: "za te punce smo tako skrbeli in zdej je tako, sej nismo ne vem kaj ma šolali smo jih...in zdej je tako..."

-"zdej videm kašna igralka je,.. moja lastna hči...tako nas je ujela na limance, da ne morem verjet"

(I8) Irena: "žena od nečaka je ona...ma kaj čem,...sej videm ku me gleda,...mi je vrgla vse cunje proč ne da bi me vprašala..."

Naj omenim še nekatera nasilna dejanja, ki jih skozi intervjuje nisem zasledila. Starostniki vozniki, so pogosto deležni nasilnih in poniževalnih gest v prometu (nevarno prehitevanje, izsiljevanje, razne neprimerne geste voznikov, hupanje...) in po mnenju Kjudra (2008), so starejši tudi žrtve sodobne elektronske tehnike; nadlegovanje po telefonu, direktna prodaja raznih aparatov, ki jih starostniki ne obvladajo in niti potrebujejo. Med drugim sogovornik omeni kot nasilno dejanje tudi prednost v obvladovanju sodobne elektronike mlajših generacij, kar starostnikom onemogoča enakovredno udejstvovanje in predstavitev v družbi.

Sama nisem mnenja, da mlajše generacije s poznavanjem in koriščenjem sodobne tehnike izvajajo kakršnokoli nasilje nad starostniki, res pa je, da različne raziskave potrjujejo, da starejši posamezniki postajajo zaradi nizke ravni računalniške pismenosti, vse bolj družbeno izključena skupina. Na tem mestu bi izpostavila pomen medgeneracijskega sodelovanja. V svetu dopolnjujejo socialna omrežja starejših različni medgeneracijski programi izobraževanja, s katerimi se povečujeta sodelovanje in interakcija med generacijami (Kump in

Krašovec 2005). Pri nas se odraslim skozi razne programe (Univerza za tretje življenjsko obdobje⁶) nudi priložnost, da so lahko še vedno aktivni tudi po upokojitvi, spodbujajo razmišljanje starejših o njihovem individualnem razvoju, osebni rasti in sodelovanju v skupnosti.

4) Na kakšen način se izvajajo različna nasilna dejanja?

a) Fizično in psihično nasilje:

O fizičnem nasilju nad njimi, starostniki težko spregovorijo. Lažje pripovedujejo o primerih, fizičnega nasilja nad starejšimi, ki so se dogajali v njihovem okolju.

Naj omenim, da sem v intervjujih starostnike večkrat vprašala ali se nad njimi izvaja fizično nasilje s strani oseb, ki nad njimi izvajajo druge že predhodno omenjene oblike nasilja. Dve gospe, ki sta žrtvi psihičnega nasilja na vprašanje nista konkretno odgovorili, temveč sta spremenili vsebino pogovora, povesili pogled ali enostavno preslišali moje vprašanje. Ne morem ne potrditi, ne zanikati, da se nad temi starostnicami ne izvaja, ali se je izvajalo fizično nasilje. Predvidevam lahko, da starostniki niso želeli spregovoriti o fizičnem nasilju nad njimi, zaradi občutka sramu, misleč, kaj porečejo drugi, ali ker želijo navkljub vsemu še vedno zaščititi svoje člane družine.

- Starostniki o konkretnem nasilju nad njimi težko, ali pa sploh ne govorijo, ker se sramujejo tovrstnih dejanj, saj so izvajalci raznih oblik nasilja v največji meri člani njihove družine. Starostniki v intervjujih ne navajajo, da bi se nad njimi izvajalo fizično nasilje.
- V primeru moža alkoholika lahko govorimo o dolgoletnem psihičnem nasilju nad ženo, vendar skozi pripovedovanje ne morem niti potrditi niti zanikati, da tu ne gre za fizično nasilje. Žena se mu je popolnoma podredila v načinu življenja in skrbi za moža, medtem, ko si je on z izvajanjem psihičnega nasilja skozi leta priboril pravico in svoj prav v njegovem popivanju. Gospa je precej tiha in redkobesedna, premisli preden kaj in kako pove. Mož pogosto skače v besedo, ali jo prekine ko govori. V odnosu izvaja psihično nasilje nad ženo, vzpostavil je vzorec odvisnosti v odnosu, kateremu botruje odvisnost od alkohola. Žena alkoholika je z leti pridobila negativno mnenje o sebi in občutek nemoči,

---

⁶ Izobraževalno gibanje za starejše odrasle, ki temelji na skupnem učenju, soodgovornosti in prostovoljnem delu.

kar se kaže z njenim zdravljenjem v psihiatrični ustanovi. Z je leti sprejela takšen vedenjski vzorec svojega moža.

(I1) Agata:

- "ne vem, zakaj sem šla v Idrijo, ... ne vem, ... za živce, ..."
- "zmerom je bil za kašne neumnosti, ... je zmerom isti, ..."
- "jaz moučim, ... kašn bot kej rečem, ..."
- "joj, kašne besede uporabljaš, ..."
- "rada bi kej prebrala, ma je mož ukinil vse časopise."
- "ja popije ja, rad popije, ..."

- Omenjen je bil le en primer fizičnega nasilja nad žensko, ki se je zgodil na vasi pred leti. Poleg psihičnega nasilja je bila tudi žrtev fizičnega nasilja, ponovno poročena vdova, in sicer od svojega pastorka, njegovih otrok in žene, ter lastnega moža. Žrtev o tem nasilju ni govorila z nikomer. Gospa se je tudi socialno izolirala. Nekega dne pa jih je pri dejanju zalotila intervjuvana gospa.

(I2) Cilka: "sem šla k njej dobila sem jo v sobi, sedela je na stolu sredi sobe, imela je zavito glavo v eno cunjo in ti otroci so jo polivali s sokom po glavi"

V tem primeru gre za fizično nasilje znotraj novo formirane družine, kjer se je žrtev sama socialno izolirala in sprejela nasilje kot določen vzorec vedenja njene novo formirane družine. Sama se je počutila nemočno, kot lahko razberemo iz povedanega: "če bi name skočila ena osa, bi jo ubila. Ma če bi name skočilo 10 sršenov pa jih ne bi mogla". Zaradi občutka sramu se ni nikomur zaupala, ni iskala pomoči, dokler je ni soseda ogovorila. Žrtev fizičnega nasilja ni imela zaupanja v policijo: "ma kej če policija?". Nasilna dejanja je prenašala, dokler se niso pastorki odselili in poročili. Nasilna dejanja so izvajali nad mačeho zaradi nespoštovanja, uveljavljanja in izkazovanja moči nad mačeho: "5 jih je bilo v hiši, ma so bili leski, ... niso bili njeni, ...".

- V družinah obstajajo posebne družinske značilnosti, katere nakazujejo posebno potrebo po raziskovanju nasilja v družinah. Filipčič (2002, 40-45) navaja, da je družina varno zatočišče pred javnostjo, obenem pa je zasebnost družine tesno povezana z možnostjo nasilnega vedenja, kjer je formalni in neformalni nadzor omejen. Družinski člani, za katere so značilne spolne in medgeneracijske razlike, v nekaterih oblikah družin, tudi sorodstvene razlike; opravljajo veliko skupnih aktivnosti pri katerih lahko pride do razočaranja in nesoglasij, pojavlja se potreba in zahteva po vplivanju na drugega,

sklepanje kompromisov in vplivanja na druge družinske člane, kjer se lahko pojavi nezadovoljstvo neuspešnega vplivanja, ki napetost med člani še povečujejo.

b) Materialno in psihično nasilje

Izvajalci materialnega nasilja nad starostniki so najožji družinski člani (mlajše generacije; otroci, vnuki, nečaki) in trgovci. Najpogosteje gre za izkoriščanje starostnikove nevednosti in nepoznavanja formalnih dokumentov in postopkov, ter nepoznavanja denarne vrednosti. Vzporedno z izvajanjem materialnega nasilja se pojavlja tudi psihično nasilje s strani njihovih najožjih članov družine. Menim, da je psihično nasilje sestavni del tudi drugih oblik nasilja nad starostniki.

- V petih primerih se je nad starostniki izvajalo materialno nasilje, ki pa je vključevalo tudi psihično nasilje. Izvajalci materialnega nasilja so bili najožji člani družine; mož, sin, hči in nečak, ter v enem primeru sosedje. V največji meri se je materialno nasilje izvajalo brez vednosti starostnika, kot je kraja denarja, podpis dokumentov o dedovanju brez vedenja dotične osebe o vsebini dokumentov, koriščenje premoženja starostnika z vzporednim zaničevanjem in zapostavljanjem njegovih materialnih potreb. Vzporedno se je nad temi starostniki izvajalo psihično nasilje, ki se je kazalo skozi kričanje, poniževanje, grožnje, zavajanje, nenadzorovani telefonski klici, pomilovanje, zavajanje in ustrahovanje. S pomočjo psihičnega nasilja so izvajalci nasilja lahko prišli do denarja ali premoženja, ter do uveljavitve njihove volje, potreb in želja.

(I2) Cilka: "se kregajo, pohlepnosti je dosti."

(I3) Danica: "ja mi vzame denar, kaj pa čem, ... je kričal na ljudi, ... me ni spoštoval."

(I4) Eva: "nimam nobene besede več, ... starega človeka nobeden ne mara."

- "sin me je kašen bot zmerjal, glede denarja sedaj mouči, je reku da bom dobila 2 penziji, .. mi je očital glede denarja, da bi morala vlagati v hišo."

- "če je vse sorti ... starga človeka noben ne mara videt ... sin uporablja grde besede, bejž u pizdo materno, tiho bodi, ... jaz takih besed nisem vajena."

(I5) Fani in mož: "hotela je zemljo in še da bi ji denarno pomagali."

- "hodila je čistit v hišo in to pod pretvezo pobrala vse dokumente in jih preuredila sebi v prid, ... celo ključ od hiše je naredila duplikat ... Ko je hodila v hišo je pobirala denar ..."

- "kaj smo ji naredili, da nas je tako obrnila, .. hodila je sam za karte sem in gledala ... pobrala mi je vse, .. kje so soudi, karte, ... vse je pobrala, nas je vrgla na limance ku dva cuckota in zdej videste kako skrbi ona za nas."

(I7) Helena: "denar pokvari ljudi. Denar je vladar sveta, ma tudi poguba."

- "danes poštenost in mona sta brata, ... danes je pomembno kaj imaš v roki in ne kaj si."

(I8) Irena: "me je skoz zaničevala in očitala kašno hišo imam, ... vse so vrgli proč, ne da bi me vprašali... sinovi so prida nič, ... da ne bodo zapravili kmetije."

(I2) Cilka: "tu sta 2 mlajša soseda, pohlepna, vse bi pobrali... sem jim dala grunt za obdelovat... ma ne da bi rekli hvala, ne... nič mi ne dajo za uslugo, .. so pohlepni. Sin jim je rekel, naj mi kej dajo vsaj nekaj živeža, se še niso zjasnli... neč še niso dali."

- Največ psihičnega nasilja so žrtve deležne preko najožjih sorodnikov znotraj družine. Iz intervjujev sklepam, da so storilci materialnega in psihičnega nasilja, ki sta tesno povezana, materialno odvisni od starostnika, oz. žrtve nasilja. V posameznih primerih (I3) je vzrok temu slabo materialno stanje storilca, v nekaterih primerih (I8, I5, I4, I2), pa gre za željo po ugodnejši pridobitvi boljšega materialnega standarda, oz. pohlep: "se kregajo, pohlepnosti je dosti". Dve izmed sogovornic, ki še vedno živita na svojem domu (I4, I5), se zavedata in trudita obdržati svoj ponos in nadzor nad njunim materialnim stanjem s pomočjo formalne pomoči CSD-ja. Še vedno sta psihično obremenjeni s svojo prihodnostjo, kar postopoma vpliva na njuno zdravstveno stanje. Medtem, ko drugi sogovornici (I4, I8) ne občutita tolikšnega psihičnega pritiska s strani svojcev, ker imata svoje osnovne življenjske potrebe zadovoljene v institucionalni oskrbi. Sklepam, da je psihični pritisk nad starostniki, ki so žrtve materialnega nasilja manjši, v primerih, ko imajo urejene osnovne eksistencialne potrebe. Menim, da gre tu za navezanost in skrb, na nek način osebno identifikacijo in občutkom varnosti nad lastnim imetjem, ki so ga s težavo pridelali tekom svojega življenja.
- V dveh primerih je omenjeno tudi okoriščanje nevednosti, nepoznavanja vrednosti denarja s strani trgovcev in sosedov, kar je pogojeno z zavajanjem starostnika in nezadostno informiranostjo ali izobraženostjo starostnika. Vzrok lahko pripišemo osebnostnim lastnostim izvajalca nasilja. Tu gre za okoriščanje šibkejših članov družbe, kar nakazuje na pomanjkanje moralnih vrednot in spoštovanja do starostnikov.

(I2) Cilka: "v sosednji vasi so ene pokradli, vedeli so da nikogar doma."

- "tud u trgovini, kej mislite, mi kej prnesejo, ma mi tudi več zaračunajo."

(I6) Gina: "ljudje so ga vozili okrog, ga vozili jesti, dajal je denar in tudi drugi so to izkoriščali, ker ni poznal denarja. Tako je precej denarja izgubil."

- Psihično nasilje se nad starostniki izvaja tudi brez fizične bližine izvajalca; po telefonu ali preko drugih oseb. Starostniki sami, pa so še dlje časa po raznih nasilnih dejanjih ali izjavah psihično obremenjeni, kar privede večkrat do poslabšanja njihovega zdravstvenega stanja (kronične bolečine, povišan krvni pritisk, izguba apetita, depresija).

Med drugim so zaskrbljeni tudi z mislijo "kaj bodo rekli sosedge", ali pa s skrbjo glede njihove prihodnosti, ko bodo potrebovali pomoč ravno od teh izvajalcev nasilja.

(I5) Fani in mož: "-sej me kliče po telefonu, ma vrže dol telefon... je rekla da buh ne dej da povem, da me bo N.N. (njen partner) ubil..."

- "obljubila je, podpisala skrbništvo in sedaj ne skrbi... kosilo in večerjo je obljubila, in kje je zdej? Bi lahko crknla."

- Izvzet je primer gospoda, ki se samozanemarja, kar se izkazuje kot neustrezna osebna higiena (med drugim tudi neprimerna, pomanjkljiva in umazana obleka in obutev, v različnih vremenskih razmerah in letnih časih), neredno prehranjevanje, pitje alkoholiziranih pijač, neurejene stanovanjske razmere (zanemarjeno, neogrevano, neprezračeno stanovanje), socialna izolacija in ne sprejemanje pomoči pristojnih institucij. Sem mnenja, da gre tu za primer nezadostnih informacij, neizobraženosti in pomanjkanja vrednotnega sistema oz. psihopatološke in osebnostne težave (Fojan 2008), ter nesamostojnost ali nezmožnost življenjske samooskrbe po smrti matere; katera je do svoje smrti prevzemala popolno odgovornost in skrb za sina.

(I6) Gina: "živel je z mamo, mati mu je umrla, od leta 1976 živi sam, hodil je v pomožno šolo, doma niso imeli kmetije."

c) Spolno nasilje

Spolno nasilje je bilo na vasi prisotno pred več leti. Danes o spolnem nasilju nad starostniki ne moremo govoriti na podlagi intervjujev; kar pa ne pomeni, da se tovrstno nasilje nad starostniki ne dogaja.

- O spolnem nasilju nad ženskami sta govorili dve intervjuvanki. Šlo je za dvorjenje soseda vdovi, kmalu po moževi smrti. Sama je to interpretirala kot spolno nasilje. Iz pripovedovanja je razbrati, da so se na takšen način moški hoteli obenem okoristiti tudi s premoženjem vdove, kar nakazuje na materialno okoriščanje, nevednih in čustveno šibkejših oseb. Gospa, je prepoznala namen dvorjenja.

(I2) Cilka: "-ma ja ko mi je mož umru, ta moj sosed... je hodu dol k meni, ma kaj mislite da za neč? 10 let mlajši. Sem mu povedala... in ga nagnala naj kar gre."

- "so tudi k meni hodili, mi nosili sadje, ma sem povedala, da nej hodi h komu drugemu, da do moje kože pršu ne boš."

Druga gospa pa omeni primere iz njene vaške okolice in delovnega mesta. Moški so si večkrat prisvojili tudi druge ženske za spolne usluge. Možje so na račun spolnih uslug v katere so prisilili lastno ženo, služili denar.

(I7) Helena: -"moški so si vzeli tudi druge ženske, in se zapivali."

- "en mož je prpeljal domov ženi fante, da je kaj zaslužila."

- "smo imeli eno ženo, ki je imela moža ki je bil zelo potreben, ki je hotel dobit kadar je on hotel. Ona je bila v domu sklerozna in mož je hodu k njej. Mi ko smo jo odkrili za nego je ženska že avtomatsko dvignila noge,... je bila prpravljena,... Vse sorti je bilo."

- Spolno nasilje nad ženskami je bilo včasih prisotno na vasi. Iz intervjujev ne moremo zanikati, da jih tudi danes ni. Iz primera (I7) lahko razberemo, da je šlo za uveljavljanje moči moškega nad žensko in nespoštovanja zakonske partnerice, po vsej verjetnosti tudi za osebo s psihopatološkimi težavami (neosebna kontrola čustev, osebnostne težave in motnje). Včasih so se žene manj, ali se sploh niso upirale partnerjem ali moškimi, bile so deležne tako družbenega pritiska, kot tudi medosebne prisile v zakonski zvezi, oz. družini. Stoletja je katoliška cerkev učila, da je greh če žena ne ustreže moževi želji po spolnosti. To prepričanje pa so ženske tekom socializacije ponotranjile. V partnerski zvezi se je pogosto uporabljala tudi fizična prisila s strani partnerja za doseg spolnih uslug.

d) Zapuščenost

Primer zapuščenosti se pogosteje pojavlja v primerih domske oskrbe, ko svojci vse manj vzdržujejo fizične stike z ostarelimi svojci.

- O primeru zapuščenosti lahko govorimo v primeru, ko je hči zavedla starše in z njihovim podpisom prevzela njihovo lastnino v zameno, da bo za njih skrbela, vendar tega ne opravlja. Primeri zapuščenosti se pogosteje pojavljajo v institucijah in pri starostnikih z majhnim socialnim omrežjem, ko otroci pripeljejo starše v domsko oskrbo in jih ne obiskujejo več.

(I5) Fani in mož: "obljubila je podpisala skrbništvo in sedaj ne skrbi...kosilo in večerjo je obljubila, in kje je zdej? Bi lahko crknla."

(I7) Helena: -"zapuščeni so bili. So jih pripeljali notri, 14 dni so hodili k njim,..skakali okoli njih in pole jih ni bilo več. Zapuščeni so bili."

- "ena je imela 8 otrok, ma nobeden ni pršu k njej u dom. To najbolj boli stare ljudi."

- "poznam eno gospo, ki je zravkala otroke, jim vse dala, za njih skrbela, ma pole ku je bl stara u domu, je niso prišli niti pogledat."

- V primerih zapuščenosti v ozadju razberemo tudi psihične travme. Občutek izdaje, razvrednotenje vloge kot matere ali očeta, kar posledično vpliva na njihovo duševno zdravje. V delovni praksi sem opazila primere različno obolelih in tudi dementnih ostarelih staršev z momenti lucidnosti, v katerih so se zavedali svojega stanja in njihove preteklosti. V veliki večini primerov so navajali, kako so jih otroci materialno izkoristili in jih zapustili z občutkom materialne nepreskrbljenosti in nepomembnosti v življenju njihovih otrok. Zapuščeni ostareli starši iščejo emocionalno oporo pri strokovnem osebju. Vendar tistih čustev in informacij, ki jih pričakujejo od lastnih otrok in svojcev, ki so del njihove identitete, pri osebju ne najdejo. Pogosto se zapuščeni ostareli starši v trenutkih samote sprašujejo in iščejo vzroke za njihov položaj v starosti, velikokrat se sami izgubijo v lastnih mislih, zaprejo sami vase in posledično socialno izolirajo in celo resneje zbolijo.

5) Od kdaj neprimerno ravnajo z vami?

Žrtve nasilja so sprejele vlogo žrtve in v večini primerov, pomoči na CSD niso iskali. Svojci so nad starostniki začeli izvajati različne oblike nasilja po pomembnih življenjskih prelomnicah.

Za razumevanje visoke stopnje nasilja v družini je potrebno upoštevati različne značilnosti družinskega življenja, med katera Filipčič (2002) uvršča tudi prizadetost posameznikov pri različnih dejavnostih, željo po vplivu in moči, ter družinske vloge, katere so pogojene z družbenimi vlogami spolov in starostne razlike.

- Žrtve nasilja ne vedo zakaj jim ta dejanja prizadenejo ravno njihovi najbližji. Največkrat so mnenja da zato, ker so se takšni rodili, ker so "bolni na živcih", ker so padli pod vpliv partnerja, zaradi težkih življenjskih razmer, pohlepa, ker ne morejo skrbeti sami zase, ker "pač so taki". V večini primerov se žrtve sprijaznijo z njihovo vlogo in se prilagodijo temu načinu življenja. Štirim intervjuvancem in pripovedim iz okolja dveh intervjuvank je skupno to, da so se svojci "spremenili" oz. začeli neprimerno obnašati, izvajati različne oblike nasilja, po nekaterih pomembnih življenjskih prelomnicah (poroka enega od starša, selitev ali smrt partnerja odnosno enega od staršev). Le v dveh primerih sta intervjuvanca rekla, da se tako obnašajo že od vedno, ker imajo takšen karakter človeka, ali pa ker nikoli niso delali in jim je bilo v življenju vse postlano in so jih takšne sprejeli ("tak se je rodu, kaj čmo").

(I6) Gina: "živel je z mamo, mati mu je umrla, od leta 1976 živi sam, hodil je v pomožno šolo, doma niso imeli kmetije."

(I7) Helena: "kdor je dober je dober, in kdor je bil žleht, je na stara leta še bolj, se potencira..."

- "ker star človek ve da bo potreben enega mladega, ... so pa eni ki jočejo za nič, eni pa trpijo in molčijo..."

(I5) Fani in mož: "vedno je bila ona ta glavna, ... je tak karakter, ... kar naenkrat se je obrnila..."

(I3) Danica: "sin je imel 5 let ko mu je oče umru.... Pred 10 leti je bilo, ko mu je prijateljica naredila samomor, ..govorili so da je bila noseča, ma jaz en verjamem.... Sina je to prizadelo."

(I4) Eva: "od oporoke je takšen, ker sem vse jaz podedvala, je hotu, da bi mu vse dala... se ne upam, ... bojim se da me zapodijo ven."

(I2) Cilka: "je prišla vdova k meni po nasvet, ali nej se še enkrat poroči, vzame drugega možkega... ma ona se je vseeno oženila... in pole se je to dogajalo."

Pomembne življenjske prelomnice na posameznika različno vplivajo, prav gotovo so to stresne situacije, s katero se vsak posameznik težko sooči (I6). Iz povedanega je razvidno, da so prelomne stresne situacije v življenju pri različnih posameznikih predvsem negativno vplivale na njihovo življenje, če ne celo na osebnost. S poroko in formiranjem lastne družine, s smrtjo ali poroko enega od staršev se spremenijo vloge in odgovornosti posameznika v družini, in s tem tudi pričakovanja članov družine. Pri tem imajo pomembno vlogo osebnostne značilnosti posameznika in tudi vrednotni sistem posameznika in družine. Sklepam lahko, da so v primerih smrti očeta v družini potencirali prevzem imetja in odgovornosti, moči in kmetije, moški dediči; kar nakazuje na precej tradicionalne vrednote v družini (I4, I8). Iz intervjujev lahko sklepam, da so posamezniki, ki izvajajo nasilna dejanja nad ostarelimi starši različno sprejeli nenadno spremembo v njihovem življenju. V novo pridobljenih vlogah v družini so imeli visoka pričakovanja skozi katera so skušali uveljaviti svoje interese in moč. V kolikor niso po njihovih pričakovanjih bili deležni nove vloge v družini, katera bi jim dodeljevala moč za uveljavljanje osebnih, materialnih, statusnih interesov, so izražali svojo nejevoljo in željo po prevzemu odgovorne vloge v družini z nasiljem (I4, I5, I2, I7).

6) Ali ste poiskali pomoč? Sodelovanje s CSD.

Intervjuvanci so zadovoljni s sodelovanjem CSD Sežana. Veseli so obiskov socialnega delavca na terenu. Vzpostavili so veliko mero zaupanja. V njem vidijo vir informacij za izboljšanje njihove kvalitete življenja, hkrati jim zagotavlja občutek večje varnosti oz. zaščite.

- Intervjuvanci so dobršen del nasilnih dejanj sprejeli kot del njihovega življenja. Le ena gospa je samoiniciativno poklicala na pomoč CSD, ki je interveniral in od takrat dalje, jo redno spremljajo. Sama potrди, da se je stanje izboljšalo. Med pogovorom, večkrat izkaže hvaležnost socialnemu delavcu.

(I4) Eva: "-ena ženska mi je svetvala,..mi je dala številko od CSD."

"je bujše kot je blo, se vas bojijo....če bi vedla bi prej vas poklicala (CSD)...."

- Vsi intervjuvanci, razen enega, ki se je socialno izoliral, so sprejeli in pohvalili sodelovanje CSD Sežana, ki ga izvajajo pod programom Kakovostno staranje in sožitje generacij. Vsi intervjuvanci so veseli obiska socialnega delavca.

(I1) Bine-mož: "a si pršu... dougo te ni bilo,.. lahko bo pršu večkrat, da bi kej prnesu..."

(I2) Cilka: "o kako lepo.... je prav da si pršu, sem vesela vsakega obiska, da kej poklepetam."

(I4) Eva: "je bujše kot je blo, se vas bojijo....če bi vedla bi prej vas poklicala (CSD).... vi kar pridite še,.. je moja hiša tu..."

(I5) Fani in mož: "ja je prav da veste kaj se dogaja, tud vi...je treba rešit to,.. dejte se vi pozanimat kej se da nardit..."

(I7) Helena: "ti kar še pridi,.. se mamó še dosti za pomenit..."

- Formalne oblike socialne opore oz. pomoči so nujno potrebne tudi na vasi, z vidika informiranja ostarelih posameznikov. Intervjuvanci po sprejemu formalne oblike pomoči navajajo spremembe na boljše v kvaliteti njihovega življenja, občutek varnosti in zaščite. Osamljeni in žrtve nasilja so predvsem veseli pogovora in razbremenitve psihičnega pritiska, ter upanja v rešitev njihovih težav.

Med intervjuvanimi je bila v večji meri prisotna neformalna oblika opore, v katero pa je zaradi konfliktnih situacij v družini morala posredovati tudi formalna oblika opore. V specifičnih primerih je formalna opora nujno potrebna za urejanje in izboljšanje kvalitete življenja starostnika.

7) Kako je bilo včasih in kako danes?

Nasilje se je dogajalo tudi v preteklosti, vendar v drugačnih oblikah. Nasilja so bile v večji meri deležne žene, matere in otroci. Starejši ljudje so bili bolj zaščiteni in spoštovani. Bili so vir znanja in izkušenj za mlajše generacije. Do nasilja pride zaradi pomanjkanja spoštovanja, hvaležnosti in pohlepa. Za neizvajanje nasilja je pomemben proces socializacije oz. prenašanje vrednot, kot so spoštovanje, hvaležnost, poštenost, komunikacija ter skromnost.

- Intervjuvani gospe, kateri nista žrtvi nasilja pa poudarita, da se je ravno tako včasih nasilje dogajalo v družinah, vendar v drugačnih oblikah. Včasih je bilo nasilje zaradi pomanjkanja, danes zaradi "presitosti" in pohlepa. Bilo je več nasilja nad ženami, predvsem zaradi alkohola in nespoštovanja ženske; posilstev, ter raznih prepиров zaradi dedovanja. Starostniki niso bili deležni nasilja s strani svojcev, saj je bilo za njih včasih bolje poskrbljeno. Najstarejša oseba v več generacijski družini je imela glavno besedo in je bila najbolj zaščitena. Včasih so več pretrpele ženske, matere in snahe, ter otroci. Danes pa so po njunem mnenju otroci bolj zaščiteni, medtem, ko starostniki postajajo vedno bolj zapostavljeni in zanemarjeni s strani svojcev in prav tako s strani institucij. Današnja miselnost družbe teži k individualnosti in neodvisnosti, medtem, ko so včasih bili bolj povezani in med seboj so-dvisni. Zavedali so se pomena medsebojne pomoči. Po njunem mnenju se danes dogaja nasilje nad starejšimi zaradi pomanjkanja spoštovanja, odgovornosti do denarja in dela, nehvaležnosti in slabe vzgoje.

(I2) Cilka: "Včasih so bili bolj povezani med sabo, so se štiti. Zdej se kregajo, pohlepni so dosti."

(I7) Helena: "na vasi je bilo več nasilja nad ženskami. Možje so šli v gostilno in ko so pršli domov je moralo bit vse postorjeno. Možje so bili nasilni do žensk, žena. Moški so si vzeli ženske. Nasilje je bilo, moški največ. Sem poznala eno ki je vse skopala, pokosila, ni bilo denarja, ženske so potrpale če ni bilo denarja. Ženili so se med seboj."

- "starejši ljudje so bili bolj spoštovani od družine., ko se je kuhalo se je najprej dalo starim. Kar so rekli je bilo to zakon. Bilo je spoštovanje in bili so hvaležni za vse, so bili potrebni eni drugega."

- "so bile velike družine in je bi vedno nekdo doma in je imel kdo skrbet za njih. Za njih so skrbele ženske."

- "začelo se je spreminjat ko je postala mladina neodvisna. Včasih se je drgač dedovalo, ti meni luč, jaz tebi luč. Vedno so se kregali zaradi dedovanja, to se ni izkoreninilo"

- "nasilja je isto prej in zdej, sam da v drugačnih oblikah,.... Ker so sedaj bolj zaščiteni. So bili ljudje vedno žleht, tega se ne da spremenit."

- "stari ne povedo da jih obirajo, ker jih je sram, ker je to njihova družina."

- Ena od intervjuvank pove, da je svoje otroke učila spoštovanja, hvaležnosti in poštenosti in se danes z njimi dobro razume, obenem pa pove, da razume tudi ona njih, da imajo svoje življenje in svojo družino. Pri vnukih opaža, da se je ta občutek spoštovanja in hvaležnosti že nekoliko izgubil. Tudi ostale intervjuvane žrtve nasilja poudarijo pomen pomanjkanja spoštovanja do drugega, ter pomen vzgoje za preprečevanje nasilja. Med drugim so tudi mnenja, da se slabe lastnosti človeka s starostjo potencirajo.

- Nasilja nad starejšimi so se včasih mogoče manj dogajala, saj so bile generacijsko in spolno vnaprej določene družbene vloge, kjer so starejši imeli pomembno in spoštljivo vlogo znotraj družine in v širši družbi. V preteklosti so bili stari ljudje za mlajši dve generaciji glavni vir informacij, znanja in veščin za vsakdanje delo in druge bistvene vidike preživetja. Najmanj so bile spoštovane ženske, snahe, katere so skozi družbeno določeno vlogo prevzemale skrb za lastne družine in ostarele starše svojega partnerja.

Današnje razumevanje starosti kot obdobja bolezni in slabše fizične kondicije, ima močan učinek za razvrednotenje starejših ljudi. Funkcionalistična teorija staranja razume starost in bolezen kot odmik od aktivnega dela in družbenega življenja. Tako se zlahka interpretira proces staranja in starejše ljudi kot breme širši družbi, kar ima za posledico odmikanje družbe od starejših ljudi in razumevanje le teh kot breme delovno aktivni populaciji. Posledično se zmanjšujejo aktivnosti in interakcije med generacijami in zagotavljanje ugodnosti in dolžnosti starejši populaciji. Pahor in Domajnko (2007) navajata, da je v slovenski družbi še vedno močno prisotna miselnost o starejših ljudeh kot starajočih se telesih, nagnjenih k visoki stopnji tveganja in dejanski obolevnosti, ki predstavlja breme širši družbi.

8) Razna opažanja.

Intervjuvanci so bili veseli pogovora in tudi zelo gostoljubni. Povabili so me na ponovni pogovor. Iz pogovorov sem razbrala, da so precej osamljeni, in da jim pogovor o njihovem načinu življenja popestri vsakdanjik. O težavah, ki jih imajo s svojci, so zelo težko spregovorili. Uporabila sem precej različnih podvprašanj, da sem si pridobila njihovo zaupanje in informacije. V veliko pomoč mi je bil strokovni sodelavec CSD-ja. Sem mnenja, da če bi se z žrtvami nasilja večkrat pogovarjala v različnih časovnih razmakih, bi dobila več informacij o njihovih težavah o katerih težko spregovorijo. Težko jim je priznati, da se nad njimi izvaja nasilje, saj so žrtve nasilja v največji meri lastne družine. Večkrat so se zgražali nad dejanji in načinom življenja lastnih otrok, še sami ne dojemajo, kakšni so in kašne razlike so med dvema otrokoma istega očeta in matere. Počutijo se izdane in obenem tudi krive. Pripisujejo si krivdo o morebitni slabi vzgoji otrok.

Pri pogovorih in neposrednih vprašanjih o nasilju nad njimi sem bila pozorna na telesno govorico. Opazno je bilo, da so ob konkretnjših vprašanjih povsili pogled, se zamislili ali preusmerili smer pogovora. Menim, da je do realnih informacij težko priti na osnovi enega samega intervjuja.

Starost in izobrazba pri intervjuvancih ni imela pomembne vloge, saj so bili vsi enako deležni različnih oblik nasilja. Iz pripovedi dveh intervjuvank je bilo razbrati, da je bilo in je še vedno veliko več različnih oblik nasilja nad ženskami, kot nad moškimi.

7 ZAKLJUČEK

Sodobne družbe se soočajo z naraščanjem števila starih ljudi, ki so stigmatizirana družbena skupina. Starejši pa so vse bolj podvrženi tudi različnim oblikam nasilja na mikroravni družbenega življenja.

V nalogi sem raziskovala prisotnost nasilja nad starejšimi na območju UE Sežana, ki ga je nakazala raziskava Društva upokojencev Sežana. Leta 2006 je namreč društvo na območju UE Sežana izvedlo nereprezentativno kvantitativno raziskavo o socialnem, materialnem in zdravstvenem stanju ter o potrebah po pomoči in negi na domu. Pri tem pa je 7,1 % anketiranih odgovorilo, da poznajo primere prisotnega nasilja nad starejšimi osebami.

Z raziskavo sem ugotovila, da je na področju UE Sežana prisotno nasilje nad starostniki. V največji meri je prisotno psihično nasilje, tako nad moškimi kot nad ženskami. Psihično nasilje pa je sestavni del vsake druge oblike nasilja, ki se izvaja nad starostniki. Psihičnemu nasilju sledi materialno nasilje, zanemarjanje in zapuščenost. Prisotnosti fizičnega nasilja nad starostniki ne morem potrditi, saj so starostniki o tem težko spregovorili. Strokovno osebje opaza na terenu primere fizičnega nasilja nad ženskami, člani društva pa opazajo tudi primere fizičnega nasilja nad moškimi. Primeri zapuščenosti so opaženi le pri moških. Menim, da gre pretežno za ovdovele moške, ki so ostali samoživeči na kmetiji. O spolnem nasilju na področju UE Sežana iz pridobljenih podatkov ne morem govoriti. Menim, da je med starejšo populacijo ta oblika nasilja tabuizirana in o njej še vedno težko spregovorijo. Prav gotovo pa se je spolno nasilje dogajalo v preteklosti, v največji meri nad ženskami.

Različne oblike nasilja se najpogosteje dogajajo starostnikom v starostni skupini od 70 do 80 let, in sicer v družini, na domu ter v soseski, kjer živijo, s strani sosedov. Temu sledijo bolnišnica, zdravstveni dom in dom upokojencev. Najmanj nasilja se izvaja nad starostno skupino od 50 do 60 let. Menim, da je ta starostna skupina deležna manj nasilja iz njihovega okolja, ker je še vedno delovno aktivna, sposobna skrbeti sama zase, še vedno pa je dobro tudi fizično in mentalno zdravje.

Tako psihično kot materialno nasilje v največji meri izvajajo otroci in svojci ostarelih (partner, nečak, snaha, zet) ter njihovi sosedje. Sosedje so izvajalci materialnega nasilja, vendar v smislu izkoriščanja zemljišča starostnikov. Primeri zapuščenosti so pogostejši v institucijah, bolnišnicah in v domovih upokojencev. Vzroki za zanemarjanje in zapuščenost so najpogosteje pomanjkanje časa svojcev ostarelih, pomanjkanje moralnih vrednot, premajhna

občutljivost okolja na potrebe starostnika, pomanjkanje denarja, maščevanje ter nesocialna politika.

Govorimo lahko o zapuščenosti s strani svojcev, ki naj bi nudili emocionalno oporo. Na delovnem mestu se pogosto srečujem s primeri, ko starostniki pričakujejo od osebja tisto čustveno oporo (gl. Šadl in Hlebec 2007; Šadl 2007), ki naj bi je bili deležni s strani svojcev. Starostnik je tako v institucionalni oskrbi deležen čustvenega oz. psihičnega nasilja s strani svojcev in strokovnega kadra, ki ne more nadomestiti čustvene opore, ki jo starostnik pričakuje in potrebuje od svojcev.

Eden najpomembnejših vzrokov za izvajanje nasilja nad starostniki je pomanjkanje moralnih vrednot (neodgovornost svojcev in skrbnikov, izkoriščanje, dokazovanje moči, okoriščanje, življenjski slog, pomanjkanje moralnih norm, nemoralnost, odsotnost čuta za humanost, premajhna motivacija za urejanje sebe in okolice, svojci pozabijo na ostarele, brezvestnost, brezčutje, brezbriznost, premalo pridobljenih pozitivnih čustev) ter nizka občutljivost za potrebe starostnika in nizka družbena toleranca (nespoštovanje, nestrpnost, depresija, izolacija, maščevanje, izvajanje terorja nad starejšimi, izživljanje stresa nad šibkejšimi, nepripravljenost na reševanje konfliktnih situacij). Eden pomembnih vzrokov za izvajanje nasilja nad starejšimi, ki ga je bilo moč razbrati skozi intervjuje, so stresne življenjske situacije v družinah, ki vplivajo negativno na njihove svojce; bodisi zaradi različnih pričakovanj znotraj članov družine ali zaradi osebnostnih značilnosti posameznika. Menim, da bi v tem primeru imela pomembno vlogo tudi informiranje in formalna strokovna pomoč celotni družini.

Najpogostejša vrsta nasilja je psihično nasilje, ki ima lahko za starostnike tudi resnejše zdravstvene posledice na duševnem področju. Eden izmed vzrokov za izvajanje psihičnega nasilja je pomanjkanje časa in preobremenjenost svojcev ostarelih. Starostniki se psihičnega nasilja nad njimi včasih ne zavedajo, saj so takšen način obnašanja sprejeli kot način življenja. Eden izmed razlogov je tudi zavedanje in sprejemanje takega načina obnašanja, ker gre za člane njihove družine in ker se zavedajo, da jih bodo v višji starosti še vedno potrebovali ali bodo celo postali odvisni od njihove pomoči.

Najpogostejši vzrok za izvajanje materialnega nasilja je denar, najsibo zaradi pohlepa, slabega materialnega statusa mlajših generacij ali celo miselnosti, da starejši ne potrebujejo denarja.

Člani društva upokojencev med drugim poudarjajo tudi pomanjkanje moralnih vrednot in premajhno občutljivost mlajših generacij za potrebe starejših ljudi.

Iz intervjujev lahko sklepamo, da je družina okolje, v katerem posameznik najde svojo zasebnost, a obenem je tudi okolje, v katerem je najbolj izpostavljen nasilju. Ravno ožji člani družine so namreč najpogosteje izvajali različne oblike nasilja nad ostarelimi svojci.

Iz rezultatov sklepam, da lahko vzroke za to iščemo znotraj kriminoloških teorij medgeneracijskega nasilja, ki jih navaja Filipčič (2002): teorija o alkoholu, teorija socialnega učenja in teorija statusne nekonsistentnosti. Vzrokov nasilja nad starejšimi je več, prav gotovo pa jih moramo kontekstualno razumeti in interpretirati.

Glede na rezultate menim, da bi bilo smotrno delovati na medgeneracijski solidarnosti v okviru javnih zavodov, ki bi vključevali starostnike v družbo in obenem osveščali družbo o procesih in potrebah staranja in starosti. Z ustreznim informiranjem bi preprečevali poslabšanje zdravstvenega in materialnega stanja starostnikov in njihovih svojcev, predvsem pa bi bilo dobrodošlo informiranje starostnikov o njihovih možnostih in pravicah. Obenem je potrebno tudi izobraževanje strokovnega kadra, ki deluje s starostniki, za razpoznavanje nasilnih dejanj, saj je kar 25 % anketiranih opazilo nasilje nad starejšimi v okviru njihovega dela. Menim, da je nasilje nad starejšimi težko prepoznavno ter, da je treba za pridobitev ustreznega vpogleda v kvaliteto življenja starostnika spremljati dlje časa. Predvsem zaradi tega, ker starejša generacija kaže bolj tradicionalne oz. patriarhalne vzorce, kot so denimo večja naklonjenost strožji vzgoji otrok, pripisovanje manjvrednostne vloge ženski, višji tolerančni prag do nasilnih dejanj znotraj družine, manjša percepcija problema nasilja v družini in podobno. Starostniki občutijo nasilno ravnanje, ki so mu izpostavljeni, kot osebni neuspeh oz. krivdo zaradi neuspešne vzgoje in posledično nasilna dejanja znotraj družine pogosto zamolčijo oz. prikrijejo.

Smiselno bi bilo opraviti tudi kvalitativno raziskavo med osebami, ki skrbijo za ostarele svojce, in preučiti njihov pogled na odgovornost in skrb za starostnike, kakšne spremembe povzroča ta odgovornost znotraj družin in seveda tudi pri posamezniku. Dobili bi širši vpogled v razumevanje stališča in odnosa srednje generacije do starejše generacije. Zaradi vrednostnih medgeneracijskih razlik pa lahko pride tudi do starostnikovega napačnega razumevanja oz. percepcije določenega, sicer dobronamernega dejanja s strani svojca. Najpogosteje se to kaže v praksi, ko so potrebne razne omejitve zaradi izboljšanja

zdravstvenega stanja starostnika. Vsaka sprememba življenjskih navad za starostnika namreč ni nujno pozitivno sprejeta.

Tekom izobraževanja in socializacije mlajših generacij bi bilo smiselno ozavestiti idejo kritike funkcionalistične teorije o staranju (po Turnerju v Pahor in Domajnko 2007, 271), da ljudje z leti ne postajamo nujno pasivni, temveč prevzemamo druge oblike neformalnega dela, ki pa so kljub neformalnosti družbeno pomembne. Poleg tega se tekom celega življenja vključujemo v družbeno življenje z različnimi stopnjami intenzivnosti.

8 LITERATURA

- Bizjan, Tanja. 2005. Staro žensko telo v mlinu kulta mladosti. *Etnolog* (15): 85-96.
- Blazinšek, Jasna. 2007. *Metoda validacije v slovenskih domovih za stare*. Diplomaska naloga. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Bondevik, Margareth. 2003. Zgodovinski, kulturološki, biološki in psihosocialni pogled na staranje in stare ljudi. *Kakovostna starost* 6 (1): 16-27.
- Bond, John in Peter Coleman 1992. *Ageing in Society, An introduction to social gerontology*. London: SAGE Publications.
- Cijan, Vladimir in Rafel Cijan. 2003. *Zdravstveni, socialni in pravni vidiki starostnikov*. Maribor: Visoka zdravstvena šola.
- Cvahte, Bojana. 2005. *Varovanje pravic starejših*. Dostopno prek: http://www.varuh-rs.si/publikacije-gradiva-izjave/govori-referati-in-clanki/novice/?tx_ttnews%5Bpointer%5D=2&tx_ttnews%5Btt_news%5D=1690&tx_ttnews%5BbackPid%5D=53&cHash=7701b89286 (20. oktober 2009).
- Deželan-Murgelj, Mateja. 2007. *Socialna varnost po upokojitvi – upokojenci na podeželju*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Delovna skupina za nenasilje v zdravstveni negi. 2008. *Zakonske obveznosti zdravstvenih delavcev in delavk pri obravnavi nasilja v zdravstveni negi*. Ljubljana: Cankarjev dom, 4. december. (Predavatelji: dr. Katja Filipčič, Špela Veselič, Doroteja Lešnik Mugnaioni, Irena Špela Cvetežar, mag. Sonja Robnik, Nadja Čobal, Dalida Horvat).
- Fonda, Urška in Darinka Panič. 2007. *Primerjava socialnih stikov starostnikov v institucionalnem okolju in lokalni skupnosti*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Filipovič, Maša 2007. Prostorska determiniranost omrežji starejših in vloga sosedov v časovni perspektivi. *Teorija in praksa* 44 (½): 298-316.
- Filipovič, Maša, Valentina Hlebec in Tina Kogovšek. 2005. Starostniki in njihova vpetost v sosedska omrežja. *Družboslovne razprave* XXI (49/50): 205-221.

Fojan, Dragica, Miha Pogačar in CSD Sežana. 2008. *Medinstitucionalni sestanek: Predstavitev ZPND*. Sežana 16. september.

Glendenning, Frank in Peter Decalmer. 1993. *The Mistreatment of Elderly People*. London, Newbury Park, New Delhi: SAGE Publications.

Hvalič Touzery, Simona in Polona Felicijan. 2004. Dogaja se njej in dogaja se mnogim. Ne bi se smelo. Raziskava o zlorabi starih ljudi v Sloveniji. *Kakovostna starost* 7 (1): 12-20.

Hvalič-Touzery, Simona. 2005. Najstarejši stari ljudje v Sloveniji: demografski pregled. *Kakovostna starost* 8 (1): 2-19.

--- 2007a. Diskriminacija v državah EU. *Kakovostna starost* 10 (2):54.

--- 2007b. *Supporting Family Carers of Old people in Europe, Empirical evidence*. Hamburg: University of Hamburg.

Hojnik-Zupanc, Ida. 1997. Uravnovešeno staranje kot izziv (post)moderne družbe. *Družboslovne razprave* XIII (24/25): 49-58.

--- 1999. *Samostojnost starega človeka v družbeno-prostorskem kontekstu*. Ljubljana: Znanstvena knjižnica FDV.

Hamler, Andrej. 2007. *Osamljenost starega človeka v domu za stare in domačem okolju*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Hampton L., Robert, Thomas P. Gullota, Gerald R. Adams, Earl H. Potter in Roger P. Weissberg. 1993. *Family Violence, prevention and Treatment*. London: SAGE Publications.

Hlebec, Valentina. 2003. Socialna omrežja starostnikov v Sloveniji. *Družboslovne razprave* XIX (43): 171-182.

--- in Tina Kogovšek. 2003. Konceptualizacija socialne opore. *Družboslovne razprave* XIX (43): 103-125.

--- Anuška Ferligoj in Polona Dremelj. 2003. Omrežja socialne opore Ljubljančanov. *Družboslovne razprave* XIX (43): 183-204.

- Javornik, S. Jana. 2006. *Socialni razgledi*. Ljubljana: UMAR.
- Jošt, Špela. 2005. *Stanovanjska oskrba starostnikov v Sloveniji*. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
- Kjuder, Branko. 2008. Intervju z avtorico. Sežana, 20. september.
- Kožuh-Novak, Mateja, ur. 2005. *Starejši o nasilju nad starejšimi v Slovenski družini, Zamolčane zgodbe*. Ljubljana: NUK.
- Kristančič, Azra. 2005. *Nova podoba staranja – siva revolucija*. Ljubljana: NUK.
- Kranjc, Ana. 2003. Družbeni položaj starejših. *Kakovostna starost* 6 (4): 2-8.
- Kump, Sonja in Sabina J. Krašovec. 2005. Izobraževanje – možni dejavnik krepitve moči in vpliva starejših odraslih. *Družboslovne razprave XXI* (49/50): 243-261.
- Lah, Ida. 2007. *Kakovost življenja starostnikov v Evropi*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Lukan Civič, Maša. 2005. Neenaka dostopnost do storitev v neposredne socialne oskrbe v bivalnem okolju. *Kakovostna starost* 8 (4): 17-23.
- Medvešek, Blaž. 2002. *Staranje prebivalstva in prehod iz zaposlenosti v upokojitev*. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
- Malley-Morrison, Kathleen in Denise A. Hines. 2004. *Family violence in a cultural perspective, defining, understanding, and combating abuse*. California, United Kingdom. India: SAGE Publications.
- Majhenič, Mirijana, ur. 2005. *Podobe starosti jutrišnjega dne; Ali smo pripravljene na starost jutrišnjega dne?* Maribor: Splošna bolnišnica.
- Malačič, Janez. 2003. *Demografija. Teorija, analiza, metode in modeli*. Univerza v Ljubljani: Ekonomska fakulteta.
- Mesec, Blaž. 1998. *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Univerza v Ljubljani: Visoka šola za socialno delo.

Mozetič, Klemen. 2008. Interviju z avtorico. Sežana, 30. oktober.

Murrell, R. Amy, Rhonda M. Merwin, Christoff A. Karen in Kris R. Henning. 2005. When parents model violence: the relationship between witnessing weapon use as a child and later use as an adult. *Behavior and Social Issues* 14: 128-133.

Novak, Mojca. 2000. Old social risk in a new Light-The old age. *Družboslovne razprave* XVI: 23-33.

--- 2003. Omrežja socialne opore prebivalstva Slovenije: uvodni razmislek. *Družboslovne razprave* XIX (43): 99-101.

--- 2004. *Omrežja socialne opore prebivalstva Slovenije*. Ljubljana: NUK.

Pahor Majda in Barbara Domajnko. *Zdravje starejših ljudi v očeh strokovnjakov*. 2006. Dostopno prek: http://www.vsz.uni-lj.si/Starostniki/Zbornik/3_PahorDomajnko.pdf (5. maj 2009).

Pavliha Milan, Bojana Cvahte, Janez Drnovšek, Doro Hvalica, Petra Morec, Vid Pečjak, Peter Rebernik, Anton Škerlj, Anka Tominšek, Martin Toth, Janez Urbas in Angelca Žiberna. 2006. *Pravice in soodgovornost življenja v starosti*. Ljubljana: NUK.

Pečjak, Vid. 2007. *Psihologija staranja*. Bled: samozaložba.

Peroša, Katja. 2008. *Potrebe starih ljudi na podeželju in slovenski Istri*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Puchkov, Pavel Vasilyevich in Said S. Damzaev. 2007. *Limned The Journal of Adult Protection*. Brighton: Pavilion joumab.

Ramovš, Jože. 2003. *Kakovostna starost; socialna gerontologija in gerontagogika*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.

SURS. 2009a. *Letopis 2008*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=2079 (12. september 2009).

--- 2009b. *Letopis 2007*. Dostopno prek: http://www.stat.si/letopis/index_letopis.asp (12. september 2009).

SZO. 2006. *Discussing screening for elder abuse at primacy health care level*. Dostopno prek: http://www.who.int/ageing/publications/discussing_elder_abuse.pdf (5.maj 2009).

--- 2007. *WHO Global report on falls prevention in Older Age*. Dostopno prek: http://whqlibdoc.who.int/publications/2008/9789241563536_eng.pdf (5.maj 2009).

--- 2008a. *National report on elder abuse in austria*. Dostopno prek: http://www.who.int/ageing/projects/elder_abuse/alc_ea_aut.pdf (14. april 2009).

--- 2008b. *Abuse of the Elderly*. Dostopno prek: http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/global_campaign/en/chap5.pdf (5. maj 2009).

Suša, Maja. 2005. *Staranje prebivalstva v Evropski uniji*. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.

Slovenska zakonodaja. 2008. (KZ – UPB-1). Ur.l. RS, št. 95/2004. Dostopno prek: http://www.zakonodaja.com/zakoni/v/1/kz_upb1/cleni/299.clen/299.clen (20. december 2009).

Sedmak, Mateja, Ana Kralj, Zorana Medarič in Blaž Simčič. 2006. *Nasilje v družinah v Sloveniji*. Koper: UP Znanstveno raziskovalno središče.

Šadl, Zdenka in Valentina Hlebec. 2007. Emocionalna opora v omrežjih srednje in starejše generacije v časovni perspektivi. *Teorija in praksa* 44 (1/2): 226-253.

Šadl, Zdenka. 2005. Družbene spremembe, travmatične emocije in emocionalna opora. *Družboslovne razprave* XIX (49/50): 223-242.

--- 2007. Čustveno doživljanje starostnikov. *Socialno delo* 46 (1/2): 13-19.

Štrancar, Klelija in Majda Pahor. 2007. Umiranje kot družbeni pojav. *Socialno delo* 46 (1/2): 21-31.

Švab, Alenka. 2001. *Družina: od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Voljč, Božidar. 2007. Zdravo staranje. *Kakovostna starost* 10 (2): 2-8.

Veber, Suzana. 2004. Zloraba starih ljudi in nasilje nad njimi. *Obzornik Zdravstvene nege* 38: 149–157.

Varuh človekovih pravic. 2008. Dostopno prek: <http://www.varuh-rs.si> (5. maj 2009)

Vanček, Nataša. 2007. *Primerjala analiza sistemskih pristopov k obravnavi spolnega nasilja nad otroki in mladostniki*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Vertot, Nelka. 2008. Prebivalstvo Slovenije se stara - potrebno je medgeneracijsko sožitje. Ljubljana: SURS

Wilson, Gail. 2003. Globalizacija in podpora v starosti. *Kakovostna starost* 6 (1): 4-15.

Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND). Ur. l. RS 16/2008. Dostopno prek: http://www.zakonodaja.gov.si/rpsi/r04/predpis_ZAKO5084.html (10. marec 2008).

Zalokar, Nataša. 2006. *Emocionalna opora starostnikov v občini Domžale*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Združeni narodi. 2006. *World population prospects: The 2006 revision (population ageing)*. Dostopno prek: http://www.un.org/esa/population/publications/wpp2006/wpp2006_ageing.pdf (5. maj 2009).

Žižek, Slavoj. 2007. *Nasilje*. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo.

9 PRILOGE

PRILOGA A: Intervjuji

(I1) INTERVJU 1: Par: mož in žena, mož alkoholik, psihično nasilje nad ženo. Mož ima 63 let. Živita na vasi v hiši, imata kmetijo in zemljo. Včasih sta kmetovala in bila zaposlena. Gospo bom poimenovala Agata, gospoda pa Bine.

Ob prihodu je mož vidno vinjen. Žena je po operaciji kolka pokretna, vendar odvisna od ortopedskega pripomočka. Pogovor vodi mož, ženi skače v besedo. Moža zanimajo denarni dodatki, mene sprejme kot pravnico, ki je prišla pogledat njihovo stanje z možnostjo dodelitve kakšnega denarnega dodatka. Kljub razlaganju kdo sem in zakaj sem tam, mož ne razume moje vloge. Živita v stari kmečki hiši, majhno stanovanje, dokaj vzdrževano, skromno. Ob prihodu v stanovanje se vonja alkohol.

1. Kdo vam pomaga v gospodinjstvu?

Agata: "Mož, mi pomaga, skuha kafe, sej mi mora pomagat." In nadaljuje: "...ku sm bla jaz u bolnici so mu na centru zrihtali, da je meu za jest... in je klicaru na center za pomoč, ku ni blo mene."

V besedo vskoči mož Bine: "Seveda ji pomagam, ji skuham kafe in vse ji prnesem."

Bine: «Če mi rabi it u trgovino me on (socialni delavec) zapelje... a si pršu... dougo te ni bilo, ..lahko bo pršu večkrat, da bi kej prnesu..."

2. Ali imate kmetijo? Kdo vam pomaga v gospodinjstvu? Imata zemljo vendar je ne obdelujeta, ker nimata pomoči. Mož je v sporu s sosedi, veliko se tožari. Včasih sta jo obdelovala. Za gospodinjstvo skrbita sama, socialni delavec moža včasih pelje v trgovino ali kaj prinese. Če gre gospod kam sam, se ga po poti nazaj napije. Negovalke pridejo dvakrat tedensko.

Agata: "On je pokosil, nagrahila sem jaz in nakladala na nakladalko "

Mož neprestano skače v besedo ženi in izpostavlja njegove stare zdravstvene težave, navkljub temu, da je njegova žena trenutno odvisna od ortopedskega pripomočka po operaciji kolka in ji ne dovoli, da bi povedala o svojem zdravstvenem stanju.

Po ženinem mnenju se mož ne izraža lepo in ga na to opomni: "joj kašne besede uporabljaš." Nekajkrat med pogovorom povzdigne glas nad ženo, uporablja veliko kletvic. Žena ga v nadaljevanju pogovora ne opozarja več na neprimerne izraze, ampak povesi glavo ali pa zamaje z glavo gledajoč v tla. Gospod Bine pravi, da je njegova mati večkrat rekla: "hot si matr jebat"...in da on tako od vedno govori. Socialni delavec potrди, da ni fizično nasilen ampak verbalno pa zelo, do žene in sosedov.

3. Ženo vprašam, če ga ni uspela naučiti lepega govorjenja in manir?

Agata: " Močim, ..kašn bot kej rečem,..."

4. Vas kaj posluša?

Agata (gleda v tla) »mmmm... kokr je..."

Bine: "Sej me mora poslušat"... ona odkima in pogleda v tla.

Bine pravi, da jo ima rad: «Sej sva že 33 let skupaj,... sam da mi ne bo ujdla..."

Gospod Bine je bil zaposlen kot kurjač na železnici, gospa je bila delavka v tovarni, oba imata osnovnošolsko izobrazbo. Gospa ima voziško dovoljenje, njemu so ga policaji vzeli zaradi alkohola.

5. Gospod je verbalno nesramen. Pritožuje se nad socialnim delavcem in CSD, uporablja kletvice, povzdigne glas in maha z roko: "Vas bom prjavu, vseh,... sem šel v trgovino in ste mi zablokirali račun."

S CSD je bilo dogovorjeno, da mu mesečno odrejajo denar za nakup v trgovini, ker je gospod v nasprotnem primeru vse zapil. V mesecu januarju so jima s CSD nudili 100eu socialne pomoči, vendar ga nista prejela.

Agata:"Socialna delavka je poslala 100eu v januarju, ma ih ni bilo, ne vem kam so šli" obenem pogleduje v moža. Mož samo z povzdignjenim glasom potrди da jih ni bilo. Mož jih je zapil. Gospod se pritožuje, ker mora plačevati 100eu mesečno za negovalno oskrbo žene po prihodu iz bolnišnice.

CSD mu je uredil prehrano v času hospitalizacije njegove žene, z neprimernimi izrazi in kletvicami se pritožuje nad hrano in kvaliteto storitve. Večkrat je ženi že zapil pokojnino.

6. Kaj počnete tekom dneva?

Agata:"Posedam, gledam TV...ma kej skuham,... in tko,... pometem,... ja Tv... in taku..."

"Rada bi kaj prebrala, ma je mož odpovedu vse časopise."

Bine:"kej ne,... ne bom jaz plačavu teh časopisu,... je drago vse ratalo."

7. Ali prideta s pokojninami skozi mesec? Imata 2 pokojnini.

Bine:"Ja pridemo. Neki zapijem, pokadim... in ja pridemo skoz mesec."

8. Imate kaj sorodnikov? Ali kdo pride k vam na obisk?

Bine:"Ne pridejo, malo pridejo". Žena z večjo mero tolerance zagovarja njene sorodnike, medtem ko mož z očitajočim povzdignjenim glasom očita to, da ne hodijo na obiske. Z ponižujočimi podvprašanji in očitki izkaže neodobravanje in preziranje sorodnikov z ženine strani:

Bine:"Ma ja kaj samo enga mulca ima, kej je to... sej ni nit poročena, kej bo to..."

Agata:"ma je z vsemi skregan,... nečakinja pride na obisk,... mogoče za veliko no"

9. Koliko časa pije mož?

Agata:"Že celo življenje,... ma enih 20 let."

Bine:"Žena je bila na zdravljenju v Idriji." z vsebino, ki se dotika žene preusmeri vsebino pogovora.

Agata:"Zaradi živcov..."

Gospa tiše govori z povešeno glavo.

10. Koliko je gospod kriv, da je šla gospa v Idrijo? Tišina, ona me pogleda z podpornim nasmehom in se zasmeje... Mož zanika, da je njegova krivda.

Agata(gledajoč v tla):"Ne vem... zakaj sem šla v Idrijo,...ne vem... za živce..."

11. Koliko je pijača kriva?

Bine:"Neč kej pijača, neč ni kriva..." Ne odgovori direktno na vprašanje. Pije vino, pivo ne sme. Bine:"Nism ze 2 dni nič pil, ne včaraj ne danes..."

Žena se hitro oglasi z opozorilnim tonom: "ooooo..."

Mož prizna, da pije. Bil je na zdravljenju tudi on, zaradi pijače.

Bine:"Zdej pa tud popijem še kašn glaž vina..." vino kupuje. Popije 1 liter vina. V šali pove, da 5 litrov. Žena ne pije. Niti pri kosilu. Mož je še ni videl piti alkohola. Mož primerja ceno kokte s ceno vina.

12. Zakaj je začel pit?

Bine:"Ztu k mi dopade. Piu bm duklr bm žiu. Sej ga ne pijem duosti. Ga ne spijem 1litr. Ma lih zdej ga grem spit en glž".

Ampak se pred menoj ne upa piti, pravi da se me boji.

Bine:"Ne smem pred vami, se vs bojim".

Žena pove z povešeno glavo, da jo ne briga, če mož pije. Gledajoč v tla s povešeno glavo pove, da se ne pozna kdaj popije kaj več. Očitno je, da noče o tem govoriti. Pove, da ona ne pije, da zjutraj popije kavo.

Bine:"Vode sploh ne pijem,... jaz pijem sam vino". Žena potrди, da pije samo vino, le zjutraj skupaj popijeta kavo.

13. Žena pove, da je vedno isti. Včasih je rad plesal in se veselil.

Agata:"Zmjrm je biu za kašne neumnosti".

14. Sosedje hodijo kaj na obisk? Vas ima 65 prebivalcev.

Agata: "Ne, nihče,..." Bine: "ne sosedi ne pridejo, ... ma kaj jebenti boga, če mi hočejo vse pobrat, ... un сосед mi ja kar pobral parcelo... vas bom prijavo useh."

Socialni delavec: "je z vsemi skregan".

15. Imate kaj sester, bratov? Agata ima 2 sestri... mož razloži od kje so in kje so.

Bine: "Ma neč ne pridejo na obisk, un dan je klicala... una tamala..." Agata: "Nečaki ne pridejo, mogoče za veliko noč... Po telefonu se slišmo, mogoče pridejo". Sorodniki po njeni strani včasih kdaj pridejo. Bine: "nečakinja pride na obisk, ... zdej so ubili bika, in bo dobila dosti soudu". V istem stavku se jezi na sosede, sorodnike, tudi CSD. Drugim pripisuje razno razne krivice. Grdo govori o policiji, ker so ga že večkrat dobili pijanega ali ga celo domov prpeljali, ter ga obenem po zakonu opozorili kaj sledi, če ga še kdaj dobijo v vinjenem stanju.

16. Gospod Bine mi očita, da sem tam pri njih zaradi denarja, da bom za to kaj dobila plačano. Vprašam ga zakaj ima tako veliko željo po denarju? Ne dobim odgovora, temveč začne grdo ogovarjati državne institucije. Gospod je večkrat grozil uslužbencem CSD, socialnemu delavcu ki hodi k njemu na teren.

Bine(besno): "Če boš prišel k meni, ti bom razbil cel avto". Jezen je na vseh, pravi, da: "Zato ker mi ne pomagajo" Socialnemu delavcu očita: "nej kej nardi, ... nej mi pokosi vrt..." Sam ne more fizično delati več, ker je pod vplivom alkohola.

17. Ko ne bosta več mogla skrbeti zase nameravata v dom upokojencev. Vendar bi raje bila doma. Skrbi ju kako bosta uspela plačevati oskrbo v domu. Računajo na pomoč občine.

18. Gospa je hodila k maši. Gospod kliče župnika ko potrebuje prevoz.

Bine: "Še župnik mi da kdaj kej za hrano."

Ali ste živeli kot je učila cerkev? Ne odgovori na vprašanje, če so živeli po cerkvenih zapovedih. Agata: "Vsak po svoje." Bine: "Ma kej te briga".

19. Gospod, se odpravi iz dnevne sobe, kjer je potekal pogovor. Gre na kozarec vina. Medtem izkoristim priložnost in se skušam pogovoriti s ženo. Žena pove, da ji mož nič ne "pogospodini", včasih pa ji je pomagal. Prepušča gospodinjstvo ženi. Bila je bolj pripravljena na pogovor, vendar se je mož hitro vrnil in je obmolnila.

20. Bine: "Nimam izpita nima nič". Ko je bila žena odsotna zaradi bolezni, ni bil sposoben skrbeti zase, bil je obupan, neprenehoma je klical na CSD za pomoč, ni plačeval računov. CSD mu je ponudil možnost, da mu urejajo uradne zadeve s tem, da mu CSD zablokira račune in oni prevzamejo skrb za tekoče račune. On se je strinjal, da mu plačujejo in tedensko prinesejo iz trgovine kar potrebuje. Žena se je vrnila iz bolnice. Računov niso odblokirali in od takrat ima blokirane račune. Mož pričakuje, da ga bodo drugi okoli vozili in zanj skrbeli, zanaša se na druge, sam ni sposoben ali noče skrbeti zase. Je pa vedno iskal priložnosti za tožit kogarkoli, ki mu ni bil po godu. Obsoja, krivi, toži.

21. Zadovoljni so ko pride socialni delavec, vendar še vedno nerga in toži, obsoja.

Bine: "Ti se lahko usedeš u auto in lohku greš kamr češ." Imata avto v garaži a ga ne uporabljata, ker gospa ne more več voziti. Ukazovalno reče socialnemu delavcu naj ju kdaj kam vendarle pelje.

22. Ženo pohvali, da ni bilo boljše kmetice kot je ona. Ne pohvali je direktno in ne potrди moje trditve, "da je lahko ponosen nanjo." Gospa je vozila avto in njega okoli, hodila sta pohajat po šagrah se veselit. Predvsem ob nedeljah. On je na "šagrah" pil.

Agata: "Zmerom je bil za kašne neumnosti... je zmerom isti..."

23. Gospod vodi pogovor in temo pogovora, žena mu sledi in potrjuje, je precej zadržana in tiha, dokončuje njegove stavke, a jo kmalu preglasi.

Kdo drži komando pri hiši, vi ali mož? Agata: "Komando drži on pr hiši, .. ne jz neč... prav neč... jaz moučim, ... kašn bot kej rečem..."

(I2) INTERVJU 2: gospa stara 76 let, ki jo bom poimenovala Cilka, živi na vasi, skrbi sama zase, relativno dobrega zdravja, po njenem mnenju. Vdova je že 16 let. Gospa je občasno depresivna, težave ima s kostmi, koleno, gospa ima težave s kratkoročnim spominom, mladosti se spominja. Ima dva otroka, sina in hčer. Gospa ima urejeno majhno stanovanje v kmečki hiši, vidi se da skrbijo zanjo. Povemo ji, zakaj sem pri njej, če mogoče pozna kakšen primer nasilja nad starejšo osebo. Ob prihodu ogovori socialnega delavca: "o kako lepo... je prav da si pršu, sem vesela vsakega obiska, da kej poklepetam."

1. Ali kaj veste o nasilju nad starejšimi? Ali koga poznate?

"O jaz o tem ne vem nič. Maja ku mi je mož umru, ta moj sosed je hodu dol k meni, ma kej misleste... da za neč? 10 let mlajši! Sem mu povedala,... in ga nagnala nej kar gre."

Pove, da je ta sosed potem spoznal gospo, katera je imela 3 otroke in se ga je "oprijela", potem je začela pijančevat. Gospa je mnenja, da se v življenju vse obrne, in tako ali drugače vrne.

2. Ali koga poznate, ki ni preskrbljen, ko njihovi svojci ne skrbijo zanje?

"Ne jaz res ne vem, da bi jaz vedla... kar se tiče naše KS. Kar jih je vem da jim prnesejo za jest iz doma, ti ki so sami."

3. Ali poznate koga ki bi zahteval denar od ostarelih svojcev?

"V sosednji vasi so ene pokradli, vedeli so da so sami doma. V naši vasi je precej mirno, imam precej dobre sosede, mi pomagajo, pridejo vsak dan... pridejo zvečer."

4. Ali vas kdo obiskuje?

"Imam precej obiskov,... hodijo k meni... župnik, sosedge, svojci... ma jaz ne vem zakaj, vsak pride k meni... imam strašanskih obisku... za soseda imam 2 mlajša od mene, pohlepni, bi pobrali, pokrali... sem jim dala grunt za obdelavat... ma da bi rekli hvala ne, neč mi ne dajo za uslugo... so pohlepni. Sin jim pove, da naj dajo najemnino al kej za pod zob, se še niso zjasnili... neč še niso dali".

Gospa je bila stara 11 let ko ji očeta ubijejo, sama se je naučila skrbeti zase Ima sina, ki je šel dokaj mlad od hiše.

"Vam povem sem puvedla sini, da je prou da je šou taku mlad od tle od duma, da je šou od teh ljudi, so pohlepni ti ljudje... sam nikdar jim ni zadosti... kej čem jaz mojmi grunti, da so krwone čiste da jih obdelavajo."

Pove, da ji iz trgovine kdaj kaj prinesejo, preračunajo pa ji tudi več kot je.. "Tud u trgovini, kej misleste, mi kej prnesejo ma mi tudi več zaračunajo"

5. Pohvali svojega svaka, da ji je ogromno pomagal po smrti njenega moža.

Vnuka ne pohvali, stari so 6 let.

So navihani?, "Ne ne, so prou žleht..." Pokaže slike in pravi kako jo ogovarjajo: "Štefanija kej se kej krepaš? Kej se bom ko se nimam s kom, veste kaj mi reče,.. veš kej nona stvar je pa taka... sin od hčere... veš kej ti nona, si dubi enga moškega, fajn ga posexej in bejšta se krepat pole... tu mi je reku otrok 5-6 let star." Pravi, da so mlajše generacije "žleht."

Gospa je zelo ustrezljiva, ponuja kavo, sok.

6. Kako se razumete s sosedi? Ima pohlepne sosede..to večkrat ponovi. Ene sosede pohvali. Druge graja. Sosede njenih let pridejo k njej na obisk. Njena generacija ne hodi k njej na obisk. Ne bere nič, TV gleda.

7. Kdo vas obiskuje od svojcev? Otroci jo vsi obiskujejo tudi zeti, vnuki. Ona skrbi zase, nudili so ji soc. storitve Ampak:"Dokler sama pospravm, poribam, skuham... je ne rabem..." Odklanja soc. pomoč. Hči ji pride občasno generalno pospraviti.

Potoži, da včasih sama od sebe joče, zaradi depresije ampak se tudi smeje, poje, ima obiske, je družabna, zgovorna, verna, veruje v nekaj "kar je nad nami"... ni živela po cerkvenih zapovedih, veruje pa v nekaj. Pravi: "Da se v življenju ve vrne in obrne."

8. Mislite da se starim ljudem godi krivica? Zakaj? "Se kregajo, pohlepnosti je dosti..." Pravi, da ne pozna ali da bi slišala, da bi se komu godilo slabo:"na vasi tle smo vsi prijatli..."

9. Verjame v višje zakone narave:"Tle en sosed, ku se niso najbolj razumeli, je umru... in mi je ta reku, ku je pohlepen, da je prou vesel, da je umru... ma ti povem, da ni blo 6 tednov, ko je umru njegov zet... in je bla žalost v hiši..."

10. Imeli so kmetijo, živali, prašiče, 9 glav,... Svoje otroke je učila delovnih navad in spoštovanja:"Ne opravljanja, špetanja-zajebavanja... ma poštenosti in spoštovanja,... Včasih so bli lumpi, za denar so radi igrali karte... ma svoje otroke sm uzgajala s spoštovanjem."

11. Včasih so preprodajali živila v Italijo, Trst. Nosili so čez mejo živež. Cilka:"ma smo bli povezani med sabo, se ščitli... ma med sabo so se tudi zatoževali, da so lahko prišli do hrane in bogastva."

12. Je zadovoljna s seboj in načinom življenja, včasih je bolj slabe volje zaradi depresije:Ssem srečna ja,... ma doker lohku sama skuham, pometem,... sej mi tud kej moji pomagajo... Jmam zatega zeta, zet od vnukinje je zlat,... ma zatu ker ga ker ga baba komandira... sin je tudi tu blizu" Svojce pohvali, da so lepo vzgojeni, ne preklinjajo, ubogajo. Pravi, da je otrokom dala vse z možem:"Naučila sm jih spoštovanja... sem srečna, ja..."

13. Zakaj mislite, da so se med seboj svojci kregali? Gospa pove zgodbo njene sosede.

"Soseda, je šla na štajersko u zdravilišče. Je pršla ku vdova po nasvet k meni, ali nej se še enkat poroči, vzame družga moškega. Sem ji dala lep nasvet več,... buljšega ku sodnik..."Zora, če ti rabiš moškega, da prou rabiš samo moškega, ga dobiš na vsakem vogali,... ma pred matičarja in pred Boga jaz ne bi šla nikdar več." Ma ona je vseeno se oženila, ona jih ima... 1925 letnik. Je bila v Ausvizu, otrok njegov-sin-pastork je star, so stari vnuki nekej čez 30 let bli. To je blo 16 let nazaj in tud pole se je to dogajalo... sem šla k njej,... dobila sm jo v sobi, sedela je na stolu, imela je zavito glavo u eno cunjo in ti otroci so jo polivali s sladkim sokom, po glavi... drugi dan je prišla k meni in pokazala ko je bila vsa črna... tepli so jo doma... Njen mož jo je tepu,... Sin od moža je imel še 3 sinove, vnuke... so jo trpinčili. Bili so žleht."

Ali Vam je kaj potožila zakaj so ji to delali? "Pet jih je bilo v hiši, ma so bili "leski" niso bili njeni... očitali so ji (nevesta od sina od moža) ji je rekla, da bi blo boljš če bi jo v aušvicu podgana pojedla... Boljše je bit vdova..."

Zakaj ni poiskala pomoči? "Če bi name skočila ena osa, bi jo ubila, ma če bi name skočilo 10 sršenov, pej jih ne bi mougla. Policije ni klicala, da kej bi ji policija naredila, ni imela zaupanje v policijo. Ma kej če policija? Neč ni klicala na pomoč... Bili so njeni, žleht... Človek če se rodi žleht, je žleht... Nevesta ni bila spoštliva, podobna hitlerju..."

(I3) INTERVJU 3: Gospa poimenovala jo bom Danica, je v domski oskrbi, prišla je na lastno željo, sin jo materialno izkorišča. 8 let že živi v domu. Težko govori. Ima 82 let. gospa je bila učiteljica, dvakrat poročena. Iz prvega zakona (ločila se je ker je mož imel drugo žensko) ima enega sina iz drugega zakona še enega sina, kateri materialno ni preskrbljen, živi od socialne podpore. Z enim otrokom, nima stikov, odšel je v tujino pred 10-mi leti, ima svojo družino. Popolnoma je prekinil stike. Po pripovedovanju CSD, drugi sin, ki živi v njenem stanovanju se z njo večkrat skrega. Gospa slabo sliši. Ima veliko bolečin po telesu. Ima italijansko pokojnino, vendar še vedno pravi, da nima denarja. Tudi sestra ji daje po 200eu na mesec. Veliko denarja daje sinu ali pa ji tudi sam vzame.

1. Gospa ima sina, ki nikjer ne dela, dobiva socialno podporo in živi v njenem stanovanju. Sin se prehranjuje v gostilni in rad pije pivo.

Danica:"Ne pije dosti ene 3 pive na dan. Ima kompanijo s katerimi pije. Ne samo ob kosilu tudi izven. Plačuje sam s svojim denarjem. Ima socialne podpore 200eu... Ostalo mu dam jaz denar." Položnice mu plačuje mati-gospa Danica. Sin ima nekaj prijateljev s katerimi hodi ven. Gospa je mnenja, da:"so piski prijatelji... ga ne izkoriščajo... ma so vsak dan je v

gostilni." Sin ji pove vedno kje so kaj bil ali pili, včasih obiščejo tudi po 2 gostilni. Gospa pravi, da k njej pride vedno trezen.

2. Z domsko oskrbo je zadovoljna, skrbi zase kolikor upa. Prehrano, nego in zdravnika ima preskrbljeno.

3. Ali vas kdo obiskuje? "Malo berem malo knjige, časopise." Od svojcev nihče ne pride na obisk, da bi ji karkoli bral. Sin pride vsak drugi dan k njej, prinese ji kaj iz trgovine. "Ja,... sin pride vsak drugi dan,... prnese kaj iz trgovine,... pride po denar, ja tudi... Pride po denar... ja kaj pa čem"

Socialni delavec:"Vzame ji denar, pred njo. Jo vpraša, a ji tudi vzame. Sin ima 53 let."

Ima še eno sestro v Italiji, pogosto se slišijo po telefonu, z njo se dobro razume, je starejša od nje. "Nečaka sta bla tu pred 2 leti,... ja sestra pride ko upa,... sestra pride sama z vlakom. Jaz pa grem k sosedi,... pije kavo,..."

4. Gospa je hodila v cerkev:"vsako nedeljo... ja sem živela precej po cerkvenih zapovedih... otroke sem v tem vzgajala... sta bila oba pri obhajilu, birmi..."

Pravi:"Je pomembno, se mladi spoštujte,..."

12. posvetila se je sinovom, kolikor se je upala... "Šli so po svoji poti..." Sin je delal, občasn, kot knjižničar in je zelo navezan na njo. "Danes ni prišel, vsak drugi da pride približno... nima avta, nimamo denarja, mi imamo majhne penzije..."

13. Med pogovorom se hitro utruji. Gospa je zaskrbljena nad njenim zdravstvenim stanjem in boleznijo. Potoži, da pije uspavala ampak vseeno slabo spi, ponoči poležava in razmišlja, pravi:"Mi hodijo misli po glavi, da mi ne pustijo spati..."

14. V dom se je odločila, da pride:"Ker se nisem razumela s sinom... ni govoril z mano,... me je tudi žalil... me ni spoštoval preveč, ne..."

Ali vas je tepel? Danica:"V življenju je slabo in dobro. Veste sin se je zdravil v Idriji... na žiucuh je bil bolan, je norel, ni nobenega spoštoval... je kričal na ljudi"

Ali je kričal tudi na vas? Danica (gleda v tla in tišje odgovori):"Ja ..tudi malo, ja..."

15. Kako ste se in ste se razumeli s sosedi? S sosedi se je dobro razumela ni imela veliko stikov z njimi, a tudi konfliktov ne. V domu ima eno prijateljico s katero pijeta kavo in skupaj kadita in se tudi kaj pogovorita. Prijateljic doma ni imela. Kako to, da niste imela prijateljic?

Danica:"Ne vem zakaj ne... tak karakter..."

Ali greste še kaj na svoj dom? Danica:"Ne,.. ma rada bi šla, saj je bil moj dom... ko je prišla sestra na obisk, jsem šla domov z njo in sin ni hotel odpreti..." Ne vem zakaj ji ni hotel odpreti, večkrat tudi uslužbencem CSD ne odpre vrat. Pove, da ne ve kaj sin dela cele dneve, po sklepanju in pripovedovanju največ posluša radio, plošče, ker ima doma ogromno plošč. Predvideva, da mu je uspelo si nakupiti plošče s socialno podporo.

16. Kako se sin razume s sosedi na vašem domu? Danica:"Ja jih pozdravi". Gospa ne pozna sinovih prijateljev pove da je imel partnerico-prijateljico, ki pa je naredila samomor.

Danica:"Imel je prijateljico,... ma je naredila samomor... Bila je velikokrat pri nas na obisku... pred 10 leti je to bilo... ona je bila stara 25 let."

Ali veste zakaj je naredila samomor, ali je kaj napisala? Danica:"Samomor je naredila, ker ji nekaj ni pasalo, ne vem kaj.... ne vem če je imela težave,... pravili so da je bila noseča, ma jaz ne verjamem. Sina je to prizadelo, bil je že pred tem samomorom bolan na živcih, ma zaradi tega se mu stanje ni poslabšalo...."

1. Z drugim sinom nima stikov. Pravi, da je lepo skrbela za njiju, da so se doma bolj "na tiho pogovarjali" S sinom iz prvega zakona je skušala vzpostaviti stik, a ji to ni uspelo. Danica:" Sin ni imel stika,... ne me ne pokliče,... ni dobil službe in je odšel,... je dosti takih, ki nimajo stikov z otroki." Sin, kateri še vedno živi v njenem stanovanju je izgubil očeta ko je imel 5 let, pravi, da ga je v otroških letih zelo pogrešal.

18. Za urejanje financ in plačevanje položnic ji pomaga CSD in njena sestra, ki ji priložnostno pošlje nekaj denarja. Položnice od stanovanja v katerem živi njen sin plačuje ona. Večkrat omeni, da je še vedno njeno stanovanje, in da ona skrbi za to stanovanje. CSD zaradi razmer

ima kontrolo nad njenim finančnim stanjem prilivi in odlivi, vendar še vedno gospa sama plačuje in dviguje denar, čeprav ga sama za svoje potrebe ne potrebuje toliko kot ga dviguje. Gospa se obrne na razne formalne oblike pomoči, ko ji začne primanjkovati denarja in takrat ji skuša rešiti situacijo CSD. Danica: "Ja poglej ti (socialnemu delavcu) moje račune in položnice, je treba plačat, ... denar rabim za živet... pa pridi še kaj"

(I4) INTERVJU 4: Gospa, poimenovala jo bom Eva, je stara 77let. Gospa je vdova 36 let, živi sama v stari kmečki hiši. Bivalni prostor ima precej zapuščen in zanemarjen. Sama skrbi za nekaj zemlje in nekaj glav živine. Ostalo zemljo, vinograde, obdeluje njen sin. Sama si prideluje ozimnico, zelenjave, sama si kuha dnevne obroke. Mlajši sin jo materialno izkorišča in je verbalno agresiven do nje.

1. Ali imate koga, da vam pomaga? Eva: "Nekaj mi naredijo po njivah"

2. Kako ste sedaj s sinom? Eva: "Eee boljše kot je bilo, se vas bojijo... če bi vedela bi prej poklicala."

3. Kakšne probleme ste imela? Eva: "Nič nism več v hiši... ku od starega človeka ni to ku je blo kašn bot... Neč nistem, nimam besede, tiho bodi, ne ukažem neč več... So me meli pod komando... Ma vndar je še vse moje... živijo v mestu... pridejo... Ma jz rabim mir... Ustanem ob 6 zjutro... Ma tazga človeka ne rabi nobeden več, sem delala zadosti jaz... od nikjer nism nič dobila... Sem jaz jih na svojih ramah gor spravla."

Gospa se ne razume z enim sinom, ta ne živi v bližini njenega doma. Pravi, da se z njim ne razume odkar je postala vdova. Večkrat ponovi: "starega človeka ne mara nobeden..."

4. Kakšne probleme dela sin? Eva: "Da nič ne ukažem... me je kašn bot zmerju... glede denarja sedaj mouči... je reku, da bom dobila 2 penziji, ... sem rekla ti si hodu delat, si dubu svoje ma jaz ti nikdar nism očitala... Pravi, da bi morala dat v hišo..." Pove, da nevesta od tega istega sina žena, ji je večkrat odgovarjala: "Mi je odgovarjala, sem rekla, da sem tolko let tu in ti meni ne boš odgovrjala... je bila nesramna... ni kukr bi mogla bit... vnuki, so ku otroci, imajo dosti reči, ... ma se ne primejo dela... Druga nevesta pokliče... Pride voščit za novo leto... drugi sin ne pride velikokrat... dela... ima službo na terenu..."

5. Kako se razumeta brata med seboj? Eva: "Ne vem kaj bi rekla kako se razumeta... en mouči, radi živijo u miru... in komandairat ne hodi nič sem..."

6. Od kdaj se vaš drugi sin, ki ne živi tu blizu vas tako obnaša do vas? Eva: "Od oporoke je takšen, ker sm vse jaz podedvala... takrat je še živel doma... je hotu, da bi mu vse dala... si ne upam, da bi mu zapisala... se bojim, da bi oni mene. Vse suorti se je že končalo... se bojim, da me zapodijo ven..." (večkrat ponovi)

Kako to mislite? Eva: "Al je zmožen, vse sorti rata... sodnik je reku, da ku je zapisano ni več časa, da nej premislem..."

7. Pove, da odkar hodi socialni delavec je boljše: "se bojio, da bom kaj povedala."

8. Kako se razumete s sosedi? Eva: "Nobenmu nism škodvala... če kej rabem pokličem, pridejo mi nardit... sem enkat padla me je sosed pršu pobrat... pozimi odpravem zgudej, da če padem, da ne ostanem zunej... Ja lohku se zanesem na sosede. Ne przadenem nobenga in tud oni mene ne... se razumem z usemi u vasi."

Gospa nadaljuje: "Sem dobra gospodinja, pr kmetiji ni šlo neč po zcludji... sem dobro skrbela za kmetijo... že ob 5 zjutro sm kuhala kotel in delala... šnopc sm kuhala... Veste vam povem je bl pametna mačka ku ljudje..."

9. Koga bi poklicala, če bi potrebovala pomoč? Eva: "če bi blo bl hudo bi poklcala sina ki tu živi in pole sosede... ta mlajši ima hišo tu blizu... ta prvo je sin. Ta starejšega sina (ta ki živi v drugem mestu) morde bi klicala, morde ne bi... ta bližnje bi najprej poklicala...."

10. Ali vas je sin tudi kdaj udaril? Gospa obmolkne, povesi pogled in spremeni pogovor: "Jaz mu dajem denar da mi plača položnice... Ma si ni vzela časa,.. Mi še ni prnesu potrdil da je plačal položnice... Je reku, da jih ima dosti na glavi.... Davek na hišo naj bi plačal... ma ni še prnesu potrdila."

11. Kaj dela sin, ko pride sem k vam? Eva: "Ima trte... ima stroje za delat po trtah."

Eva: "Enkrat sm hotla skuhat za prašiče,... in sm polila z benzinom, da bi zanetila ogenj... in on se je kregal za par kapl benzina,.. Je kričal, ni grozil..." Ali vas ni nikoli ni udaril? Eva: "Ne."

12. Eva: "Ku sm dobila dediščino sm popraula streho... To dediščino, po materi... je hotu da mu dam.... ma mu nism dala... Ku sm rekla, da bi dal tud on pou za streho... pa ni hotu dat, sem dala jaz vse... mi ni žal imam vsaj streho, mi ne teče na glavo..."

Kako se branite ko vas sin ozmerja? Eva: "Se umaknem... ne se ne kregam jaz..." Pravi, da, če se umakne ne pride za njo.

13. Vas je prosil (fehtal) za denar? Eva: "Da bi kupu to in ono... jaz sm si sam streho kupla..".

Ali vam je predlagal, da bi šla v dom? Eva: "On tega ne reče... bi se usedli na premoženje... uni sin je žalosten ka se taku godi." Nadaljuje: "... sami so zaslužili in vzeli posojilo... me ni vprašal ne tolarja ne dinarja, neč me ni prašal...« (ta starejši sin)

14. Od kje taka razlika med bratoma, po vašem mnenju? Eva: "Ta mlad bi rad da bi blo vse njegovo... od istega očeta je... sem mu dala zemljo, da bi zidal ma ni zidal... ta drugmi mu nism nič dala in me ni nič vprašal... je dubi taščo in tasta dobrega... so si pomagali,... ona dva sta si zaslužila... žena pa tudi ni v dobrem zdravju... V pekarni je delala po 16 ur, je bila gospodinja, moža ima in otroka... je pekla potice in tako..".

15. Ali imate vnuke? Eva: "Ja, 3 vnuke.. ta starejši vnuk je priden... bo šel za zdravnika. Sem mu rekla, ma ti mene ne boš zdravu, me bo zdravla zemlja

16. Eva: "(mlajši sin in nevesta) Ko pridejo u hišo se ne sezujejo,... ku pada dež jim rečem, nej ne hodjo k meni. Ja ma zdej ku hudste vi (CSD) mi operejo kej cunje,... ku ste se zmenli."

Kdo vam gre v trgovino? V vas pride potujoča trgovina, je priskrbljena, včasih ji prinese sin in soseda Pravi: "Nism lačna... imam ozimnico, zaloge... meso si kupem sama..."

17. Ali vas spoštujejo? Eva: "Če je,... vse sorti... starga človeka ne mara noben videt... Uporabljajo grde besede... bežji v pizdo materno... jaz takih besed nisem vajena,... al pej tiho bodi..." Nadaljuje: "...taku je da tastarih ne mara nobeden..." (obmolkne in povesi pogled v tla).

18. Kaj delate ko imate čas? Eva: "Meni ni prou neč dougcajt, mal radio mal tv in kmetija... če ne spim, pole ne morem delat nič... hodim po brjači,... poklepetam s sosedi... pridejo oni mimo vhoda v hišo."

19. Socialnega delavca je vesela: "Je bujše kot je blo, se vas bojijo... če bi vedla bi prej vas poklicala (CSD)... ena ženska mi je svetvala,... mi je dala številko od CSD"

Nadaljuje: "Če hočejo da bodo poverbali, nej še poskrbijo zame,.. jaz sem skrbela za taščo če sem hotla kej poverbat,... če se hoče kej poverbat je treba poskrbet za stare ljudi. Moja tašča je 4 leta jemala moj zaslužek,... bilo je grozno,.. sem bruhala... so jo dali za 14 dni v bolnico da sem si lahko jaz opomogla... Sem bila pole bol bolna ku ona... nism upala ne pit ne jest. Moj mož se ni niti taknu, ni bilo plenit takat, grozno je bilo gor je ležala nepokretna..."

Ob odhodu naju lepo pozdravi: "Vi kar pridte še,... je moja hiša tu!"

(15) INTERVJU 5: Starejši par, ki ga je hči materialno izkoristila, pod pretvezo, je na sebe prepisala celotno njuno premoženje. Socialni delavec se je pogovarjal z gospo in eno od hčera, ki živi v sosednji hiši. Gospo poimenujem Fani. Sama nisem postavljala vprašanj, ker je bila situacija precej problematična in sem bila kot zunanja opazovalka. Par je starejši, ona 82, on 86 let. Imata 2 hčerki, ena živi v sosednji hiši, preselila se je pred 5 leti nazaj v rodno vas, druga hči živi v sosednjem mestu.

Hči pove da je sestra ponaredila papirje. Ponaredila je podatke, vozila je starše okoli. Veliko let so se razumeli, sedaj pa se ne več. Naredili so oporoko, da je po smrti staršev je dedič druga hči, ki ni v njihovi bližini. Pove, da se je njena sestra kar iznenada "obrnila". Fani je razočarana. Ko je vmes pristopil CSD, je gospa sprevidela kaj se je zgodilo, kaj so podpisali.

Fani: "Na kašen način me je prepričala da nej podpiše??!!... Prav ni nič hvaležna... " Hči pove, da ne govorijo več kot toliko, ampak: "Je vedno bila ona ta glavna, je tak karakter, da mora bit tako kot reče ona... od moje mame nona je naredila isto... mama je skrbela zanjo, a druga ki jo je hodila samo gledat, pa ji je vse prepustila.... in zdej je ratala ista stvar... moja sestra bi prou takoj prodala... njej so tudi dali parcelo za zidat... so bile takoj štorije... da bi pomagali zidat... hotela je zemljo in še da bi ji denarno pomagali..."

Fani: "Hodila je čistit v hišo in pod to pretvezo pobrala vse dokumente in jih preuredila sebi v prid. Pruredila sem pooblaščenca, sem mislila, da se mi bo zmešalo!" Gospa se začne prijemati za glavo in jokati, boji se da jo bodo popolnoma okradli: "cCelo ključ od hiše je naredila duplikat."

Fani je šele sedaj ugotovila, kašna je njena hči, sedaj se kličejo: "Ampak vrže dol telefon."

Fani: "Ta hči je dosti tu pr nas, veliko je pomagala, delala ali pa denarno..."

Fani: "Oporoke se ne da spremenit..."

Hči: "Kaj morajo sedaj pr teh letih doživljat... oče težko kaj naredi, nekaj po vinogradu, kar mu daje upanja in volje do življenja... pomaga mu moj mož,... mati-gospa-gospodiji kolikor upa..."

Fani: "Hči je obljubila da bo poskrbela kosilo... pa ga tu ni..." Jezi se nad hčerjo, ki jo je opeharila. Nadaljuje: "Pride samo delat škalonjo... kadar pride.... Oblubila je podpisala skrbništvo,... in sedaj ne skrbi... tako nas je ulovila na limance, da ne morem verjet... Oporoke se ne da spremenit, ker je podpisano, je treba tožiti, če se hoče spremenit oporoko, so stroški... Kosilo in večerjo je obljubila, in kje je zdej,... bi lohkrknla... pride delat škalonjo... pobrala mi je vse, ki so souđi, karte... je vse pobrala... nas je vrgla na limance ku dva cuckota... in zdej videste kaku ona skrbi za nas..."

Fani in hči pravita, da se oče ne zaveda kaj je naredil. Fani: "On vidi samo njih... njega ga ne briga... Kaj smo ji nardili, kaj... (obupuje in se prijema za glavo), da nas je tako obrnila... Hodila je sam za karte sem in gledala... Vas (CSD) je poslala ona, vse karte ki smo nardili od zdravnika in sodnika in vse, je pobrala ona... Kako smo se razdjali, kaku nas je okol prnesla.... Hudo, hudo je nardila..."

Fani: "Grozila je, da če bom še kaj rekla, da me bo mož njen ubil.... Bi mogla skrbet, ma nič ne skrbi... sam dokumente je pobrala... nit počistla ni..."

Fani: "Ona je zmer na vrhi, vse je pobrala... nič nima. Če bi bila poštena tega ne bi naredila. Oče jo ima rad, se ne zaveda,... skrbi ga sam za jest in pit... ona je zanj vse... nas je zmešala do kraja... ko je pršla je dala v pralni stroj... ene dva bota je uzela neki cunj in oprala... da bi kej očistila pa ne... špekulirali so... hišo jim je oče financiral in zdej kaj imajo z njim... sta pršla eno jutro ku dva hitlerja... sta krčala na naju... lih vstala sma... taka igralka taka, da je ni take... samo na špekulaciji... vse smo ji nardili dali in otroke oskrbeli... videš kej češ rečt dobrota je sirota... Ko so zidali hišo sta bila tu pr nas... Ma tako kot ona zdej dela... Vedno je dobila vse kar je bilo, vse na pol sma z možem delila... jim financirali hišo... ja fajn sva učkala... taku smo zafurali... Ku je bla še majhna je bila trmasta tudi po tri dni zaprta v sobi,... dohtarca jo je mogla prepričat, da je pršla iz sobe,... je bila fanatik... moja hči je ma je nardila take katastrofe... otroka smo ji mi čuvali ko so zidali hišo..."

Fani: "Oče se zgubava na momente, ne more bit pogodba veljavna... potrebno je psihiatrično mnenje... hči je prosila CSD za kontrolo nad denarjem, da ne bomo preveč dvigovali. Overili smo pri notarju v mestu... tudi denar ima ona pod kontrolo... tudi ko je hodila v hišo je pobirala denar..."

Fani: "Zdej vidim kašna igralka je..."

Hči: "Ja skrbi za njih lahko tudi preko drugih... toda pomembna je duševna hrana..."

S strani CSD se jim predlaga mediacijo na sodišču, vendar je gospa mnenja, da ne bo hotela sodelovati. Saj ji je sedaj vrnila bančno knjižico, ki ni veljavna. Fani: "Zdej za preživetje spet borba, živi al crkni..." Pravi, da je vedno hodila k njim po hrano v jeseni ko je bila še kmetija živa.

Fani: "Vedno se je o drugih govorilo,.. kako uni ta tretji, nikol o otrocih o sebi, problemih... Nima delovnih navad, precej je menjala službe. Zrihtali so ji invalidsko penzijo... Je diplomat... Vse je pokontrolirala, poklicala... tudi naročavala po telefonu v trgovino kaj naj ji prnesejo, a plačala sem jaz...."

Fani: "Za te punce smo tako poskrbeli, in zdej je tako.... Sej nismo ne vem kej... Ma šolali smo jih in zdej je taku... Mož je menefrgist, kolkr dnarja je dobil vse je razdal, je bil pošten in kaj ima sedaj? Nič! Lepe soude so obe dobile hčere za tisto dobo. Sestre so se razumele dolgo časa, dokler ni ta druga hči pršla spet sem živet, ta tretje leto... Od kar se je njena sestra sm preselila se ne razumejo..."

Preden odideva se zahvali: "Ja je prav da veste kaj se dogaja, tud vi... je treba rešit to,... dejte se vi pozanimat kej se da nardit..."

(I6) INTERVJU 6: Samozanemarjanje. Gospa, poimenujem jo Gina, je soseda od gospoda, ki se samozanemarja. Moški je star 72 let. Zanj skrbijo sosedge in CSD, nosijo mu kosilo, včasih sploh ne odpre vrat. Ne spušča ljudi v hišo, niti delavcev CSD. Pogovor je vodil socialni delavec, občasno sem postavila tudi sama vprašanje. Gospa bila obupana, a vendar vesela pogovora, v upanju, da se bo ta problematike rešila s pomočjo CSD, saj ji je hudo za soseda.

Gospa Gina: "Malomaren je, kuri ogenj, nepozorno je netil ogenj. Mu je skoraj zagorelo, od takrat ne kuri, živi v mrzlem stanovanju. Živel je z mamom, mati mu je umrla, sedaj živi sam od leta 1976. Ima sestro in brata, hodil je v pomožno šolo je malo retardiran. Doma niso imeli kmetije.

Po hišah hodi in ljudje, ker se jim zasmili mu dajo za jesti. Ne pozna navad, vsi so ga vozili okoli, da je hotel jesti, dajal je denar in tudi drugi ljudje so to izkoriščali, ker ni poznal denarja. Tako je precej denarja izgubil. Ja denar ima, zadosti ga ima, ne da ne,.. sam ne zna delat z njim.

Je nesnažen, umazan, marsikdo ga ni sprejel,... če pa mu je kdo naredil uslugo mu je ta plačal ali dal sir, v zahvalo, ljudje so ga precej izkoriščali. Za soseda, ki je doma prideloval sir je prodajal sir.

Še vedno je umazan, raztrgan, zanemarjen. Od nobenega noče nič sprejet, pomoči ali nasvetov. Če mu kdo kaj da od oblačil vrže vse stran. Enkrat si je umazane hlače oblekel in čiste vrgel stran, soseda mu je večkrat sešila hlače. Ima možnost kupiti si sam kar potrebuje, vendar tega ne dela. Eno in isto je oblečen pozimi in poleti. Ne zna skrbeti zase.

Je bolj slabega zdravja, ne skrbi zase. Imel je infarkt. Sedaj samo počiva, leži, ne gre ven iz hiše. Odkar je bolj šibkega leta. Zanemarjen je in mazan. Ko sme šla v stanovanje sem videla, da je imel je zanemarjen odtok, umiva se z mrzlo vodo.

Meni se precej zaupa. Umiva se s praškom za pranje, pravi da se tudi vojaki sami tako umivajo.

Kupuje si pivo za pit. Ne pije vode sploh. Jaz mu večkrat nesem kosilo. Stanovanje ima tako umazano in zanemarjeno. Ma že mene težko spusti notri, pravi da ima zaprto zato, da ne pridejo muhe notri. Pozimi je najhuje, ko ima vse mrzlo, si ne ogreva. Pije šnopc. Po mamini

smrti se je tako zapustil. Ima lepo urejeno sobo, ampak ne gre spat v sobo. Spi v istem prostoru kjer kuha in se umiva.

Ima sestro iz Ljubljane ampak,.. in je enkrat prišla na obisk, ma ji ni hotel odpreti, šla je spat v hotel. Potem ni več prišla, lani je zadnjič prišla. Ni se hotel prikazati, z izgovorom, da nese smeti je šel po vasi. Oni so ga iskali, ko so ga našli se je naredil ali res ni vedel kdo so in jih je napotil stran od sebe. Od dneva ko je bila sestra pri njemu ima stalno vse zaprto.

Ne dogo tega je šel v Avstralijo, vse si je sam uredil karte in šel. Pa ne moremo verjeti, da je bil tega sposoben, nihče od sosedov ni mogel verjeti tega.

Je trmast kot človek. Tudi ko je njegova sorodnica prišla k njemu na obisk, ki jo je edino spustil v hišo mu je samo čistila in kuhala...

S sosedi se lepo razume, nima konfliktov, ni nasilen, le trmast je."

CSD ga skuša prepričati, da preživi zimo v domu upokojencev, da bi bilo poskrbljeno zanj. To sosedo najbolj posluša. Gina:"Ne zna ravnati z denarjem, pazi komu kaj in kako daješ,...sosedu ga je učila....razdaja denar."

(I7) INTERVJU 7: Z gospo sem opravila intervju, ker je po mnenju socialnega delavca družabna in ima precej vpogleda na raziskovano problematiko. Gospo bom poimenovala Helena. Helena je oskrbovanka v domu upokojencev, delala je prej kot negovalka v domu upokojencev. Bila je operirana za raka in ima sladkorno. Se ne smili sama sebi. Ima "tako življenje kot je".

1. Ali mi lahko kaj poveste o nasilju nad starejšimi? Helena:"Ja. Zapuščeni so bili. so ji prpeljali notri, 14 dni so hodili k njim. Nasilja ni bilo so pa jih prpelali in pol so skakali okoli njih pol pa jih ni bilo več. Prpeljali so jih svojci ali pa socialno in so jih dali v dom. Zapuščeni so bili.

Na vasi je bilo več nasilja. Nad ženskami. Možje so šli v gostilno in ko so pršli domu je moglo bit vse narejano-to je blo v 30 in 40 letih. Možje so bili nasilni do žensk, žena. Poznala sem eno, ki je vse sama naredila skopala pokosila. Ženske so bl potrpele, ni blo denarja ni blo dela in so ženske potrpele če so se poročile. Ženili so se med seboj. Starejši ljudje so bili bolj zaščiteni in spoštovani od družine. Ko se je kuhalo, se je najprej dalo ta starim, pol možu in pol otrokom. Bili so bol spoštovani, če so stari kej rekli je bilo to zakon. Moj sin je hodu k enmu možu, ki se ni poroču, ni se poroču ker ni imel kam pelajti žene, ker je skrbela doma za hišo mati in sestra, ženska rabi en štedilnik.Včasih so spoštovali malenkosti, jedli so manj, 2 generaciji so živeli skupaj. Doma so skrbeli za njim, po posteljah so jih imeli. Ker so bli velike družine je bil vedno nekdo doma in je imel kdo za skrbet za njim. Za njih so skrbeli tašča, pol nevesta, otroci. Največ so skrbele ženske. Nevesta v hiši ni imela besede. Neveste so morale delat tudi noseče, po rojstvu otrok so že po nekaj tednih šle delat na njivo.

Začne se spreminajt ko postane mladina neodvisna. Včasih so rekli: Ti meni luč jaz tebi ključ. Moški so hodili v Trst, tudi mladi, ko so prišli do nekaj denarja. Nasilje je blo, moški so ga izvajali največ. Moški so si vzeli tud ženske, al so se zapivali. En sosed je vsak dan peljau v Trst hrano, ta boljše, ostanke pa pustu doma. Mož je držal glavno besedo v hiši, hrana je bila pod ključem. Nevesta je šla k drugim past krave da je lohk dobila za jest. Krompir, razrečeno mleko, to je bla večerja. Mož je dosti pil, in bil dominanten, pojedel je meso otrokom in ženi ni pustil hrane, mož je mel glavno besedo. Moški komandirajo, ma žense ukažejo. Odvisno kašne ženske so ble u hiši. En mož je prpelou domov ženi fante, da je kej zaslužila(prostitucija)-to je blo 40-ga leta."

Kaj pa mislite da je danes?

"Zdej se je spremenilo, prej je bu patriarhat, zdej filiarhat. So otroci včasih šli past krave od jutra do večera in so delali in so kej zaslužili. Zdej pa niso več sposobni več delat.

Zdej je drugi tempo življenja. So druge zahteve, to se počas razvije. Ena družina je imla eno vetrino notr par šalc in s tega se je pilo, se ni menjvalo, ni blo potrošnega materiala. Postle so ble stare po več generacij. Punce so spale v hiši, moški so spali na senu v štali, na odru, če moški ni spal na odru ni bil pravi moški. Spali so ku ribice. Je blo življenje drugačno, je blo spoštavanje in bl hvaležni so bli za vse. So bli potrebni eni družga. Za kmetovanje za valenje krave. Poleti so vstali zgodej ker so gnali past krave, zvečer so bli trudni in so se dali v krog k starim in poslušali pravlice. Včasih je blu nasilje zaradi pomankanja, zde je pa nasilje od presitosti. 43 leta je padla Italija, so vse ponucali kar se je dalo, vso so bili ubogi in med seboj sodelovali. Včasih je blo nasilje tako, da niso dali jest starim. Ne vem, da bi topli stare ljudi. Malo je tud vera bremsala zaradi greha. Je bil en župnik, ki je primu za uha če si kaj narobe naredil. Stari so bili bolj pobožni. V cerkev se je manj hodilo, otroci so morali it in isti strici in tete. Od pridganja in ustrahovanje je bilo v tebi ukoreninjeno, kej morš delat in kej ne. Kako je prav. Vzgaljali so jih z ustrahovanjem.

Včasih se ni dobilo banan, ni bilo vsega na pretek. Danes. Je vsega preveč."

Kako pa so včasih dedovali? Ali so se kregali za premoženja, kot danes? Helena:"Dedovanje: vedno so po malem čakali, da je bila smrt starih da so kej podedovali,...vedno so se zaradi dedovanja med seboj kregali. To se ni izkoreninilo. Bila je potreba in tudi pohlepnost. Je bil drugačen način dedovanja včasih. Med seboj so bile dogovorjene poroke, da se niso kmetije dedovale. Možje ko so hodili domu piani so se znašali nad ženami. Nad starejšimi se niso tud če so bli pijani, nad otroci pa ja. Včasih so hodili okoli petljt (prosit), da so tud kej dobili za pojest"

Sostanovalci v domu se vam kaj potožijo, da kdo z njimi grdo ravna? Helena:"Ne pridejo preveč na obiske, jih zanemarijo in zapustijo. Je v domu ena družina, ki so postavili neka svoja pravila tudi stanovalcem. Ne odobravajo obiskov, to je njihova srednja generacija-otroci oskrbovancev- in se pritožujejo nad obiski, delajo dišpete.... Polivajo sosede z vodo nad ljudmi, ki jim niso všeč, niso kulturni... Kdor je dober je dober, in kdor je bil "žleh" je na stara leta še bolj, se potencira.... ne sprejemajo niti pravil institucije. Kolko bolezen spremeni človeka, tist ku je bolan si naredi sebi škodo, kdor dela drugmu slabo bo naredu drugmu škodo, je žleht..."

Kašne oblike nasilja se dogajajo v tem času? Helena:"Verbalno nasilje, psihično nasilje in zapuščenost."

Izsiljevanje? Helena:"Eni so ja... samo stari ne povejo če ga obirajo ma ne povejo,... ker jih je sram ker je to njihova družina."

Zakaj stari ljudje se ne upajo odpret? Helena:"Ker star človek se zaveda da bo potreben enega mladga... če pove kaj se jim dela in kaj ne, se zaveda da bo enkat odvisen... so pa eni, ki jočejo za nič... uni ku se jim res kje godi pa potrpijo in moučijo..."

Kaj mislite da kja pripomorejo k boljši kvaliteti življenja starejših intervencije iz institucij? Helena:"Ne tud oni ne moreje vsega naredit... to sprejmejo kot dobro, ma to ne bo rešlo situacije... So bli od vedno ljudje žleht in dobri in to se ne da spremenit. In z leti se potencira slabo in dobro. Zdej je več varbelnega nasilja, mateialnega ne ker so zdey bl zaščitiitni stari. Če videš, da se bližaš kraji (smrti) nimaš kej nardit. Nasilja je isto prej in zdey sam v drugačnih oblikah, prej je blo nasilje nad otroci... zdey ga je manj. Institucije nad starimi ne delajo nasilja."

Gospa pove, da iz medijev vidi in bere kaj delajo:"Tudi v Italiji jih izkoriščajo in silijo da prepíšejo posestva... so jih topli so ležali u sojih iztrebkih, ti privatni domovi, sploh v J Italiji. Če bodo privatni domovi se bojim, da bojo tud pr nas. Sej je pr nas že tako tudi sem in če.

Se je zgodilo, da je en vse svojim zapisal in pol jih ni bilo več k njim. So ga prevarali.

Ena iz idrskega je imela osem otrok, ma nobeden ni prišel k njej. To najbolj boli stare ljudi. Zakaj si ne vzamejo časa? Mladi si ne vzamejo časa ker majo svoje ljudi, so zaposleni. Imajo materialne skrbi. So bili eni eni, ki so imeli nepokretno mater so jo zjutraj dali na voz in jo

tako pustili cel dan tako, je prišla u dom vsa zanemarjena in u dekubitusov, je blo trtico videt ven. Niso skrbeli zanjo.

Vse surti je blo tud tukej. Ti domovi, ki so državni so poskrbljeni in kontrolirani. Je za ene boljše da pridejo v dom. Ena je rekla, da je najhujše ku zvečer zaklene vrata ko gre spat, jih je strah ko so sami. Tudi ponoči ljudje delajo vse "surti".

Smo meli eno ženo, ki je mela moža, ki je bil zelo potreben ki je hotu dubit kadr se mu je telo. Je bila tu u domu sklerozna in mož je hodu k njej... mi ko smo jo odkrili je ženska že avtomatsko dvignila noge... je bla prpravljena... vse surti je blo..."

Kje se zgubi občutek odgovornosti do staršev, občutek spoštovanje do njih? Helena:"To je vse denar. Prej je bilo pomanjkanje, prej ni blo nič in je bilo za vse malo hvaležno. To se zgubi, so bile matere ki so mele po 4 otrok in so hodile gledat še starše da so dobili kos kruha. Danes imajo vsi vse.. v šoli učijo premalo spoštovanja do staršev. Se da preveč otrokom in pol ne moreš vsega kontrolirat.

Denar prav pokvari ljudi. Tisti ki ima od mladosti vse si misli pol tako je in tako hoče met. Ma tisti, ki nima vej kaj pomeni delat in ne imet. Poznam eno gospo, ki je zravnila otroke jim vse dala za njih, skrbela, ma pole ku je bla stara je niso pršli nit pogledat. Denar je vladar sveta ma tudi poguba."

Zakaj se bratje in sestre med seboj se kregajo? Helena:"Odvisno od tega kasna nevesta pride u hišo. Ni odvisno od materine ljubezni. Eni so problematični eni manj. Jaz sem imela probleme z otroci, fanta in hči. Hči je bl zvita, je bla zmerej taka. Sem šla k njej, ki sem ji pomagala zidat hišo, in je blo tako kot pr vseh in sem si pol kupla stanovanje in pol sm pršla sem. Vnuki ne govorijo s hčerjo. Za cel svet je moja hči kurba, ma ona je še vedno hči, taka je in tako jo morm uzet. Sin ima eno bosanko, ki se z vsemi krega, ga nit ne vprašam kako je... Ma je tako, da se vsaka rit usede na svojo kahlco. Ona je lastnem sinu pr 18 dala culo in nej gre u svet, ma sem jaz zanj poskrbela. Od hčere otroci en je tih in vse potrpi ta drug je tak ku uana ukaže. Sam taki so jih imam rada oba. So drgačni karakter, ma jih mam rada."

Gospa kritizira sistem. Helena:"Da en, ki ima vse si še lasti, da drug nima možnosti do česarkoli pridet. Že sistem sam je pobudnik nasilja. Danes poštenje in mona sta brata, danes je pomembno kej maš u roki in ne kej si. So naredili osm urni delovnik, da se člouk spočije, sedet in pit kavo to lohk še jaz delam. Se mi smilijo stari ljudje in otroci in invalidi".

Kako je bilo včasih z bolnimi in invalidi, starejšimi včasih in zdej? Helena:"Včasih so bli zaničevani, če si bil ubogi in bolan je bila sramota. So bili zaničevani. Cerkev jih ni ščitla... kar je blo božjega dej bogu in kar je cesarjevega dej carju... oni so bli prvi kapitalisti, so meli kontrolo nad vsemi... za mene je krščanska vira najbl umazana... Ma lih tku je vera bla potrebna, so se navadli 10 božjih zapovedi in po njih živeli... to so bili osnovni zakoni, ker niso znali brat in pisat. Cerku je vse priredila sebi v prid. Če verješ je uteha..."

Gospa nas pozdravi:"..ti kar še pridi,.. se mam še dosti za pomenit."

(18) INTERVJU 8: Gospa, ki jo bom poimenovala Irena ima 80 let. Vdova je 8 let, brez otrok Prišla je v dom le za čez zimo, ker ji je bilo všeč je za vedno ostala. Živela je na veliki bogati kmetiji, sama z možem sta obdelovala zemljo. Mož je bil bolj učen od nje.

Sedaj jo hodi obiskovat nečak, kateremu je vse zapustila po moževi stani in moževi želji. Mož ji je v oporoki napisal, da je lahko na kmetiji do smrti in nato, da premoženje podeduje nečak. Žena od nečaka je ne spoštuje, zaničuje, s tem, da z njo ne govori, ji očita kako živi in kakšno hišo ima. Sama ji nikoli ni bila pripravljena karkoli postoriti po hiši. Ko gre gospa v dom začno z adaptacijo podedovane hiše. Žena od dediča ni vesela ko pride gospa Irena na obisk na lasten dom, zato noče več iti na lasten dom. Skrbi jo in boli to da so popolnoma vse preuredili, čeprav je to še vedno njen dom. Postala je depresivna in paranoična, je na terapiji.

Skrbi jo kaj bo s kmetijo na kateri je toliko let delala. Otroci od nečaka so prida nič, boji se da ji bodo kmetijo zapravili.

K njej hodi na obisk le nečak in nekaj njenih prijateljic in daljnih sorodnikov (sestra in njeni otroci in nečaki). Prepričana je, da vsi hočejo nekaj od nje in od te kmetije. V domu se počuti lepo, vse ima toplo kuhano in zdravnika. Vendar je še vedno z mislimi na domu in na kmetiji. Žena od nečaka, dediča, je ne spoštuje, ne obiskuje in jo zaničuje. Stran je vrgla iz hiše vse njene obleke in stvari, tiste ki jih ni prinesla s seboj v dom.

Kaj delate v prostem času?

"Grem vsak dan na sprehod, do bolnice in ke okuli... in TV pogledam,... ma kej vsak dan je kej,... poklepetam in grem h maši al pej na večerne molitve,... in u petek mam ples u domu,... tako, se zgubim... al pa kašn k meni pride...«

Kdo od vaših sorodnikov vas obiskuje?

"Ja pride nečak, ma žena njegova ne pride... Sestra... al pa grem jaz njej, me pride njen sin iskat in sem pr njih več dni..."

Zakaj ne pride žena od nečaka? In njuni otroci?

"Ma se ne zastopmo, kej češ,... me je skoz zaničevala in očitala kašno hišo mam,... Dokler je bil še mož živ je še pršla, ma je tud on ni maral. Ima nečaka pod komando, sam da je lušo, je fina,... ne mara delat. Ma kadar je futr jeseni je zmeri dobila od nas jajca in jabuke. In zdej ku so oni hišo začeli pucat in neki štimat so vse vrgli proč, ne da bi me vprašali... sinovi so prida nič,...da ne bodo zapravli kmetije."

Gospa otožno gleda v tla in govori:"celo žiuljenje so te roke pregarale na tisti zemlji in kaj jamam danes? Neč...kej imam od žiuljenja? Samu delala sm zmirej, nimam zastujn reume dans."

Ali greste še kaj na lasten dom, na kmetijo?

"Ma ne ne grem,.. malo, za marijin dan sem bla, ma so bli usi tam, ma kaj so nardili, ..so razbili en zid ku je bil med kuhno in hodnikm,... ma sej je nečak tu uštimo, pravi, da bo dal centralno..."

Kaj pa žena od nečaka?

"Žena od nečaka je ona... ma kaj čem, sej videm ku me gleda,... mi je vrgla vse cunje proč ne da bi me vprašala..."

PRILOGA B: Vprašalnik za strokovno osebje

VPRAŠALNIK : NASILJE NAD STAROSTNIKI

Vprašalnik je anonimen; namenjen strokovnemu osebju, ki je s svojim poklicem; delom v stiku s starejšimi posamezniki (50 let in več), ki potrebujejo posameznikovo strokovno pomoč. Namen vprašalnika, je pridobiti podatke o prisotnosti in oblikah/vrstah nasilja nad starostniki (60let+). Zahvaljujem se Vam za iskrene odgovore.

a) starost _____

b) spol _____

c) poklic _____

d) izobrazba _____

e) *delovna doba _____ Let   *delo s starostniki: _____ let

f) kje ste zaposleni: - zdravstveni dom   - center za socialno delo   - prostovoljec
- reševalna postaja   - društvo upokojencev (upokojenec)   - policija   - drugo

g) delo opravljam na: - terenu   - v instituciji   - oboje   - drugo

1. Ali opazate, da se nad starejšimi ljudmi na vašem območju dogaja nasilje?   DA

NE

1.a. Kako oz. po čem odkrijete/prepoznate, da gre za primer nasilja nad starostniki? Kateri so indici, znaki; posledice nasilja nad starostniki?

---

3. Katere oblike nasilja **opazate**, da jih **doživljajo** ženske in katere moški?

ŽENSKE _____

MOŠKI _____

4. Kdo so po vašem opažanju povzročitelji-ce zanemarjanja (npr. odtegotvanje življenjsko nujnih reči kot so npr. zdravila, hrana, oblačila itd.) nad starostniki?

---

5. Kdo so po vašem opažanju povzročitelji-ce telesne ali fizične zlorabe (npr. klofutanje, lasanje, udarci, porivanje, stresanje itd.)nad starostniki?

---

6. Kdo so po vašem opažanju povzročitelji-ce psihične ali čustvene zlorabe (npr. zmerjanje, poniževanje, žaljenje, grožnje, zaklepanje v stanovanje oziroma hišo, odrekanje stikov z ljudmi izven doma itd.)nad starostniki?

---

7. Kdo so po vašem opažanju povzročitelji-ce finančne ali materialne zlorabe (kraja denarja, zloraba bančne kartice starejše osebe, ponarejanje podpisa starejše osebe, prisila k podpisu pogodbe, oporoke itd.)nad starostniki?

---

8. Kdo so po Vašem opažanju povzročitelji-ce spolnega nasilja nad starostniki (spolna dejanja s katerimi posameznik ne soglaša in posegajo v posameznikovo spolno integriteto)?

---

9. Kdo so po Vašem mnenju povzročitelji-ce nasilja zapuščenosti starostnikov (posameznik, ki je naravno ali pravno odgovoren za starejšo osebo)?

---

10. Glavni **vzroki**, **PO VAŠEM OPAŽANJU**, za nasilje nad starejšimi moškimi in starejšimi ženskami:

ŽENSKE _____

MOŠKI _____

11. Ocenite po lestvici od 1 do 10 (**1-najmanj, 10-največ**), v katerem okolju je po vaših opažanjih najmanj oz. največ, prisotno nasilje nad starostniki:

- družina _____
- dom _____
- bolnišnica _____
- sosedje _____
- zdravstveni dom _____
- domovi upokojencev _____
- državne institucije, društva, trgovine,... _____
- ulica/mesto _____
- vas _____
- drugo _____

12. Ocenite z lestvico od 1 do 5 (**1-najmanj, 5-največ**), v kateri starostni skupini, se po vaših opažanjih pojavlja največ oz. najmanj nasilja:

- 50-60 let _____
- 60-70let _____
- 70-80let _____
- 80-90 let _____
- 90+ let.. _____

13. Vzroki nasilja nad starejšimi po **VAŠEM MNENJU**:
Psihičnega: _____
Fizičnega: _____
Finančno: _____
Zanemarjanje: _____
Spolno: _____
Zapuščenost: _____

V kolikor bi želeli še dopisati kakršne koli vaše pripombe, mnenja ali opažanja z dotično problematiko, lahko to dopišete na zadnji, prazni strani lista!

NAJLEPŠE SE VAM ZAHVALJUJEM ZA SODELOVANJE!

PRILOGA C: Zakon o nasilju (ZPND)

Z namenom informiranja in preprečevanja nasilja nad starejšimi, je bila leta 1979 ustanovljena Mednarodna mreža za preprečevanje nasilja nad starejšimi. 15. junij je svetovni dan ozaveščanja o nasilju nad starejšimi, 1. oktober pa je dan starejših. S pomočjo raznih organizacij se izpostavlja in informira javnost o problematiki starejših.

V ZPND so opredeljena nasilna dejanja nad starostnikom. Fizična zloraba, vključno z neupravičenim dajanjem zdravil in nasilnim hranjenjem, spolna zloraba, zapuščenje, zanemarjanje, nezdravljene preležanine, slaba osebna higiena, preprečevanje dostopa do zdravniške pomoči in do ogrevanja, materialno izkoriščanje (npr. nepojasnjeno izginotje prihrankov ali dragocene lastnine, ponarejanje podpisov, neizpolnjevanje obveznosti, ki jih nekdo ima).

V nadaljevanju povzemam Zakon o preprečevanju nasilja (ZPND).

1. člen zakona določa pojem nasilja v družini, določa vlogo in naloge državnih organov, nosilcev javnih pooblastil, izvajalcev javnih služb, organov samoupravnih lokalnih skupnosti in nevladnih organizacij pri obravnavanju nasilja v družini ter določa ukrepe za varstvo žrtev nasilja v družini.

Za preprečevanje nasilja v družini in za varstvo ter pomoč žrtvi se poleg ukrepov, ki jih določa ta zakon, uporabljajo tudi ukrepi, določeni z drugimi zakoni in na njihovi podlagi izdanimi predpisi.

2. člen zakona opredeljuje družinske člane (družinski člani, krvno sorodstvo do tretjega kolena, skrbniki, rejniki, osebe ki imajo skupnega otroka, osebe ki živijo v skupnem gospodinjstvu).

3. člen opredeli oblike nasilja: fizično (povzroči bolečino, poškodbe, strah, ponižanje); psihično (povzroči ponižanje, duševne stiske, strah, občutek manjvrednosti); ekonomsko (neupravičeno razpolaganje, omejevanje družinskega člana z dohodki, prejemki, lastnino); spolno (dejanja ki družinskega člana napeljujejo, silijo proti njihovi volji ali spolna dejanja, ki se izvajajo nad osebo, katera ne razume vsebine dejanj zaradi svoje stopnje razvoja); zanemarjanje (opuščanje dolžne skrbi za družinskega člana).

4. člen govori, o posebnem varstvu in skrbi, ki je namenjeno starejšim osebam, hendikepiranim (invalidom) in osebam, ki zaradi posebnih okoliščin niso sposobne skrbeti zase.

5. in 6. člen govorita o dolžnosti prijave in dolžnosti ravnanja, kateri obvezuje vse organizacije in strokovne delavce k prijavi nasilja pristojnim organom, ter dolžnost izvajanja uradnih postopkov za zaščito žrtve, s tem da imajo otroci prednost. Ne-prijava nasilnih dejanj se kaznuje.

7, 8. in 9. člen zagotavlja pravico varovanje osebnih podatkov pred javnostjo ter do zagovornika in spremljevalca žrtvi, kateri bo polnoleten in ni povzročitelj nasilja, ki bo pomagal žrtvi pri zaščiti njene integritete v postopkih pred organi in organizacijami in pri iskanju rešitev in nudi žrtvi psihično oporo.

10, 11, 12, in 13. člen opredelijo naloge strokovnih zavodov, organizacij, ministrstev in strokovnih delavcev, ki temeljijo na reševanju primerov nasilja v družini, preventivnem delovanju, informiranju, izobraževanju, zagotavljanju finančnih sredstev tudi nevladnim organizacijam ter prednostni obravnavi primerov nasilja v družinah. Zakonsko je določeno prijavljanje primerov nasilja v družini in medinstitucionalno (centri za socialno delo, zdravstveni kader, izobraževalne institucije, ministrstva, policija, vladne in nevladne organizacije) sodelovanje za rešitev primerov nasilja in preventivne ukrepe. Pristojne organizacije so dolžne obveščati ministrstva in izdelovati akcijske načrte za obdobja petih let. Po 283. členu KZ pa so vsi, ki so priče, dolžni prijaviti pristojnim organom, če gre za kaznivo dejanje.

17. člen opredeljuje naloge in sodelovanje centrov za socialno delo, regijskih služb, nevladnih organizacij ter načrt pomoči žrtvi, ki nastane po prijavi nasilja, ustrezni obravnavi strokovnega kadra, kateri bo pristojen za presojo o nasilnih dejanjih na podlagi rednega usposabljanja in izobraževanja. Žrtvam so dolžni nuditi pomoč in zaščito tudi z izobraževanjem in ustrezno psihosocialno pomoč.

Od 18. do 24. člena so opredeljena določila, ki zadevajo pravice varovanja žrtev nasilja.

Policija je dolžna prednostno varovati žrtve nasilja, še posebno, če gre za nasilje nad otroki. Sodišča so dolžna prednostno obravnavati prepovedi zaradi nasilnih dejanj na pobudo žrtve, naj si bo prepoved približevanja, uporabe stanovanja, nadlegovanja preko telekomunikacijskih aparatov ali medijev. Zakonsko je določeno varstvo osebnih podatkov žrtve in prepoved izpostavljanja javnosti. V 21. členu zakon omogoča, da se stanovanje prepusti v popolno uporabo žrtvi za določen čas.

Od 25. do 28. člena zakona so obravnavana določila o pravni brezplačni pomoči. Pravni organi prednostno obravnavajo primere nasilja, predloge za brezplačno pravno pomoč žrtvi podajo pristojne službe na podlagi strokovne ocene o materialni ogroženosti žrtve.

Od 30. do 33 člena zakona so opredeljene določbe o varovanju, zbiranju in obravnavi podatkov. Centri za socialno delo so dolžni zbirati podatke za izvajanje in spremljanje ukrepov, načrtovanje programov ter v znanstvene-raziskovalne namene in potrebe statističnih namenov. Podatke, ki jih centri potrebujejo za obravnavo primerov se jim dodelijo iz pristojnih organov brezplačno in brez predhodnih napovedi.

Od 34. do 38. člena so opredeljene splošne določbe zakona, ki nalagajo pristojnim vladnim organizacijam izpeljavo zakona in programe izobraževanja in poročanja o izvrševanju zakona.